

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

**ODUN DIŞI BİTKİSEL ÜRÜNLER ÜZERİNE FAALİYET GÖSTEREN
KOOPERATİFLERİN İKTİSADİ KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ÖLÇÜLMESİ
VE BU ÜRÜNLERİN PAZARLAMA DAĞITIM KANALLARININ BELİRLENMESİ
(KOZAK BUCAĞI TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Orm. Müh. Elif SARITAŞ

OCAK 2019

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünce

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : / /

Tezin Savunma Tarihi : / /

Tez Danışmanı :

Trabzon

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun / / gün ve sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan :

Üye :

Üye :

Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Odun Dışı Bitkisel Ürünler Üzerine Faaliyet Gösteren Kooperatiflerin İktisadi Kalkınma Üzerindeki Etkilerinin Ölçülmesi ve Bu Ürünlerin Pazarlama Dağıtım Kanallarının Belirlenmesi (Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği)” adlı bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Öncelikle yüksek lisans tez konumun belirlenmesinden çalışmanın nihayetlenmesine kadar her aşamada birebir yönlendirme ve katkılarını benden esirgemeyen Sayın Hocam Prof. Dr. Mustafa Fehmi TÜRKER’ e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bilgilerini, görüşlerini ve deneyimlerini benden esirgemeyen, her konuda yanımda olan Sayın Hocam Öğr. Gör. Dr. Canan YILMAZ’ a ve çalışma arkadaşım Arş. Gör. Emine Nur YEŞİLYURT’ a şükranlarımı sunarım. Diğer taraftan, çalışmanın sormacalarının uygulanması aşamasında desteğini ve emeğini esirgemeyen Orm. Yük. Müh. Sena KARAPINAR’ a teşekkür ederim. Yine çalışmanın istatistik analizlerinin yapımında yardımlarını esirgemeyen Sayın Hocam Prof. Dr. Hakkı YAVUZ’ a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, araştırma verilerinin temin edilmesinde yardımcı olan ve çalışma konusu hakkında tecrübelerini bizden esirgemeyen Tarım ve Orman Bakanlığı, Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürü Sayın Dr. Ahmet İPEK’e, Odun Dışı Orman Ürünleri Daire Başkanı Sayın Emin ŞİMDİ’ ye, Orman Genel Müdürlüğü Odun Dışı Bitkisel Ürünler Şube Müdürü Sayın Özgür BALCI’ ya, Bergama Orman İşletme Müdürlüğü Kozak Orman İşletme Şefi Sayın Murat ÇATALBAŞ’a, Kozak Orman İşletme Katibi Buket MUTLU’ ya ve çalışmada emeği geçen tüm Orman Genel Müdürlüğü çalışanlarına teşekkür ederim. Kooperatif başkanı ve sormacaya katılan kooperatif üyelerine de teşekkür ederim.

Araştırma sırasında, desteklerini benden esirgemeyen pek kıymetli annem ve babama, kardeşlerime ve hayat arkadaşım Orm. Yük. Müh. Umut Bahadır SARITAŞ’ a teşekkür ederim.

Elif SARITAŞ

Trabzon, 2019

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Odun Dışı Bitkisel Ürünler Üzerine Faaliyet Gösteren Kooperatiflerin İktisadi Kalkınma Üzerindeki Etkilerinin Ölçülmesi ve Bu Ürünlerin Pazarlama Dağıtım Kanallarının Belirlenmesi (Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği)” başlıklı bu çalışmayı; baştan sona kadar danışmanım Prof. Dr. Mustafa Fehmi TÜRKER’in sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 02/01/2019

Elif SARITAŞ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IVV
ÖZET.....	IX
SUMMARY	X
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XII
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	XIII
KISALTMALAR DİZİNİ	XVIII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Yazın Özeti	3
1.3. Kavramsal Çerçeve.....	12
1.3.1. İktisadi Büyüme ve İktisadi Kalkınma	12
1.3.2. Kırsal Kalkınma Kavramı ve Kırsal Kalkınma Çalışmalarının Önemi	13
1.3.3. Kırsal Alan, Orman Köyü ve Orman Köylüsü	14
1.3.4. Kooperatifin Tanımı ve Gelişim Süreci.....	15
1.3.5. Kooperatif İlkeleri	18
1.3.6. Orman Köylüsünü Kalkındırma Kooperatifleri.....	21
1.3.7. Odun Dışı Orman Ürünleri Kavramı	21
1.3.8. Odun Dışı Orman Ürünlerinin Kırsal Kalkınma Açısından Önemi	23
1.3.9. Odun Dışı Orman Ürünlerinin Ormancılık Açısından Önemi.....	24
1.3.10. Odun Dışı Bitkisel Ürünler ve Fıstık Çamı	25
1.4. Ülke ve Sektör Temelinde Hazırlanan Planlar Kapsamında Belirlenen Odun Dışı Orman Ürünlerine ve Orman Köylülerinin Kalkındırılmasına İlişkin Politika ve Stratejiler	27
1.5. İşletme İşlevleri	30
1.6. Pazarlama Dağıtım Kanalı Kavramı ve Önemi	31
2. MALZEME VE YÖNTEM.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış. 32

2.1.	Malzeme	32
2.1.1.	Araştırma Alanının Tanıtımı.....	32
2.1.2.	Araştırma Alanının Seçilmesinin Nedenleri.....	35
2.2.	Yöntem	36
2.2.1.	Araştırmanın Hipotezleri	36
2.2.2.	Araştırma Sormacalarının Hazırlanması ve Uygulanma Tekniği.....	37
2.2.3.	Sormacanın Uygulanacağı Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi.....	39
2.2.4.	İstatistiksel Değerlendirmelerde Kullanılan Yöntemler	40
2.2.4.1.	Yüzde Çözümlemesi Yöntemi.....	40
2.2.4.2.	Wilcoxon İşaretli Sıra Testi Yöntemi.....	40
2.2.4.3.	Mc Nemar Testi Yöntemi	40
2.2.4.4.	Friedman Testi Yöntemi	41
3.	BULGULAR VE TARTIŞMA.....	42
3.1.	Sormaca Çalışması Sonucunda Elde Edilen Bulgular ve Tartışma.....	42
3.1.1.	Kişisel Bilgilere İlişkin Bulgular ve Tartışma	42
3.1.1.1.	Yaşa İlişkin Bulgular ve Tartışma	42
3.1.1.2.	Cinsiyete İlişkin Bulgular ve Tartışma	43
3.1.1.3.	Meslek Grubuna İlişkin Bulgular ve Tartışma	43
3.1.1.4.	Öğrenim Durumuna İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	44
3.1.1.5.	Aylık Gelire İlişkin Bulgular ve Tartışma	45
3.1.1.6.	İkamet Edilen Yere İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	46
3.1.1.7.	Hane Başına Düşen Kişi Sayısına İlişkin Bulgular ve Tartışma	46
3.1.2.	Kooperatife Üye Olma Yıllarına İlişkin Bulgular ve Tartışma	47
3.1.3.	Kooperatife Üye Olmaktaki En Önemli Amaç İle İlgili Bulgular ve Tartışma.....	48
3.1.4.	Kooperatife Üye Olmaktaki En Önemli Değişkene İlişkin Bulgular ve Tartışma	49
3.1.5.	Kooperatifin, Üyelerini Kooperatif ve Kooperatifçilik Hakkında Ne Derece Bilgilendirdiği ile İlgili Bulgular ve Tartışma	50
3.1.6.	Kooperatif Faaliyetlerinin Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular ve Tartışma	52
3.1.7.	Kooperatifin Sosyo-Ekonomik Etkilerinin Ölçülmesi ile İlgili Bulgular ve Tartışma	54

3.1.7.1.	Kooperatifin Köyden Şehre Göç Olayına Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma	55
3.1.7.2.	Kooperatifin Yol Yoğunluğu Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma	56
3.1.7.3.	Kooperatifin Tarım, Hayvancılık ve Ormancılık Projeleri İçin Devlet Desteği Alımı Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	56
3.1.8.	Fıstık çamı Üretimi ile İlgili Bulgular ve Tartışma	57
3.1.8.1.	Üretim Yapılan Fıstık çamı Alanlarının Mülkiyetine İlişkin Bulgular ve Tartışma... ..	59
3.1.8.2.	Çam Fıstığı Üretimi İçin Katlanılan Masraf Türleri ve Miktarlarına İlişkin Bulgular ve Tartışma	60
3.1.8.3.	Çam Fıstığı Üretim Şekli ve Miktarı İlişkin Bulgular ve Tartışma	61
3.1.9.	Kozak Kooperatifin Hayvancılık Üzerine Muhtemel Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma	63
3.1.10.	Kozak Kooperatifin Tarımsal Üretim Üzerine Muhtemel Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma	64
3.1.11.	Kozak Kooperatifin Arazi Kullanımı Üzerine Muhtemel Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma	69
3.1.12.	Gelir ile İlgili Bulgular ve Tartışma	73
3.1.12.1.	Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Toplam Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma	74
3.1.12.2.	Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Tarım Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma	75
3.1.12.3.	Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Hayvancılık Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	75
3.1.12.4.	Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Arıcılık Faaliyetinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma	75
3.1.12.5.	Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Esnaf/Ticaret Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	77
3.1.12.6.	Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Ormancılıktan Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma	78
3.1.12.7.	Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Fıstık çamı Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	78
3.1.12.8.	Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Kırsal Sanayi Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	80
3.1.12.9.	Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Taş Ocağı Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	81

3.1.12.10.	Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Diğer Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma	82
3.1.13.	Hayat Standardı ile İlgili Bulgular ve Tartışma.....	82
3.1.13.1.	Eşya Kullanımına İlişkin Bulgular ve Tartışma	83
3.1.13.2.	Konut Tipine İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	88
3.1.13.3.	Evleri Düzenlemeye İlişkin Bulgular ve Tartışma	89
3.1.14.	Yakıt Kullanımına İlişkin Bulgular ve Tartışma	92
3.1.14.1.	Kooperatife Üye Olmadan Önce ve Üye Olduktan Sonra Kullanılan Yıllık Yakacak Odun Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma	92
3.1.14.2.	Kooperatife Üye Olmadan Önce ve Üye Olduktan Sonra Kullanılan Yıllık Yakacak Kömür Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma	93
3.1.14.3.	Kooperatife Üye Olmadan Önce ve Üye Olduktan Sonra Kullanılan Yıllık Yakacak Fıstık çamı Kozalağı Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	94
3.1.14.4.	Kooperatife Üye Olmadan Önce ve Üye Olduktan Sonra Güneş Enerji Sistemi Kullanımına İlişkin Bulgular ve Tartışma	95
3.1.15.	Kozak Kooperatifinin Kalkınma Göstergeleri Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi	95
3.2. Ç	Çam Fıstığı Ticaretinde Oluşan Dağıtım Kanalı ve Kanal Üyelerinin Aldıkları Paylara İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	96
4.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	100
4.1.	Sonuçlar	100
4.2.	Öneriler	102
5.	KAYNAKÇA	107
6.	EKLER	116

ÖZGEÇMİŞ

ÖZET

ODUN DIŞI BİTKİSEL ÜRÜNLER ÜZERİNE FAALİYET GÖSTEREN
KOOPERATİFLERİN İKTİSADİ KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN
ÖLÇÜLMESİ VE BU ÜRÜNLERİN PAZARLAMA DAĞITIM KANALLARININ
BELİRLENMESİ (KOZAK BUCAĞI TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ
ÖRNEĞİ)

Elif SARITAŞ

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Orman Mühendisliği Anabilim Dalı
DanıŐman: Mustafa Fehmi TÜRKER
2019, 119 Sayfa, 10 Ek Sayfalar

Türkiye'nin odun dışı orman ürünleri üretimi açısından büyük bir potansiyelinin bulunduğu bilinmekle birlikte, orman kaynaklarından geçimini sağlayan orman köylüleri için önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Ülkemizde üretimi yapılan odun dışı bitkisel ürünler içerisinde fıstık çamı önemli bir yer tutmakta ve elde edilen iç fıstık dünya pazarında değerlendirilen önemli bir ürün olmaktadır. Bununla birlikte, orman köylerinin kalkındırılmasında önemli göreve sahip öncü kuruluşlardan biri, kooperatiflerdir. Bu çalışma ile; fıstık çamı üretimi yapan Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin, iktisadi kalkınma üzerindeki etkisini ölçmek ve fıstık çamı üretiminde oluşan dağıtım kanalını ortaya koymak, dağıtım kanalı bileşenlerinin her birinin elde ettiği gelirleri belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için yüz yüze anket çalışması yapılmış ve yapılan istatistikî çözümlenmeler neticesinde; Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin, orman köylülerinin gelir seviyesi, tarımsal ve hayvansal üretimi, arazi kullanımı ve hayat standardı gibi değişkenler üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, elde edilen gelirden en az payı Kozak Orman İŞletme Şefliğinin; en fazla payı ise, perakendecilerin aldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orman Köylüsünü Kalkındırma Kooperatifi, Kozak Havzası, Orman Köylüsü, Odun Dışı Bitkisel Ürünler, Fıstık Çamı, Dağıtım Kanalı

Master Thesis

SUMMARY

MEASUREMENT OF THE EFFECTS OF COOPERATIVES ON NON-WOOD
HERBAL PRODUCTS ON ECONOMIC DEVELOPMENT AND THE
DETERMINATION OF MARKETING DISTRIBUTION CHANNELS OF THIS
PRODUCTS (KOZAK BUCAĞI AGRICULTURAL DEVELOPMENT COOPERATIVE
EXAMPLE)

Elif SARITAŞ

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Forest Engineering Graduate Program
Supervisor: Mustafa Fehmi TÜRKER
2019, 119 Pages, 10 Appendix

Turkey's non-wood forest products is well known that there is a great potential in terms of production. Besides, many villagers who make living from forest resources benefit from these commercial process during the production phase. The stone pine has an important place among the non-wood products produced in the country and pine nut obtained from the seeds also is a significant product in the world market. Cooperative organizations play an important role in the development of forest villages. The aims of this study are to determine (1) the effect of Kozak Bucağı Agricultural Development Cooperative which has produced pine nut on economic development, (2) distribution channel during the production and (3) the revenues obtained by each of the distribution channel components. To this end, a face-to-face survey was conducted and as a result of the statistical analysis, it has been determined that the Agricultural Development Cooperative has a positive effect on the variables such as income level, agricultural and animal production, land use and standard of living of forest villagers. In addition, it is determined that there have been two different channels in pine nut market, and Kozak State Forest Management District has received the least share of the revenue; the highest share has been received by retailers.

Key Words: Forest Village Development Cooperative, Kozak Region, Forest villager, Non-Wood Herbal Products, Stone Pine, Distribution Channel

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Fıstıkçamının Türkiye Yayılış Haritası (OGM, 2011).....	26
Şekil 2. Kozak Havzasına Ait Harita	33
Şekil 3. Kozak Kooperatifi Çam Fıstığı İşleme Tesisi, (URL-6).....	35
Şekil 4. Sormacaya katılan kişilerin yaş sınıflarına göre yüzde dağılımı	43
Şekil 5. Sormacaya katılan kişilerin cinsiyete göre yüzde dağılımı.....	43
Şekil 6. Sormacaya katılan kişilerin meslek gruplarına göre yüzde dağılımı	44
Şekil 7. Sormacaya katılan kişilerin öğrenim durumlarına göre yüzde dağılımı	45
Şekil 8. Sormacaya katılan kişilerin elde ettikleri gelirlerin açlık ve yoksulluk sınırına göre yüzde dağılımı.....	45
Şekil 9. Kozak Kooperatifine üye olmadaki en önemli amacına ilişkin yüzde dağılımlar	49
Şekil 10. Kooperatife üye olmadaki amacın gerçekleşmesine ilişkin yüzde dağılımlar	49
Şekil 11. Kooperatife üye olmadaki en önemli değişkene ilişkin yüzde dağılımlar	50
Şekil 12. Kozak kooperatifinin kooperatif hakkında etkin ve verimli eğitim ve yayım hizmetlerine ilişkin yüzde dağılımlar.....	51
Şekil 13. Kozak Kooperatif üyelerinin ana sözleşmeyi okumalarına ilişkin yüzde dağılımlar	51
Şekil 14. Kozak kooperatif üyelerinin kooperatif mevzuatı hakkında bilgi sahibi olmasına ilişkin yüzde dağılımlar	52
Şekil 15. Kozak kooperatifinin faaliyetlerinin değerlendirilmesine ilişkin yüzde dağılımlar	53
Şekil 16. Kozak kooperatifinin başarılı olma nedenlerinin yüzde dağılımı.....	53
Şekil 17. Kozak kooperatifinin başarısız olma nedenlerinin yüzde dağılımı.....	54
Şekil 18. Kozak kooperatifinin köyden şehre göç olayına etkisine ilişkin yüzde dağılımlar	55
Şekil 19. Kozak kooperatifin köyden şehre göç olayına olumlu etkisinin temel sebebine ilişkin yüzde dağılımları	55
Şekil 20. Kozak kooperatifinin devlet desteği alımında kolaylık sağlamasına ilişkin yüzde dağılımlar.....	57
Şekil 21. Kooperatif üyelerinin fıstık çamı kozalağı toplama günlerine ilişkin yüzde dağılımlar	57
Şekil 22. Kooperatif üyelerinin fıstık çamı kozalağı toplama miktarına ilişkin yüzde dağılımlar	58

Şekil 23. Kooperatif üyelerinin sahip olduğu tapulu arazi miktarının yüzde dağılımı	59
Şekil 24. Kooperatif üyelerinin elde ettikleri fıstık çamı tohum miktarlarının yüzde dağılımı	62
Şekil 25. Kozak Kooperatifine üye olmadan önce çam fıstığını değerlendirme şekillerinin yüzde dağılımı.....	63
Şekil 26. Devlet ormanlarından toplanan çam fıstığı ticaretinde oluşan dağıtım kanalı ...	96
Şekil 27. Devlet ormanlarından toplanan çam fıstığından elde edilen gelirlerin dağıtım kanalı üyeleri arasındaki yüzde dağılımı	97
Şekil 28. Tapulu arazilerden toplanan çam fıstığının ticaretinde oluşan dağıtım kanalı ...	98
Şekil 29. Tapulu arazilerden toplanan çam fıstığından elde edilen gelirlerin dağıtım kanalı üyeleri arasındaki dağılım oranları.....	98

ÇİZELGELER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Çizelge 1. Mahallelere göre nüfus dağılımı	33
Çizelge 2. Köylere göre sormaca yapılacak kişi sayısı dağılımı	39
Çizelge 3. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane halkı kişi sayısı değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon testi sonuçları	47
Çizelge 4. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olma yıllarına göre köylere dağılımı.....	48
Çizelge 5. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane başına düşen büyükbaş hayvan sayısındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	64
Çizelge 6. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane başına düşen küçükbaş hayvan sayısındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	64
Çizelge 7. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası üretilen slajlık mısır miktarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	65
Çizelge 8. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane başına düşen patates miktarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	65
Çizelge 9. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane başına düşen domates miktarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	66
Çizelge 10. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası meyve miktarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	66
Çizelge 11. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane başına düşen diğer ürünler miktarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	67
Çizelge 12. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası tarım arazilerinde doğal gübre kullanım miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	68
Çizelge 13. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası tarım arazilerinde yapay gübre kullanım miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	69
Çizelge 14. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası toplam arazi miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	70
Çizelge 15. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası orman arazi miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	70

Çizelge 16.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası sahip olunan fıstık çamı arazi miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	71
Çizelge 17.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası tarım arazi miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	71
Çizelge 18.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hayvancılık arazi miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	72
Çizelge 19.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası toplam gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	74
Çizelge 20.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası tarım gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	75
Çizelge 21.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hayvancılık gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	76
Çizelge 22.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası arıcılık gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	77
Çizelge 23.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası esnaf/ticaret gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	77
Çizelge 24.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası ormancılık gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	78
Çizelge 25.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası fıstık çamı gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	79
Çizelge 26.	Kozak Kooperatifi öncesi ve sonrası fıstık çamından elde edilen gelirin ana gelir olma durumunun karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları	79
Çizelge 27.	Kozak Kooperatifi öncesi ve sonrası kırsal sanayi geliri miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	81
Çizelge 28.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası taşocağı geliri miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	81
Çizelge 29.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası diğer gelirler miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları	82

Çizelge 30.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası televizyon kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Friedman testi sonuçları	83
Çizelge 31.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası buzdolabı kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları	83
Çizelge 32.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası dondurucu kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları	84
Çizelge 33.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası çamaşır makinesi kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları	84
Çizelge 34.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası ütü kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları	85
Çizelge 35.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası elektrikli fırın kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları	85
Çizelge 36.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası radyo kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları	86
Çizelge 37.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası bulaşık makinesi kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları	86
Çizelge 38.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası telefon kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Friedman testi sonuçları	87
Çizelge 39.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası bilgisayar kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Friedman testi sonuçları	87
Çizelge 40.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası internet kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları	88
Çizelge 41.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası konut tipindeki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları	89
Çizelge 42.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası oda sayısındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	89
Çizelge 43.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası helâ kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Friedman testi sonuçları	90
Çizelge 44.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası helâ çeşidindeki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Friedman testi sonuçları	90
Çizelge 45.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası ev büyüklüğü değişiminin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	91
Çizelge 46.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası ev kat sayısı değişiminin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	91
Çizelge 47.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası yıllık tükettikleri odun miktarlarının karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	93
Çizelge 48.	Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası yıllık kullanılan kömür miktarlarının karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları.....	93

- Çizelge 49. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası yıllık tükettikleri fıstık çamı kozalağı miktarlarının karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları 94
- Çizelge 50. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası güneş enerjisi kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları 95
- Çizelge 51. Kozak kooperatifinin orman köylüleri üzerindeki kalkınma göstergeleri 96

KISALTMALAR DİZİNİ

BM:	Birleşmiş Milletler
DOİ:	Devlet Orman İşletmesi
DPT :	Devlet Planlama Teşkilatı
FAO:	Gıda ve Tarım Örgütü
GSYİH:	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
ICA:	Uluslararası Kooperatif Birliği
ODBÜ:	Odun Dışı Bitkisel Ürün
ODHÜ:	Odun Dışı Hayvansal Ürünler
ODOÜ:	Odun Dışı Orman Ürünleri
OECD:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OGM:	Orman Genel Müdürlüğü
ORKÖY:	Orman ve Köy İlişkileri Daire Başkanlığı
WB :	Dünya Bankası

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Yeryüzünün % 30' unu kaplayan ormanlar, toplam 3 milyar 999 milyon hektar alanda yayılış göstermektedir (FAO, 2015). Bu denli geniş yayılışa sahip orman ekosistemlerinden, insanoğlu geçmişten bugüne kadar çeşitli şekillerde faydalanmış ve faydalanmaya da devam etmektedir. Öncelikli olarak barınma ve beslenme amaçlı olarak gerçekleştirilen faydalanmaları, odun hammaddesi elde etme amaçlı, geleneksel faydalanma şekilleri olarak da adlandırılabilir olan faydalanmalar izlemiştir (Geray, 1998; Türker vd., 2002).

Odun dışı orman ürünleri (ODOÜ), bilinen ve bilinmeyen önemli ekonomik değerlerine rağmen, tarihsel süreçte karar vericiler tarafından orman kaynaklarının yönetiminde önemli bir unsur olarak ele alınmamıştır (JONES vd., 2004). Toplumun ormanlara yönelik talebinin değişmesi ve artmasına koşut olarak, orman kaynaklarından faydalanma şekilleri de değişim göstermiş ve odun hammaddesi üretiminin yanı sıra odun dışı orman ürünlerine yönelik faydalanma da önem kazanmıştır. Son yıllarda, bireysel kullanımlarının yanı sıra ticari kullanımları da artmaya başlayan ODOÜ'ler, orman kaynaklarından geçimini sağlayan orman köylüleri için önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir. FAO (Food and Agriculture Organization-Gıda ve Tarım Örgütü) tarafından yapılan bir çalışmada, dünya genelinde birkaç milyon hanenin, geçim ve/veya gelir için ODOÜ'lere büyük ölçüde bağımlı olduğu ve gelişmekte olan dünya nüfusunun yaklaşık olarak % 80'inin sağlık ve beslenme ihtiyaçları için ODOÜ'leri kullandığı tespit edilmiştir (FAO, 2014).

Türkiye'nin orman varlığına bakıldığında ise, ormanlık alan miktarının 22.3 milyon hektar ve ormanlık alan miktarının ülke genel alanına oranının % 28.6 olduğu görülmektedir (OGM, 2015). Türkiye ormanlarının zengin bir bitki çeşitliliği kaynağına sahip olduğu ve ODOÜ üretimi açısından büyük bir potansiyelinin bulunduğu bilinmektedir. Ancak, yakın tarihlere kadar ülkemizde de orman kaynaklarından faydalanmanın odun hammaddesi eksenli olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, ülkemiz ormanlarının büyük bir kısmının yönetim ve işletmeciliğinden sorumlu olan Orman Genel Müdürlüğü (OGM) bünyesinde 2011 yılında Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığının kurulmasından hareketle,

odun hammaddesi faydalanmasının yanı sıra, son zamanlarda odun dışı orman ürünlerini de üretimine önem verildiği görülmektedir. Ülkemizde ODOÜ'lerden, odun dışı bitkisel ürünler (ODBÜ), odun dışı hayvansal ürünler (ODHÜ) ve odun dışı hizmetler olmak üzere üç şekilde fayda sağlanılmaktadır. Ancak OGM'nin ODOÜ yönetim ve işletmeciliği politikalarında, ağırlıklı olarak ODBÜ'leri ön plana çıkılmaktadır. Ülkemiz ODBÜ içerisinde ise üretim miktarı ve gelir açısından; Fıstık Çamı, Defne, Kekik ve Adaçayı gibi türler ön plana çıkmaktadır. Bununla beraber, OGM'nin ODBÜ bakımından en çok gelir elde ettiği türler arasında ilk sırada bu araştırmaya da konu olan fıstık çamı yer almaktadır (Türker ve Sarıtaş, 2018). Bu açıdan Türkiye'nin ODBÜ içerisinde önemli yeri olan fıstık çamı ve tohumundan elde edilen iç fıstık dünya pazarında da rağbet gören çok değerli bir ürün konumundadır.

Diğer taraftan, orman köylerinin kalkındırılmasında önemli göreve sahip öncü kuruluşlardan biri olan kooperatifler, kırsal toplumların özellikle ekonomik nitelikteki sorunlarını çözmek amacıyla, karşılıklı yardımlaşma ilkesine yerel halkın güç birliği yaparak ekonomik olanaklarını bir araya getirdikleri bir girişim türüdür (Tiryaki, 2004). Bu yönüyle kooperatifçilik, kırsal kalkınma ile sıkı bir ilişki içerisinde dir. OGM'nin ODBÜ odaklı stratejileri incelendiğinde de, daha çok orman köylüsünün kalkındırılmasının göz önünde tutulduğu görülmekte ve bu açıdan ODBÜ stratejileri ile kooperatifçilik ilkelerinin kırsal kalkınma noktasında kesişim gösterdiği görülmektedir.

Bu tez ile, ülkemizdeki odun dışı bitkisel ürün üreten çok az sayıdaki kooperatif örneklerinden biri olan İzmir ilinin Bergama ilçesinde kurulan Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin, orman köylülerinin kalkınmaları üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerinin ölçümü amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için, Kozak havzasına bağlı; Yukarıbey, Karaveliler, Kıranlı, Çamavlu, Güneşli, Yukarıcuma, Terzihaliller, Göbeller, Hisarköy, Ayvatlar, Aşağıcuma, Hacıhamzalar, Ayvatlar, Aşağıbey, Kaplan ve Okçular köyü olmak üzere, 16 köyde bulunan adı geçen kooperatif üyeleriyle yüz yüze sormaca (anket) çalışmaları yapılmıştır. Bu araştırmada uygulanmak üzere hazırlanan sormaca formunun 16 orman köyünde uygulanması neticesinde elde edilen veriler; Yüzde, Khi-Kare, Eşlendirilmiş T Testi, Wilcoxon ve Mc Nemar çözümlerlerinden yararlanılarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, elde edilen kırsal kalkınma göstergelerine ait verilerin değerlendirilmesiyle; kooperatif faaliyetlerinin, orman köylülerinin geliri, tarımsal ve

hayvansal üretimi, arazi kullanımı ve hayat standardı gibi değişkenler üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Diğer taraftan, bu tez çalışması ile fıstık çamı üretiminin, üreticiden tüketiciye doğru hareketinde izlediği yolu, dağıtım kanalını ortaya koymak, dağıtım kanalı bileşenlerinin her birinin elde ettiği gelirleri ve gelirlerin kanal üyeleri arasında hangi oranlarda dağıldığını belirlemek de amaçlanmıştır. Bunlara ek olarak; Devlet Orman İşletmelerinin (DOİ) odun dışı bitkisel ürünlerin satışında kullandığı düşük tarife bedelinin DOİ'nin iktisadi başarısı üzerindeki etkisi ve bu süreçte orman köylülerinin kalkındırılması hususuna yönelik değerlendirmelerin yapılması da çalışmanın temel amaçları arasında yer almaktadır.

1.2. Yazın Özeti

Bu başlık altında, orman köylülerinin sosyo-ekonomik açıdan kalkındırılması konusunda orman köyleri kalkındırma kooperatiflerinin işlevi ve odun dışı orman ürünlerinin kırsal kalkınma açısından önemi ile yerli ve yabancı ilgili tezler, makaleler, kitaplar, projeler vb. bilimsel çalışmalar incelenerek özetleri sunulmuştur.

Açıkgöz Altunel (2011) “Odun Dışı Orman Ürünlerinin Dünyada ve Türkiye’de Sosyoekonomik Boyutu” adlı doktora tez çalışmasında, ODOÜ bakımından farklı ülkelerin hangi ürünlerle öne çıktığını, ODOÜ ürünleri ticareti açısından hangi ürünlerin önem kazandığını araştırmış ve dünya ODOÜ ticareti ile ilgili bilgilere yer vermiştir. Bu çalışmada, Ege Bölgesi çalışma alanı olarak belirlenmiş ve bu bölgede önemli ihracat değerlerine sahip olan kekik, defne ve çamfıstığı temel alınarak, üretici/toplayıcı, aracı/tüccar, ihracatçı ve orman teşkilatı olarak belirlenen dört ilgi ve çıkar öbeğiyle bu türlere ilişkin sormaca çalışması gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu çalışmada, Kekik, Defne ve Çam fıstığında fiyatın üretim miktarından bağımsız olarak oluştuğu saptanmış ve bu üç türde de piyasanın doygunluğa ulaşmadığı ve üretim açığının mevcut olduğu belirtilmiştir. Kekik, defne ve çam fıstığı üretiminde, üreticilerin örgütlenmesi ve diğer ilgili gruplarla eşgüdüm eksikliği sorunun bulunduğu belirtilmiştir. ODOÜ genelinde envanter ve pazar bilgilerinin yetersizliği, teknolojik eksiklikler nedeniyle yeterince katma değer yaratılamaması sektörün hak ettiği değere ulaşamamasında büyük bir engel olduğu ifade edilmiştir.

Atılğan (1989) “Kırsal Alanın Örgütlenmesinde Köy Kalkınma Kooperatifleri ve İzmir Örneği” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, köy kalkınma kooperatiflerinin toplumsal yapının temeli olan bir kurumu oluşturduğu ve oluşturduğu hareketlilik iyi değerlendirildiğinde, yapısal sorunlar çözümlenerek yönlendirilebildiğinde, bunların bir kalkınma aracı ve/veya amacı olarak, kırsal alanda denetimli örgütlenmeleri durumunda, ekonomik ve sosyal yönlerden yararlı olacağını ifade etmiştir. Ayrıca, bu araştırmada, İzmir’de devlet yardımı ile projelerini gerçekleştiren kooperatifler dışındaki köy kalkınma kooperatiflerinin amaçlarına büyük ölçüde ulaşamadığı ve başarılarının genellikle belirli hizmetleri yerine getirme koşullarına bağlı kaldığı, ancak belirlenen temel sorunların çözülmemesi nedeniyle uygulamada etkinlik kazanamadığı tespit edilmiştir.

Atmış ve Günşen (2009) “Forest cooperatives and its importance in rural poverty reduction in Turkey” adlı bildiri çalışmasında, Türkiye'deki orman kooperatiflerinin kırsal yoksulluğun iyileştirilmesindeki işlevine odaklanmış, söz konusu kooperatiflerin güçlendirilmesini zorlaştıran engelleri tanımlamış ve bu engelleri kaldırmak için öneriler geliştirmişlerdir. Çalışmada, Türkiye’de 2.123 adet orman kooperatifinin var olduğu ve bunların çoğunlukla ormandaki işlerin düzenlenmesi ve köydeki ormanlardan hasat edilen ağaç ürünlerinin tevzi ile görevlendirildiği ifade edilmiştir. Çalışmada orman varlığı açısından Türkiye'nin en zengin bölgesi olan ve ormancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Sinop, Kastamonu, Karabük, Bartın ve Zonguldak illerinde bulunan yerel orman kooperatifleri başkanları ile çeşitli sormacalar gerçekleştirilmiştir. Bunlara ek olarak çalışmada, ORKÖY yerel şubelerinin çalışanları ile çeşitli alan araştırmaları yürütülmüş ve Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği (OR-KOOP) ve diğer kurumlar tarafından kooperatifçilik ve çeşitli bilimsel yayınlar incelenerek, orman kooperatiflerinin kırsal yoksulluğu azaltmadaki işlevi araştırılmıştır. Bu araştırma yapılırken Birchall'ın yoksulluğun azaltılmasında kooperatiflerin potansiyeli üzerindeki iddiaları temel alınmıştır. Sonuç olarak çalışmada, orman kooperatiflerinin, toplumun en yoksul sınıfını oluşturan kırsal kesimin gelişimine yardımcı olduğu ifade edilmiştir.

Aydın (2010) “Ekoturizmin Türkiye Orman Köyleri Kalkınmaları Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerinin Ölçümü (Artvin- Camili Biyosfer Rezerv Alanı Örneği)” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, orman köylülerinin kalkındırılması açısından, ekoturizmin Camili havzasındaki orman köylerinin kalkınmaları üzerinde etkili olup olmadığını ortaya konulması ve ekoturizm etkinlikleri sonucunda oluşan olumsuz etkileri önlemek için plânlama ve yönetim aşamasında hangi hususlara dikkat edilmesi gerektiğinin belirlenmesi

amaçlanmıştır. Bu amaçla GEF-II projesinin yürütüldüğü Artvin iline bağlı Gürcistan'a bitişik olan Borçka ilçesindeki Camili havzasında 6 orman köyünde sormaca çalışması yapılmıştır. Çalışmada, Ekoturizm etkinliği öncesi ve sonrası olmak üzere hayvancılık ve tarımdaki üretim miktarları, yıllık gelir miktarları, hayat standartları ve yakıt kullanımındaki değişimler belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, ekoturizm etkinliğinin az da olsa nüfusun belli kısmının göç etmesini engellediği ve kentten köye geri dönüşü meydana getirdiği; kişilerin hayat standartları, eşya kullanımı, beyaz eşya-lüks tüketim malları kullanımı açısından olumlu yönde etkiler yaptığı tespit edilmiş ve ekoturizm etkinliğinin yöre halkına fayda sağladığı ve kalkınma üzerinde olumlu etkisi olduğu ifade edilmiştir.

Bista ve Webb (2006) "Collection and marketing of non-timber forest products in the far western hills of Nepal" adlı makale çalışmasında, ODOÜ toplama yoğunluğunu, Valeriana jatamansi türünün toplanmasıyla elde edilen ekonomik faydaları ve Batı Nepal'in Baitadi ilçesinde yer alan 12 köyde ODOÜ'lerin toplanmasını ve satışını etkileyen bağlamsal faktörleri araştırmıştır. Bu çalışmada, ekonomik olarak faal olan nüfusun % 39'unun, bu köylerde yetişen toplam 24 farklı ODOÜ'lerden 23 tanesini topladığı ve ODOÜ'lerden elde ettikleri gelirin toplam hane gelirinin % 0-90'ını oluşturduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, Valeriana jatamansi türünün pazarlama zinciri ve mali çözümlemesi sonucunda, ODOÜ'lerin köyden şehir merkezlerine ulaşmasında çeşitli ticaret ve pazarlama kanallarının bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca, ODOÜ'leri toplayan kişilerin, topladıkları ürünü satabilmeleri için ulaşabildikleri satış noktalarının sayısının, toplanan ODOÜ sayısını ve ODOÜ'lerin hane halkına katkısını belirleyen en önemli değişken olduğu tespit edilmiştir.

Çağlar (2009) "Türkiye'de Orman Köylerinin Sosyo Ekonomik Sorunları Kooperatifleşmenin Bu Sorunların Çözümüne ve Kalkınmalarına Olan Katkıları (Kastamonu-Ortalıca (Tosya) Örneği)" adlı bildiri çalışmasında, Ortalıca Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatifinin 2005, 2006, 2007 yıllarına ilişkin gelir-gider çizelgelerini temel alarak ekonomik durum çözümlemesi yapmış ve kooperatifleşmenin kırsal alandaki orman köylüsünün gelirindeki artışa katkısını araştırmıştır. Araştırmada, 2005 yılı gelir kalemleri içerisinde en büyük paya % 25.78 oranıyla süt satışlarının ve ikinci büyük gelir kalemi olarak toplam gelirin % 24.57'sini oluşturan orman üretim işçiliğinin sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler neticesinde, orman köylüsünün geçimini sağlamada ormana bağlılığı ortaya konulurken, köylülerin elde edeceği gelirin, ormanda üretimin azaldığı yıllarda bu değişimden çok etkileneceği belirtilmiştir. Ayrıca bu bildiri çalışmasında gelir-gider

arasındaki olumlu fark olarak ifade edilen kârın, ortaklar arasında dağıtılmadığı, yenileme yatırımı veya mevcut yatırım kapasitesine ilave yatırımlar olarak değerlendirildiği ve bu sayede kooperatifin mevcut sermayesinde artışlar meydana geldiği ifade edilmiştir. Bu sonuçlar dikkate alındığında, kooperatif ortağı orman köylüsünün, sabit sermaye ve işletme sermayesi olarak ekonomik varlığının ve gelir düzeyinin yükseldiği görülmüştür.

Çukur (1995) “Ege Bölgesindeki Fıstık çamı (Pinus pinea) Topluluklarının Ekolojisi ve Ekonomiye Olan Katkısı” adlı makale çalışmasında, ekonomik açıdan değerli olan fıstık çamı tohumlarının, kırsal kesimin gelir kaynaklarına önemli katkıda bulunarak ek bir gelir oluşturduğunu ve kırsal bölgede yerleşim alanları çevresinde, doğal vejetasyon üzerine mevcut baskıyı azaltacak önemli bir alternatif olduğunu belirtmektedir.

Daşdemir (2002) “Sarıkamış ve Oltu Yöresindeki Ormancılık Kooperatiflerinin Kırsal Kalkınma ve Bölge Ormancılığı Açısından Değerlendirilmesi” adlı bildiri çalışmasında, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde ormancılık açısından önemli olan Sarıkamış’ta 4 adet ve Oltu’da 2 adet olmak üzere 6 adet Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ele alınmış ve monografi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda her iki bölgede de kooperatiflerin kırsal kalkınmaya yaptığı doğrudan ekonomik katkı değerinin yaklaşık aynı olduğu belirlenmiştir. Çalışmada devletin, yöredeki kooperatifler üzerinde yapıcı bir denetim uygulaması, danışmanlık ve teknik hizmet vermesinin başarı şansını arttıracığı da ifade edilmiştir.

Daşdemir ve Yıldırım (2018) “The Effects Of Orköy Activities On Sustainable Rural Development: Example Of The Kütahya Regional Directorate Of Forestry” adlı bildiri çalışmasında, Ormancılık ve ORKÖY faaliyetlerinin yoğunlaştığı Kütahya Orman Bölge Müdürlüğü (KOBM), çalışma alanı olarak seçilmiştir. 325 orman köylüsüne 19 sorudan oluşan sormaca çalışması yapılmıştır. Ayrıca, son 9 soru KOBM orman işletmelerinde yönetici ve teknik personel olarak çalışan 45 personele ve 15 köy muhtarına uygulanmıştır. Çalışmada, ORKÖY’ün, orman köylülerinin gelişimini sağlaması, başarılı projeler imzalaması, sürdürülebilir kırsal kalkınmaya katkıda bulunması ve marka haline gelmesi gibi çok önemli görevler üstlendiği ancak, tarihsel süreçte başarısız yeniden yapılanmalar, finans ve kurumsal sorunlar nedeniyle beklenen başarıyı sağlayamadığı ifade edilmiştir. Bu nedenle çalışmada orman köylülerinin umudu olan ORKÖY’ün genel müdürlük olarak örgütlenmesi, insan gücü ve finans açısından güçlendirilerek güçlü bir yapıya kavuşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

Eren (2015) “Bursa İlinde Süt İşleyen Tarımsal Kooperatiflerin Ekonomik Analizi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Bursa ilinde süt sığırcılığı konusunda faaliyet gösteren 15 adet Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin 2012 ve 2013 yılı bilançoları, gelir çizelgeleri ve bu kooperatiflerle doğrudan sormaca yolu ile toplanan bilgilerden elde edilen veriler ışığında finansal durumu incelemiştir. Bunun yanında tezde, kooperatifler arasında hem büyüklükleri hem de toplanan sütü çiğ süt olarak pazarlayan kooperatifler ile işlenmiş ürün olarak pazarlayan kooperatifler arasında finansal yapıları bakımından karşılaştırmalar yapılmıştır. Analizin sonuçlarına bakıldığında, kooperatiflerin % 33’ünün varlık anlamında bir önceki yıla oranla büyüdüğü, geri kalan % 67’sinin ise bir önceki yıla oranla küçüldüğü tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca; sütü işleyerek pazarlayan kooperatiflerin kaynak yapısı, net işletme sermayesi ve elde ettikleri gelir bakımından topladıkları sütü çiğ süt olarak pazarlayan kooperatiflere nazaran daha iyi durumda oldukları; kooperatiflerin % 60’ının kâr elde etmesine karşın kâr oranlarının oldukça düşük olduğu ve bazı kooperatiflerin ürün farklılaştırmasına giderek daha başarılı oldukları tespit edilmiştir.

Farhadi Andarabi ve Tunç Hassan (2017) “Aromatik ve Tıbbi Bitkilerin Aile Çiftçilerinin Sosyo-Ekonomik Kalkınmasındaki Rolü: Safran Örneği” adlı makale çalışmasında, İran’ın Güney Horasan’da yer alan Gaen bölgesindeki çiftçi ailelerinin Safran yetiştirme nedenlerini irdelemişler ve Safran yetiştirilmesi sonucunda oluşan sosyo-ekonomik değişiklikleri araştırmışlardır. Araştırma “tarama modeli” olarak tasarlanmıştır. Bazı sorularda 5’li likert ölçeği kullanılmıştır. Gaen’de bulunan 389 Safran yetiştiricisi ile sormaca yapılmış ve elde edilen veriler SPSS 16 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre Safran yetiştiren aile çiftçileri; birikimlerinin artması, eğitim düzeylerinin gelişmesi, sağlık hizmetlerinden kaliteli yararlanmaları, kadınların ekonomik özgürlüklerini elde etmeleri gibi olumlu sosyal ve ekonomik etkilerinin bulunduğu ortaya konulmuştur.

Heubach ve ark. (2011) “The economic importance of non-timber forest products (NTFPs) for livelihood maintenance of rural west African communities: A case study from northern Benin” adlı makale çalışmasında, ODOÜ’lerden elde edilen gelirin miktarı ve Kuzey Benin’deki farklı sosyo-ekonomik grupların ODOÜ’lere olan bağımlılığını incelemiştir. İki köyden elde edilen 230 hanenin sormaca verileri kullanılmış ve geleneksel ve bölgesel geçim kaynaklarına göre farklılaşan beş farklı etnik grubun gelirleri karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda ortalama olarak, ODOÜ’lerden elde edilen gelir, toplam hane halkı gelirinin % 39’unu oluşturduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, ODOÜ’

lerin ekonomik açıdan önemi hane halkı arasında farklılık göstermediği ve fakat yoksul hane halklarının, zengin hane halklarına göre temel ihtiyaçlarını karşılamak için ODOÜ' lere nispeten daha bağımlı olduğu belirlenmiştir.

Karamahmut (1997) “Gümüşhane, Rize ve Trabzon İllerinin Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapıları ve Kalkındırılabilirlikleri İçin Uygulanacak Modeller” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Gümüşhane, Rize ve Trabzon illerinin orman köyleri birbirleri ile karşılaştırılmış ve bu köylerin kalkınabilmesi için yapılarına uygun kalkınma modellerinin uygulanma stratejileri üzerinde durulmuştur. Araştırma yapılan köylerde sosyal yönden; en geri kalmış köyler Gümüşhane’de yer alan orman köyleri olduğu belirtilmiştir. Rize ili orman köyleri ile Trabzon ili orman köylerinin birbirlerine karşı üstün ve zayıf tarafları çok yönlü olmasına rağmen, tam olarak hangi ilin orman köylerinin daha gelişmiş olduğu sonucuna varılamamıştır. Çalışmada Gümüşhane orman köylüleri % 76 ile hayvancılıktan, Rize orman köylüleri % 81 ile çay tarımından ve Trabzon ili orman köylüleri % 35 ile hayvancılıktan en fazla gelir elde ettiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada, “Cazibe Merkezi Modeli”, “Bulunmuş Olduğu Alanda Kalkındırma Modeli” ve “Başka Bir Köy Alanına Taşıma Modeli” olmak üzere üç farklı model önerilmiş ve bu modellerin uzun süreli uygulanması gerektiği ifade edilmiştir.

Kayhan (1991) “Yenice Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Ekonomik Analizi ve Çevreye Olan Etkileri” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Kırklareli İli Pınarhisar ilçesi Yenice Köyü'nde kurulan köy kalkınma kooperatifinin köy halkına sağladığı ekonomik ve sosyal faydaları analiz etmiştir. Kooperatifin ekonomik durumunu, 1988-1989 yılları arasındaki faaliyetlerin ekonomik analizi, kârlılık oranı ve sermaye oranı ölçütlerini temel alarak belirlemiştir. Kooperatifin, ormancılık faaliyetlerinden ortaklarının en iyi şekilde yararlanmasını sağlarken; ferdi krediler temin ederek hem ortaklarının hayvancılık alanında kazanç elde etmesini, hem de köyde süt potansiyelinin artmasını sağladığı belirlenmiştir. Ayrıca tezde, Yenice Köy Kalkınma Kooperatiflerinin, Türkiye genelinde köy kalkınma kooperatiflerinin tek işlevi gibi görünen sütü toplayıp pazarlamak yerine; daha fazla üreten, işleyen ve de pazarlayan bir köy durumuna geldiği belirtilmiştir. Fakat belirtilen bu yıllarda kooperatifin ekonomik faaliyetleri sonucu cari olarak bir artışın olmadığı tespit edilmiştir.

Metin (1995) “Çok Amaçlı Tarım Kooperatiflerinin Kırsal Kalkınmadaki Rolü: Tekirdağ Örneği” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, kooperatiflerin başarısını ve kırsal kalkınmadaki rolünü, kooperatif ortaklarının tutum ve davranışlarını da dikkate alarak ortaya

koymuştur. Kooperatifleşmenin temel nedeni olarak % 64.9 oranında daha iyi fiyat temini ile % 62.9 oranıyla pazarlama imkanlarının artışının ön plana çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca bu çalışma ile pek çok kooperatifin tarım kredi ve tarım satış gibi uzmanlaşmış tek amaçlı kooperatif kuruluşlar niteliğinde faaliyetlerini sürdürdüğü ve kırsal kalkınma açısından olumlu sonuçlar doğurduğu tespit edilmiştir.

Özkurt (1998) “İçel İli Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı, Sorunları ve Orman Köylerinin Yerinde Kalkındırılması Olanakları” adlı doktora tez çalışmasında, İçel ilindeki orman köylerinin sosyo-ekonomik yapısı ve sorunlarını incelemiş ve ayrıca kalkındırılmaları için imkânlar araştırmıştır. Bu amaçla İçel ilini temsilen Tarsus, Erdemli ve Mut ilçelerinde çalışılmış, belirli bir dönemdeki nüfus değişimlerinin ekonomik açıdan bir gösterge oldukları kabul edilerek, toplam 27 adet orman köyünde sormaca çalışması yapılmıştır. Araştırma alanındaki ailelerin ekonomik yapılarını belirleyen en büyük faktörün bitkisel üretim olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, bu çalışmada ormancılık çalışmalarından daha yüksek oranda yararlanabilmek için, orman köylülerinin kesinlikle orman kalkınma kooperatiflerinin bünyesinde toplanması gerektiği ifade edilmiştir.

Soydan (2010) “Adana İlinde Orman Köylerinin Kalkındırılmasına Yönelik Olarak ORKÖY Kredileri Uygulaması Üzerine Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, 18 orman köyünde 100 orman köylüsüyle yüz yüze görüşme yaparak veriler elde etmiştir. Yapılan çalışmada, orman köylülerinin % 53’ü verilen kredileri faydalı bulduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, çalışmaya katılan orman köylülerinin % 75.5’inin ORKÖY kredilerinin verilme yönteminden genel olarak memnun oldukları belirtilirken; % 8.5’inin ise kısmen memnun olduğu dile getirilmiştir. Sormacaya katılanların % 16’sının verilen krediler hakkında bilgilerinin olmadığı belirtilmiştir. Bu çalışmayla, ORKÖY kredilerinin orman köylerinde yoksulluğun azaltılması amacına yönelik olumlu sonuçlar verdiği belirtilmesine karşın, kurumun kaynak yetersizliğinden dolayı sunulan hizmetlerden ancak sınırlı sayıda köylünün yararlandığı ortaya konulmuştur.

Şafak ve Okan (2004) “Kekik, Defne ve Çam Fıstığının Üretimi ve Pazarlaması” adlı makale çalışmasında, Türkiye’de yoğun bir biçimde ve doğal yollarla üretilmeleri, özellikle ihracatımızda oldukça önemli bir yere sahip olmaları ve kırsal kesimdekilere gelir sağlamaları nedeniyle odun dışı orman ürünlerinden, Akdeniz Defne’si (*Laurus nobilis* L.), Kekik (*Origanum* sp.) ve Çam Fıstığını (*Pinus pinea* L.) seçmişlerdir. Çalışmada, kekik ve defnenin son yıllarda ihracat miktarının arttığı ancak ihracat birim fiyatlarının düştüğü

belirlenmiştir. Yapılan çalışmada, bu ürünlerin fiyatının aracı, perakendeci veya ihracatçı firmanın kontrolünde belirlendiği ifade edilmiştir. ODOÜ'nün işlenmesi ve pazarlanması konularında bilgi, destek, eğitim vb. programlar bakımından yetersizlikler olduğundan dolayı Türkiye'de ihracatın büyük çoğunlukla hammadde veya yarı-mamul olarak yapıldığı ve bu sebeple sağlanan gelirin, potansiyel gelirin çok altında kaldığı ifade edilmiştir. Bu çalışmada, devlet ormanlarında genel hatları ile bakıldığında, halen ticari olarak özellikle yabancı pazarlara sunulabilecek ODOÜ'nün bulunduğu ve iyi bir pazarlama programıyla ülke ve kırsal kalkınma için kaynak oluşturabilecek bir fırsatın var olduğu vurgulanmıştır.

Tilahun ve ark. (2016) "Impact of membership in frankincense cooperative firms on rural income and poverty in Tigray, Northern Ethiopia" adlı makale çalışmasında, Kuzey Etiyopya'nın tütün yetişen ormanlık bölgelerindeki beş kırsal köyden araştırma verilerini temin etmiş ve bu veriler üzerinde araç değişken, eğilim puanı uyumu ve Rosenbaum sınır yöntemlerini kullanarak kırsal tütün firmalarının gelir ve yoksulluk üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, hem kooperatif üyeliğinin hem de kooperatif firmalarındaki hisse yatırımlarının miktarının, refah seviyesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Tiryaki (2004) "Orman Köylerinde Faaliyet Gösteren Kooperatiflerin Çevre Orman Köyleri Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkileri Üzerine Bir Araştırma (Hamsiköy Süt Kooperatifi (Hasko) Örneği)" adlı yüksek lisans tez çalışmasında, araştırma alanı olarak seçilen Trabzon ili Maçka ilçesine bağlı Çıralı, Hamsiköy, Güzelyayla, Dikkaya ve Başar köylerinden oluşan 5 adet orman köyünde faaliyet gösteren, Hamsiköy Süt Kooperatifi (HASKO)'nin üyelerine sormaca uygulamıştır. Çalışmanın sonucunda, HASKO'nun kurulması ile araştırmaya konu olan köylerde özellikle hayvancılıktan elde edilen gelirlerde büyük artış olduğu tespit edilmiştir. Nitekim tezde HASKO öncesi ve sonrası hayvancılıktan elde edilen ürün tutarları 2004 birim fiyatlarına göre değerlendirildiğinde, hayvancılıktan elde edilen kişi başına gelirin, HASKO öncesine göre yaklaşık 2,7 kat arttığı belirtilmiştir. Bununla beraber, araştırmada HASKO'nun kurulması ile hayat standartlarında da önemli gelişmeler olduğu, ancak araştırma alanındaki köylerde özellikle kooperatifçilik ve hayvancılık konularında eğitim ve yayım eksikliği olduğu ifade edilmiştir.

Tunç (2015) "Odun Dışı Orman Ürünlerinin Hane Halkı Ekonomisine Katkıları: Balıkesir-Dursunbey Örneği" adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Dursunbey yöresindeki odun dışı orman ürünlerinin yöre halkına sağlamış olduğu katkıları araştırmıştır. Belirtilen

amaca ulaşmak için 101 köyden rastgele seçilen 252 kişi ile 80 soruluk sormaca çalışması yapılmıştır. Araştırmada köyde yaşayan ve sormacaya katılan insanların aylık gelirlerinin çoğunlukla 500-1000 TL arasında değiştiği ve çalışma alanında büyük ölçüde kentlere göç olduğu tespit edilmiştir. Yöredeki insanların geçim kaynaklarını tarım, hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerinin oluşturduğu ve odun dışı orman ürünlerinden faydalanmanın yöre hane halkına ekonomik olarak kayda değer oranda katkı sağladığı belirtilmiştir.

Turan (1991) “İstihdam Yaratma Açısından Tarım Kooperatifleri (İçel Niğde İllerindeki Kooperatifler Üzerine Bir Uygulama” adlı doktora tez çalışmasında, Çukurova bölgesinden İçel ilinde ve İç Anadolu bölgesinden Niğde ilinde 18 köy ve kasabadaki tarım amaçlı yerel kooperatiflere giderek sormaca uygulaması yapmıştır. Araştırmada, her iki bölgedeki tarım kooperatiflerinde, teknik bilgi, kredi, üretimde araç gereçlerin azlığı, ulaştırma düzeninin ve pazarlamanın yetersizliği gibi sorunların ortak olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada, tarım kooperatiflerinin faaliyetleri sonucunda, köy ile şehir arasındaki farkları azaltarak köyden şehre göç olayını kısmen azalttığı, köylülerin gelirinin arttığı ve kooperatiflerin kendi üyeleri için en azından bölgesel düzeyde istihdam, ek çalışma ve pazar imkânları sağladığı da ifade edilmiştir.

Türker ve ark. (2018) “Requirement, Feasibility and Possible Opportunities of Determination of Real Tariff Prices for Non-Wood Herbal Products” adlı makale çalışmasında, Sürmene yöresinde yetişen Ayı üzümü, Yılan yastığı, Karadeniz kardeleni ve Sıklamen türleri olmak üzere ODBÜ’lerin pazarlanmasında oluşan dağıtım kanalları ortaya konulmuş ve elde edilen gelirlerin kanal üyeleri arasında hangi oranlarda dağıldığını belirlenmiştir. Çalışmada, pazarlama dağıtım kanalının Sürmene DOİ Müdürlüğü, orman köylüsü ve toptancıdan oluştuğu ve kanal üyeleri arasında adil olmayan bir gelir dağılımının bulunduğu belirlenmiştir. Karadeniz kardeleni, Sıklamen, Yılan Yastığı ve Ayı Üzümünden elde edilen gelirden Sürmene DOİ Müdürlüğünün sırasıyla % 5.81, % 2.29, % 4.52 ve % 1.77, orman köylüsünün ise sırasıyla % 62.1, % 26,26, % 39.17 ve % 11.06 pay aldığı tespit edilmiştir.

Yaldız ve ark. (2010) “Rize İli Orman ve Kıyı Köylülerinin Kalkındırılmasında Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Önemi” adlı bildiri çalışmasında, Doğu Karadeniz sınırları içerisinde yer alan Rize ili orman ve kıyı köylülerinin kalkındırılmasında tıbbi ve aromatik bitkilerin önemi önceki çalışmalarla desteklenerek irdelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, tıbbi ve aromatik bitkiler bakımından oldukça zengin olan yörede, bu bitkilerin üretimine yönelik

olarak yapılacak çalışmaların bölge insanına ciddi anlamda ekonomik katkı sağlayabileceği tespit edilmiştir.

Yayla (1997) “Doğu Karadeniz Bölgesindeki, Su Kooperatiflerinin Yapısı ve Bölgeye Olan Sosyo-Ekonomik Etkileri Üzerinde Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, bölgede kurulan su ürünleri kooperatiflerinin, küçük üreticilerin geçim ekonomisinden çıkarılıp piyasa ekonomisine açılmalarını ve bu sektörde devletin öngördüğü üretim ve yatırım programlarının desteklenmesini sağladığı, su ürünlerinden elde edilen tasarrufların yine bu sektörde değerlendirilmesini sağlamakta olduğu ve istihdamı artırarak bu sektörde çalışmaların gelir seviyelerini yükselttiğini tespit etmiştir. Ayrıca ilgili tezde, bölgedeki su ürünleri kooperatiflerinin bu faydalarına karşın yeterli bir gelişme gösteremediğine ve bu gelişmeyi engelleyen kredi ve finansman, eğitim, üst örgütlenme, mevzuat ve denetim gibi sorunların bulunduğu ve bu sorunların çözüm beklediğine değinilmiştir. Ayrıca tezde bahsi geçen sorunların çözülmesi ile birlikte kooperatiflerden beklenen sosyo-ekonomik yararların daha büyük ölçüde sağlanabileceği ifade edilmektedir.

1.3. Kavramsal Çerçeve

Bu başlık altında, çalışma konusu ile ilgili temel kavramların tanıtımı yapılacaktır.

1.3.1. İktisadi Büyüme ve İktisadi Kalkınma

İktisadi büyüme, bir ülkedeki kaynakların miktarının veya onların verimliliğinin artmasıyla birlikte üretim koşullarının iyileştirilmesi ya da üretim teknolojisi ile kurumsal çerçevenin değiştirilerek daha büyük üretim düzeylerine ulaşması olarak tanımlanabileceği gibi kısaca uzun dönemde iktisadi faaliyetlerin ölçeğinde bir büyüme olarak da ifade edilebilir (Tezel, 2003; Aktuğ 2010). Bir başka tanıma göre, iktisadi büyüme, bir ülke sınırları içerisinde 12 ayda üretilen mal ve hizmetlerin parasal ifadesi olan gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYİH) değerindeki artış olmaktadır. Kişi başına gelir açısından bakıldığında büyüme, hem bir toplumdaki ekonomik faaliyetlerin ölçeğinde meydana gelen artışı hem de kişi başına gelir artışını ifade etmektedir (Sloman, 2004; Elmalı, 2018).

Kalkınma kavramı; ekonomik büyüme, sanayileşme, bilim ve teknikte gelişme ve bireyin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi biçiminde tanımlanmaktadır (DPT, 2000). Geride bırakılan çeyrek yüzyıl, gelişmekte olan dünyada benzeri görülmemiş bir değişim ve ilerleme dönemi olmakla birlikte mutlak yoksulluk hala varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle, kalkınma ve gelişme tüm ülkeler için ortak amaç olmakta ve önemini korumaktadır. Birçok farklı tanımı bulunan kalkınma kavramı, bulunulan durumdan ya da bir önceki konumdan hareket ederek, değişime girmeyi öneren dinamik bir kavramdır. (Chambers, 1983; Oakley ve Garforth, 1985). 1980'lerde yoksulluğun hafifletilmesi, 1990'larda yoksulluğun azaltılması şeklinde kullanılırken, 2000'lere gelindiğinde bu kavram, yerini yoksulluğun ortadan kaldırılmasına bırakmıştır (Giray vd., 2004). Ayrıca, kalkınma bir ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasal yapılarının değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve giderek toplum refahının artması olarak da ifade edilmektedir. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde yaşayan insanların hayat standartlarının düşük olmasının nedenlerinin araştırılması ve bu ülkelerin sosyal ve ekonomik açıdan refah düzeyleri yüksek olan gelişmiş ülkeleri yakalayabilmesi için gerekli olan önlem ve stratejilerinin geliştirilmesi iktisadi kalkınmanın amaçları arasında yer almaktadır (Kar ve Taban, 2005).

İktisadi büyüme ve iktisadi kalkınma çoğunlukla birbirine karıştırılan iki kavramdır. İktisadi kalkınma kavramı, iktisadi büyümeden daha geniş anlamı olup, az gelişmiş bir toplumun iktisadi yapısının dönüştürülmesinin yanında sosyal, kültürel ve siyasal yapılarının da değiştirilmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla, büyümeden farklı olarak kalkınma, sürdürülebilir büyüme, teknolojiye ilerlemeler, sosyal, siyasal ve örgütsel olarak değişim, üretim ve tüketimde meydana gelen değişimler gibi nitel değişkenleri de içermektedir. Ayrıca, iktisadi kalkınma makro bir değişken ve süreçken, iktisadi büyüme ise hem makro hem mikro özelliklere sahiptir. (Kar ve Taban, 2005; Güven 2009; Sarihan, 2011).

1.3.2. Kırsal Kalkınma Kavramı ve Kırsal Kalkınma Çalışmalarının Önemi

Kırsal kalkınmanın çok çeşitli tanımlamanın yapıldığı ve kapsamının belirlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Dünya Bankası, 1975 yılında kırsal kalkınmayı 'belirli bir grup insanın, kırsalda yaşayan yoksul insanların ekonomik ve sosyal yaşamını iyileştirmek için

tasarlanmış bir strateji” olarak tanımlamıştır ve bu kavramın kalkınmanın yararlarını kırsal alanlarda geçim kaynağı arayan en yoksul kişilere doğru genişletmeyi içerdiğini belirtmiştir (World Bank, 1975). Bir diğer tanıma göre, kırsal kesim için daha iyi ve daha güvenli bir geçim sağlamayı amaçlayan ekonomik, sosyal hedeflerle bütünleşen bir süreçtir. Bu nedenle, kırsal kalkınma, bir analiz, sorun tanımlama ve ilgili çözüm önerisi süreci olarak tanımlanmaktadır (Oakley ve Garforth, 1985).

Ülkeler için kalkınma, toplumun tümünü içerisine alan genel bir katma değer artışı ve refah göstergelerindeki iyileşmedir. Az gelişmiş ülkeler kalkınmalarını gerçekleştirirken kırsal bölgelerde yaşayan insanları ihmal etmemek ve kırsal kalkınma çalışmalarına özel önem vermek zorunda olmakla birlikte, kırsal alanda yaşayanların gelirlerini ve refahını arttırmaya ve kentleşme olgusunu kırsal alanda yaşam düzeyini çağdaşlaştırmaya yardımcı olan kırsal kalkınma ile elde edilen katma değer yaratacağı çarpan etkisinin; önce bölgesel, sonra genel kalkınmaya potansiyel bir değer katacağı ortadadır (Kuşat, 2014; Tolunay ve Akyol, 2006; Doğanay, 1993).

Kırsal toplumun özellikle orman köylerinin altyapı, sağlık ve eğitim imkânları toplumun diğer kesimlerine nazaran daha düşük ve yetersiz durumdadır (Aydın, 2010). Bu köylerde tarım alanlarının sınırlı olması, mevcut tarım alanlarındaki verim düşüklüğü ile birleştiğinde, kırsal yoksulluğun daha da yaygınlaşması sonucunu doğurmaktadır. Kullanılabilir tarım arazisinden elde edilen gelir yaşama koşulları düşünüldüğünde yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla, orman köylülerinin ekonomik açıdan geri kalmışlığı, ormanların varlığı ve sürekliliği üzerinde olumsuz bir etki oluşturarak kendini göstermektedir. Bu durumda, orman kaynaklarının tahribi, sürekliliğin sekteye uğraması gibi istenmeyen sonuçları da beraberinde getirmektedir (Türker vd., 2006).

Bu noktada, kırsal kalkınma etkin bir yapı üzerine oturtulursa kendini idame ettirebilen ve kaynak kullanımında etkinliği sağlayabilen önemli bir ekonomik kalkınma uygulaması olmaktadır (Dağ, 2007).

1.3.3. Kırsal Alan, Orman Köyü ve Orman Köylüsü

Kırsal alanın birçok tanımı bulunmakla birlikte, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (Organisation for Economic Co-operation and Development –OECD) kırsal alan

tanımına göre, nüfus yoğunluğu, km² başına 150 kişinin altında olan yerler, kırsal alan olarak nitelendirilmiştir (Çelik, 2005). DPT ise kırsal alanı “metropolitan yerleşmeler dışında yer alan illeri de kapsayan ilçe, köy ve mezralarda her türlü sosyal güvenceden (iş olanakları, sigorta, emeklilik, eğitim, sağlık ve kültürel etkinlikler) yeterince yararlanamayan bireylerin sayısal çoğunluğu oluşturduğu mekânsal büyüklük” olarak tanımlamaktadır.

Bir başka tanıma göre ise, ekonomik nitelikteki etkinliklerin ağırlıkla tarım, orman, balıkçılık gibi doğal kaynakların değerlendirilmesine dayandırıldığı, yüz yüze ilişkilerin göreceli olarak daha yaygın olduğu, yaşama kurallarının büyük ölçüde gelenek ve göreneklere göre biçimlendiği, teknik ve teknolojik gelişmeler ile ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerin daha yavaş ve dolayısıyla gecikmeli olarak gerçekleştiği ortamlar kırsal alan olarak tanımlanmaktadır (Gülçubuk, 2010).

Orman köyü, resmi gazetede yayınlanan yönetmelikte, Orman Köylüleri Kalkınma Hizmetlerine İlişkin Esas ve Usullerine göre, orman içi ve ormana bitişik köyler olarak tanımlanmaktadır. Tanımda geçen orman içi köy, mülki sınırları içinde devlet ormanı olması şartı ile evlerin toplu bulunduğu yerleşim alanından itibaren aralıksız devam eden arazileri dört yönden ormanla çevrili köyleri ifade ederken; ormana bitişik köy, mülki sınırları içinde devlet ormanı olup da orman içi sayılmayan köyleri ifade etmektedir. Orman Köylüsü kavramı ise, orman köyü nüfusuna kayıtlı olup, sürekli olarak bu köylerde oturan halkı kapsamaktadır (Resmi Gazete, 2005). Benzer şekilde, 1982 Anayasasında da orman köylüsü, orman içinde ve bitişğinde yaşayan halk olarak nitelendirilmektedir (Resmi Gazete, 1982). Bununla birlikte, orman köylerinin gelişimi için yasal ve örgütsel temeller olmasına rağmen, bu insanlar hala en düşük yaşam standartlarında yaşamaktadır.

1.3.4. Kooperatifin Tanımı ve Gelişim Süreci

Kooperatifçilik kelimesi Latince “cooperatio” kelimesinden türetilmiştir (Güney, 2009). Latince işbirliği anlamına gelen cooperatio’nun fiil hali olan “cooperari” ise, işbirliği etmek anlamına gelmektedir. Kooperatifçilik genel olarak, ortaklaşa, karşılıklı yardımlaşma, dayanışma ve iş birliğiyle birlikte ihtiyaçların karşılanması adına oluşturulan bir ortaklık olarak ifade edilmekle beraber, birçok tanımı bulunmaktadır. Uluslararası Kooperatifler Birliğinin tanımına göre kooperatifler, ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını ve isteklerini gerçekleştirmeleri için üyelerin sahip olduğu, kontrol ettiği ve

işlettiği, insan merkezli işletmelerdir (ICA, 2018). Bir başka tanıma göre ise kooperatif, üretim, kredi, tüketim ve mesken temini gibi başlıca ekonomik ihtiyaçların tatmini amacıyla kendi arzu ve iradeleriyle bir araya gelen, bu ihtiyaçları karşılamak için kendi iktisadi gayretleriyle bir işyeri ve işletme oluşturan insanların birleşme girişimidir (Fındıkoğlu, 1967).

Kooperatifçilik kanunu kooperatifleri, tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklar olarak tanımlamıştır (Resmi Gazete, 1969). Kooperatifler; kar amacının ön planda olmadığı, ortaklarına hizmet etmek amacı ile kurulan kuruluşlardır. İnsanların en az % 12'si, dünya üzerinde bulunan 3 milyon kooperatiften herhangi birisinin üyesi olduğu düşünüldüğünde, kooperatifçiliğin en büyük toplumsal örgütler arasında yer aldığı söylenebilir (ICA, 2018).

Kooperatif oluşumuna ilişkin en eski kayıt 14 Mart 1761 tarihinde Fenwick tarafından İskoçya'da dokuma işçileri tarafından bir yulaf ezmesi çuvalının belirli bir oranda indirim uygulanarak satılmasıyla ve Fenwick Dokuma İşçileri Topluluğunun oluşturulmasıyla başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarında Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya'da kooperatif oluşumuna yakın denilebilecek düzeyde birçok küçük topluluklar bulunmasına rağmen, genellikle 1844 yılında kurulan Rochdale Pioneers ve Kooperatif Hareketi kurucuları modern kooperatif oluşumunun ilk modelleri olarak kabul edilmektedir. İngiltere'nin kuzeyindeki Rochdale kasabasındaki pamuk fabrikalarında çalışan 28 esnaftan oluşan bir grup, çok kötü çalışma koşulları ve düşük ücretlerle karşı karşıya kalmış ve yüksek gıda ve ev eşyası fiyatlarını karşılayamamışlardır. Bunun sonucunda, kıt kaynaklarını bir araya getirerek ve birlikte çalışarak, temel mallara daha düşük bir fiyatla erişebileceklerine karar vermişler ve ilk modern kooperatif işletmesi olan Rochdale Equitable Pioneers Society'yi kurmuşlardır (ICA, 2018).

Öte yandan, İngiltere'de başlayan kooperatifçilik hareketi eş zamanlı olarak Fransa'da üretim kooperatifçiliği, Almanya'da ise kredi kooperatifçiliği olarak görülmüştür. Daha sonra kooperatifçilik hareketi İsveç, Danimarka ve İsviçre'ye yayılmıştır. Bugün kendi ekonomik ve sosyal bünyesine göre ekonomisinde kooperatifçiliğe yer vermeyen bir ülkenin olmadığı söylenebilir (Mülayim, 1999).

Almanya'da Friedrich Wilhelm Raiffeisen ve Franz Hermann Schultz-Delitsch tarafından bağımsız olarak formüle edilmiş bir kooperatif modeli geliştirilmiştir. Raiffeisen ve Schultz-Delitsch aslen 1862'de kredi birliklerini kurmuşlar, bu gelişmeden sonra bu model diğer sektörlere doğru genişlemiş ve dünya çapında finansal kooperatiflerin büyümesine ilham vermiştir (ICA, 2018). Ayrıca, İngiltere'de Robert Owen William King, Fransa'da Charles Fourier, Louis Blanc ve Philippe Bucker adlı kişiler, ülkelerinde kooperatifçilik akımının başlaması ve yaygınlaşması açısından öncülük yapmışlardır (Yıldız, 2009).

Türkiye' de ise kooperatifçiliğin, Avrupa ülkelerindeki gelişmelere koşut olarak başladığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğunda ilk kooperatif uygulaması, 1863 yılında Mithat Paşa'nın Nis Valisi olduğu dönemde Pirot kasabasında deneme amaçlı kurduğu ve çiftçilerin kredi alanında karşılaştıkları güçlükleri önlemek amacıyla oluşturulan Memleket Sandığı'dır (Özdemir, 1981). Ancak, ilk modern kooperatif olan Memleket Sandıklarından önceki tarihi süreç içerisinde de kooperatifçiliğe benzer yapıların bulunduğu görülmektedir. 13. yüzyılda Anadolu Selçukluları Devletinin sonlarına doğru kendini gösteren "Ahi Birlikleri"nde de bugünkü çağdaş kooperatifçiliğin benimsediği karşılıklı yardım ve dayanışma, kardeşlik, fedakârlık, herkese iş, eşit kazanç, hilesiz mal üretimi, âdil fiyat politikası, mensupların eğitimi gibi kuralların büyük bir titizlikle uygulandığı bilinmektedir. Benzer şekilde, çok eski zamanlardan bu yana uygulanan imece usulü de ortaklaşa çalışmanın ve yardımlaşmanın örnekleri arasındadır (Hazar, 1990).

Diğer taraftan, memleket sandıkları kurulduktan sonraki dönemde, 1883 yılında memleket sandıkları Menafî Sandıklarına dönüştürülmüş, daha sonra 1888 yılında yerini Ziraat Bankasına bırakmıştır (Başar, 1983). 1923 yılında, ilk kez "kooperatif" sözcüğüne yer vermiş olan ve 97 maddeden oluşan İstihsal, Alım ve Satım kooperatifleri Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir (Yıldırım, 1992). Atatürk'ün kooperatiflere verdiği önem ve öncelik neticesinde 1926 yılında Ticaret Kanunu kabul edilmiş ve bu kanunla kooperatifler bir şirket türü olarak kabul görmüştür. 1929 yılında 1470 sayılı "Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu" kabul edilmiş, 1935 yılında Atatürk'ün emri ile 2834 sayılı "Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu" ile 2836 sayılı "Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu" yürürlüğe girmiştir (Mülayim, 1999).

1963 yılında Almanya'ya işçi göndermek için kooperatiflere öncelik verilmesi ve işçi kontenjanı tanınması, kırsal kesimlerde kooperatiflerin kuruluş nedeni olmuştur (DPT, 2001). 1969 yılında 1163 sayılı “Kooperatifler Kanunu” çıkarılması ile tarımsal alanda özellikle kırsal kesimde kurulan kooperatiflerde hızlı bir gelişme gözlenmiştir (Salih, 1996). Bu Kanun'da 1988 yılında önemli değişiklikler yapılarak kooperatifçilik hizmetlerinde o günün ihtiyaçlarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Figen , 1996). Bu değişim ile birlikte, orman köyü kalkındırma kooperatifleri ile ova köylerindeki köy kooperatifi birleşerek, Tarımsal Kalkınma Kooperatifi adı altında yeni bir hukuki yapı oluşturulmuştur (Daşdemir, 2002).

1.3.5. Kooperatif İlkeleri

Kooperatifçilik ilkeleri, ilk kez Rochdale öncüleri tarafından ortaya konulmuştur. Rochdale öncüleri müşterilerin dürüstlük, açıklık ve saygı ilkeleri çerçevesinde muamele görmelerine, malların satışından kooperatif adına elde edilen kardan pay almalarına ve yürütülen işlerde söz sahibi olmaları gerektiğine karar vermiştir. Ardından bu alışverişte rol alan her müşterinin üye statüsüne kavuşturulması ve yapılan işten adil bir pay elde etmesi sağlanmıştır (ICA, 2018).

Kooperatifçiliğin temellerinin atılmasıyla birlikte, ICA (International Cooperative Alliance: Uluslararası Kooperatif Birliği) 1963 yılında İngiltere Bournemouth'da toplanmış, pratik ve teorik uzmanlardan kurulmuş olan Kooperatif İlkeleri Komitesi gerekli çalışmaları yapmış ve görüşlerini bir rapor haline getirmişlerdir. Bu komitenin ortaya koyduğu ilkeler Uluslararası Kooperatifler Birliğinin 5-7 Eylül 1966 tarihleri arasında Viyana'da yapılan 23. kongresinde yeniden gözden geçirilmiş ve gelişmeye uyum sağlamayı hedefleyen birbirini tamamlayıcı altı ilke belirlenmiştir. Bu ilkeler; Serbest Giriş, Demokratik Yönetim, Risturn Verilmesi, Kapitale Sınırlı Faiz, Kooperatif Eğitimi, Kooperatifler Arası İşbirliğinden oluşmaktadır (ICA, 2018).

Bunlara ek olarak, 1988 yılında, ICA'nın Stockholm'de yapılan 29. Kongresinde Başkan Lars Marcus'un sunduğu kooperatifçiliğin temel değerleri konulu bildirisi yankı uyandırmış ve 1989 yılında ICA, İsveç'li kooperatifçi Sven Ake Böök'ü ilkelerin yeniden değerlendirilmesi için görevlendirmiştir. Böök hazırlamış olduğu raporu 1992 yılında ICA'nın Tokyo'daki 30. Kongresinde sunmuştur. Raporda, kooperatifçilik kavramına

kaynaklık eden üç temel değerin eşitlik ve adalet, gönüllülük esasına dayalı kendi kendine ve karşılıklı yardım ve ekonomik toplumsal gelişme olduğu ifade edilmektedir (Güloğlu ve Korkmaz, 2005).

ICA'nın 1995 yılında Manchester'da düzenlediği toplantıda son halini alan ilkelerle, değişimlere ayak uydurabilme çabasına girilmiş ve "topluma karşı sorumluluk" ilkesi kabul edilerek, kooperatiflerin faaliyette buldukları toplumların sürdürülebilir kalkınması için çalışmaları ve bunun için uygun politikalar geliştirmeleri esas alınmıştır (Özçelik , 1997). Son haliyle kooperatif ilkeleri, Kooperatife Serbest Giriş, Demokratik Yönetim, Risturn, Özerklik ve Bağımsızlık, Eğitimin Geliştirilmesi, Kooperatifler Arası İşbirliği, Topluma Karşı Sorumluluk olmak üzere yedi ilkedен oluşmaktadır (Mülayim, 1999).

Serbest giriş ilkesi kooperatif hizmetlerinden yararlanmak isteyen ve ortaklığın sorumluluklarını kabule razı olan herkesin cinsiyet, sosyal, politik, ırksal, dinsel ayrımcılık gözetilmeksizin gönüllü olarak kooperatife girip çıkabilmesi olarak ifade edilmektedir. Kooperatifçiliğin bu ilkesi, hiç kimseyi kooperatife girmeye veya kooperatifte kalmaya zorlanmayarak özgürce değişimi gerektirmektedir (Özçelik , 1997; URL-1). Ancak, kooperatifler tabi oldukları yasaları dikkate alarak amacını, çalışma konusunu, ortaklık sıfatını kazandıran ya da kaybettiren durum ve koşullara yönelik hükümleri kuruluş aşamasında bir ana sözleşme hazırlayarak belirtmektedir. Her ne kadar kural olarak ortaklığa giriş serbest ise de, ortak olacak gerçek ve tüzel kişilerin ana sözleşmede yer alan ortaklık şartlarını taşımaları gerekmektedir (MEB, 2014).

Kooperatifler, politika oluşturma ve karar alma süreçlerine katılan ortaklarca denetlenen demokratik kuruluşlardır. Kooperatifler, tüm ortakların katılımıyla oluşun genel kurulda kooperatifi yönetecek ve onu temsil edecek yönetim kurulunu ve yönetim kurulunun yaptığı işlemleri denetleyecek olan denetim kurulunu seçer ve seçilmiş temsilci olarak hizmet edenler, ortaklara karşı sorumludurlar. Birim kooperatif kuruluşlarında ortaklar eşit oy hakkına sahiptir. Ortağın sermaye payı veya kooperatifle alışverişi ne olursa olsun genel kurulda yapılacak oylamalarda bir oy kullanma hakkına sahiptir. Gerek ortakların yönetim ve denetim kurullarını seçmesi, gerekse onları eleştirmesi hatta değiştirme yetkisinin olması, kooperatiflerin demokratik yönetim ilkesinin bir sonucu olmaktadır (URL-1; MEB, 2014).

Kooperatif ilkelerinin içerisinde yer alan risturn ilkesine göre ortaklar, kooperatiflerinin sermayesine adil bir şekilde katkıda bulunur ve bunu demokratik olarak

yönetirler. Bu sermayenin en azından bir kısmı genellikle kooperatifin ortak mülkiyetidir. Çoğunlukla ortaklar, üyeliğin bir koşulu olarak taahhüt edildiği üzere sermaye üzerinden kısıtlı miktarda gelir elde ederler. Risturn verilmesi ilkesi, esas itibariyle, kooperatif tarafından belli bir dönem içinde oluşan karları ortaklara orantılı olarak bir ortağın diğer ortaklar üzerinden kazanç sağlamasını önleyecek biçimde dağıtılmasını ifade etmektedir (Baysuğ, 1996). Risturn veya işletme fazlalarının ortaklara dağıtılması, ortakların kooperatife koymuş oldukları sermaye oranına göre değil, ortakların kooperatifle yapmış oldukları alışveriş veya görmüş oldukları hizmete göre yapılmaktadır (Yıldız, 2009).

Kooperatif ilkeleri içerisinde yer alan bir diğer ilke, özerklik ve bağımsızlık ilkesidir. Kooperatifler kendine özgü bir yasası olması itibariyle, özerk kuruluşlardır. Kooperatifler özerk, kendi kendine yeten ve ortaklarınca yönetilen kuruluşlardır. Kooperatifler, hükümetler dâhil olmak üzere diğer kuruluşlarla bir anlaşmaya girmeleri ya da dış kaynaklar yoluyla sermayelerini artırmaları durumunda, bunu kooperatiflerin özerkliğini sürdürecektir ve ortaklarının demokratik yönetimini koruyacak şekilde gerçekleştirirler (URL-2).

Kooperatifler, eğitimin geliştirilmesi ilkesi kapsamında ortaklarına, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatiflerinin gelişimine etkin bir şekilde katkıda bulunabilmeleri için eğitim ve öğretim imkânı sağlamaktadır. Eğitim ilkesi ortakların, yetkili kurul üyelerinin, çalışan personelin ve bütün halkın kooperatif ilke ve yöntemleri hakkında bilgilendirilmesi, kooperatif bilincinin artırılması, toplumun demokratik yolla sosyo-ekonomik gelişimini sağlamak amacıyla kooperatiflerin faaliyetlerde bulunmasını kapsamaktadır (Mülayim, 1999). Kooperatifçiliğin önemli bir kalkınma aracı olarak görüldüğü toplumlarda okuma-yazma oranları % 50'nin altında kalmakta ve birçok insan kooperatifin tam anlamıyla ne ifade ettiğini anlamaktan yoksun olmaktadır. Kooperatifler yalnızca kooperatif eğitimi değil, aynı zamanda ulusal eğitim politikasının da bir parçası olmak zorundadır (Güloğlu ve Korkmaz, 2005).

Kooperatiflerin gayelerine ulaşabilmek ve ortaklarının ve içinde buldukları toplumun çıkarlarına en iyi biçimde hizmet edebilmek için diğer tüm kooperatiflerle yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde aktif bir şekilde işbirliği yapmaları gerekmektedir. Dolayısıyla, kooperatifler arası işbirliği ilkesi kooperatifler için ortakların sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel kalkınmaları açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, Kooperatifler sosyal ilişkileri geliştirmek adına ICA'yı oluşturmuştur (Kaya, 1997; Yıldız, 2009; MEB, 2014).

Kooperatif ilkelerini oluşturan yedi ilke arasında yer alan bir diğeri ilke topluma karşı sorumluluk ilkesidir. Kooperatifler bir yandan ortaklarının ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılarken, faaliyette buldukları toplumun kalkınması ve çevrenin korunması için de çalışmalar yapmakta bir yandan da ortaklarınca onaylanan politikalar aracılığıyla toplumlarının sürdürülebilir kalkınması konularına duyarlı olmakta ve bu yönde çalışmalar yapmaktadır (Doğın, 1998; Güloğlu ve Korkmaz, 2005).

1.3.6. Orman Köylüsünü Kalkındırma Kooperatifleri

Orman köylüleri gelir seviyesi düşük topluluklar olmakla birlikte, elinde bulundurduğu ürünleri pazara indirebilecek aracı kurumların noksanlığı nedeniyle, üretimini gerçekleştirdiği ürünlerini kendi tüketiminde kullanmak zorunda kalmaktadır. Bundan dolayı, kooperatifçilik özellikle kırsal alanda yaşayan ve piyasa ekonomisi koşullarına ayak uydurmada sıkıntıda olan orman köylerinin kalkındırılmasında eskiden beri önemli bir kuruluş olarak kabul görmektedir. Bu birliklerin, köylülerin geleneksel yardımlaşma ve işbirliği düzenine uygun olduğu tespiti yapılarak, sosyal ve ekonomik gelişme için önemli araç olduklarına inanılmaktadır (Sayar, 1966).

Orman köylerindeki ilk kooperatif 1963 yılında Almanya'ya işçi göndermek amacıyla kurulmuştur (Tolunay vd., 2002). Orman Köylüsünü Kalkındırma Kooperatifleri ilk olarak bu amaçla kurulmuş olsa da, orman köylüsünün olumsuz yaşam koşullarını iyileştirmek, onların sosyo-ekonomik sorunlarını çözmek, üretkenlik düzeyini arttırmak ve tüm bunların neticesinde yoksul orman köylerinin kalkınmasına imkân sağlayarak orman kaynakları üzerinde sosyo-ekonomik baskıları en aza indirmek gibi sebepler asıl kuruluş nedenleri arasında yer almaktadır (Daşdemir, 2002). Fakat günümüzde hala orman köylüsünü kalkındırma kooperatifleri, çağdaş ve tutarlı politikalar oluşturamamış ve kooperatifler ekonomik ve toplumsal kalkınmayı gerçekleştirmede sahip oldukları potansiyeli kullanamamışlardır (Alkan ve Demir, 2013).

1.3.7. Odun Dışı Orman Ürünleri Kavramı

Uluslararası bir kuruluş olan FAO küresel seviyede bilgi alışverişini kolaylaştırmak ve ODOÜ'ye yönelik olarak tanımsal çerçeveyi belirlemek amacıyla, 1995 yılında

Endonezya’da, Odun Dışı Orman Ürünleri Uluslararası Uzmanlar Danışma toplantısını düzenlemiş ve toplantıya, 26 ülkeden çeşitli bilim insanı, sivil toplum örgütleri ve Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşlarının temsilcileri katılmıştır. ODOÜ’yü tanımlamaya yönelik ilk uluslararası adım atılmış olmasına rağmen, üzerinde uzlaşmış bir tanım üretilmemiştir (Belcher, 2003). 1999 yılında gerçekleştirilen gözden geçirme çalışmasında ise, odun dışı orman ürünleri “ormanlar ile diğer ağaçlık araziler ve üzerinde ağaç bulunmayan alanlardan elde edilen odun dışındaki biyolojik kökenli bütün ürünlerden oluşmaktadır” olarak tanımlanmıştır (FAO, 1999).

Türkiye orman ekosistemleri yönetim ve işletmeciliğinde ODOÜ kavramı, uzun bir dönem orman tali ürünleri olarak “bazı orman ağaç ve ağaççıklarının gövdelerine tekniğine uygun metotla yara açmak suretiyle elde olunan reçine, sığla yağı vs. gibi balzamik yağlar, defne, okaliptus vs. gibi ağaç ve ağaççıkların yaprakları, mazı, palamut, sumak, mahlep, menengiç, çamfıstığı gibi meyvelerle bazı ağaç ve ağaççıkların gövde kabukları, ince dal ve sürgünleri ile, gerek orman altı florayı teşkil eden gerekse orman rejimine giren sahalarda yayılış gösteren kekik, adaçayı, eğrelti otu, nane, pelin otu, hardal vs. gibi ağaççık, çalı, çalimsı görünüşteki bitkiler ile, otsu, rizomlu, yumrulu ve soğanlı bitkiler” olarak tanımlanmıştır (OGM, 1995).

Zaman içerisinde değişen orman ekosistemleri yönetim ve işletmeciliği anlayışına koşut olarak, 2016 yılında yayınlanan 302 no’lu Odun Dışı Orman Ürünlerinin Envanter ve Planlaması İle Üretim ve Satış Esasları tebliğinde ise ODOÜ, “ormanlardan ve ağaçlardan elde edilen odun dışındaki biyolojik ve mineral kökenli ürünler ile kabuk, yonga, çalı, kök, kütük, kozalak gibi odun üretimi sırasında açığa çıkan diğer ürünleri, mantarlar, orman humusu ve örtüsü de aynı grupta yer alır” şeklinde tanımlanmıştır (OGM, 2016a).

Bir başka tanıma göre ODOÜ, orman içinde ve açıklıklarında yetişen, insanların ve diğer canlıların kendi ihtiyaçlarını karşılamak ya da ticaretini yaparak gelir sağlamak amacıyla faydalandıkları her türlü bitkisel veya hayvansal ürünler olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2001). Bununla birlikte, odun dışı orman ürünlerinin sadece, orman içi ve açıklıklarda yetişen bitkisel ve hayvansal ürünlerle sınırlandırılmayacağı, odun dışı orman ürünleri kavramının, orman kaynağından elde edilen odun ürünü hariç tüm yararlanmaları (rekreasyon, hayvan otlatma, CO₂ tutma, oksijen oluşturma, gen kaynağı sağlama, bilimsel amaçlı yararlanma, su rezervi ve erozyon kontrolü sağlama vb. gibi) içermesi gerektiği (Türker vd., 2000) de vurgulanmaktadır.

1.3.8. Odun Dışı Orman Ürünlerinin Kırsal Kalkınma Açısından Önemi

Odun dışı orman ürünleri, kültürel ve rekreasyonel amaçlar için kullanılmakla birlikte kültürel muhafaza, biyolojik çeşitliliği sağlama ve kırsal ekonomiyi kalkındırma gibi çeşitli fırsatlar da sunmaktadır. Orman alanlarında yaşayan insanlar, yüzyıllar boyunca ODOÜ'leri toplamakta ve geçimlerini oluşturan yerel ticaret için onlardan faydalanmaktadır (Kar ve Jacobson, 2012). Kırsal kesimde yaşayan çoğu insanın refah seviyelerine önemli katkılarda bulunan odun dışı orman ürünlerinin, birçok ülkenin kırsal kalkınmasını destekleyecek güçlü bir potansiyele sahip olduğuna inanılmaktadır (Croitoru, 2007).

Ayrıca, kırsal kesim ve orman köylülerinin kalkındırılması için odun dışı orman ürünlerinin önemi yapılan birçok çalışma ile kanıtlanmıştır (Viet Quang ve Nam Anh, 2006). Odun dışı orman ürünlerinin üretiminde en önemli kesim olan orman köylüleri için bu ürünlerin toplanmasından elde edilen gelirler, önceleri ek gelir olmakta iken günümüzde ana gelir olma yolunda gelişme göstermektedir (Yıldırım, 2015). 2014 yılında ülkemizde odun dışı ürünlerinin ülke ekonomisine katkısı 635 milyon TL olarak gerçekleşirken, aynı dönemde orman köylüsüne 168 milyon TL destek sağladığı görülmüştür (URL-3). Bununla birlikte, 6831 sayılı Orman Kanununda da orman köylerini kalkındırma kooperatiflerine ve orman köylülerine öncelik tanınarak odun dışı orman ürünleri de olmak üzere üretim işlerinde orman köylüsünün çoğunluğuna istihdam imkânı sağlanması da orman köylülerinin kalkındırılmasına katkıda bulunmaktadır (Resmi Gazete, 1956).

ODOÜ'ler dünya pazarında önemli bir yere sahip olmakla birlikte, ülkemizde de çoğu ODOÜ'nün ihracatı yapılmaktadır. Bununla birlikte, ülkemizde üretilen bazı ODOÜ'lerin dünya pazarındaki payı oldukça yüksektir. Fakat ODOÜ'lerin üretimden tüketime doğru izlediği yol incelendiğinde, hammadde üreticisi olan DOİ'lerin ve toplayıcısı olan orman köylülerinin bu gelirden hakça bir pay alamadıkları görülmektedir. Dağıtım kanalı üyeleri arasındaki gelir eşitsizliği giderilip adil bir paylaşım gerçekleştirilebildiğinde, orman köylülerinin gelir düzeyleriyle birlikte refah seviyelerinin de artacağı ve bununla birlikte tüm bu gelişmelerin kırsal kalkınma açısından olumlu sonuçlar doğuracağı aşikârdır.

1.3.9. Odun Dışı Orman Ürünlerinin Ormancılık Açısından Önemi

Türk ormancılığında, orman kaynaklarının yönetim ve işletmeciliğinde, eskiden beri odun ürünleri ön plana çıkmaktadır. Ancak dünya üzerinde odun dışı orman ürünlerinin sağladığı ekonomik, ekolojik ve sosyal fayda konusundaki farkındalığın artmasına koşut olarak ülkemizde de odun dışı orman ürünlerine karşı olan ilgi gün geçtikçe artmaktadır. Odun dışı orman ürünlerinin değerinin ve öneminin daha da iyi anlaşılmasıyla, OGM hem orman köylülerine kazanç hem de ülke ekonomisine katkı amacıyla birtakım çalışmalar yapmaya başlamıştır (Bilgin vd., 2005). Nitekim Odun Dışı Orman Ürünlerine yönelik bu önem artışı, OGM' ye ait bütçelerde, uzman çalışan istihdamında ve 2011 yılında Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığının kurulmasında diğer bir deyişle, örgütlemeye gözlemlenmektedir (Türker ve Sarıtaş, 2018). Diğer yandan, Türkiye odun ürünleri açısından ithalatçı bir ülke konumunda olurken, ülkemiz orman ürünleri ihracatının yaklaşık % 97'lik kısmını oluşturan odun dışı orman ürünleri bakımından ise ihracatçı bir ülke konumunda bulunmaktadır (Türker vd., 2000). Tüm bunlar göz önüne alındığında, ülkemiz ormancılık sektörü için odun dışı orman ürünleri işletmeciliğinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Odun dışı orman ürünleri, bitkisel, hayvansal rekreasyon, hayvan otlatma, CO₂ tutma, oksijen oluşturma, gen kaynağı sağlama, su rezervi ve erozyon kontrolü sağlama gibi faydalanmaları içerisinde barındırmakla beraber, ülkemizde ODOÜ'lerin en önemli kısmını Odun Dışı Bitkisel Ürünler (ODBÜ) oluşturmaktadır. Bununla birlikte, dünyada dış ticarete öneme sahip ODBÜ sayısı 150 ve yıllık dış ticaret hacmi ise 1.1 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir (DPT, 2001). Bunlara ek olarak, ülkemiz 196 ülke arasından dünyanın en fazla odun dışı orman ürünü ihracatı yapan 21. ülkesi konumundadır (Balcı, 2012). Bu açıdan orman işletmeleri incelendiğinde, ODOÜ'nün toplam gelirler içerisinde % 0.86 gibi çok düşük bir orana sahip olduğu görülmekte (Türker ve Yeşilyurt, 2016) ve bunun da payca çoğunluğunu ODBÜ'lerden elde edilen gelirler oluşturmaktadır. ODBÜ'lerin dağıtım kanallarında yer alan kanal üyeleri arasındaki gelir dağılımı incelendiğinde ise, hammadde üreticisi Devlet Orman İşletmelerini (DOI) en az payı aldığı görülmektedir. Bunun altında yatan önemli kök sorunlardan biri, tarife bedelinin düşüklüğüdür. Gerçek tarife bedeli hesaplanmasıyla, OGM elde ettiği gelir artışıyla iktisadi başarısını da arttıracak ve bu

ürünlerin üretiminde orman köylülerinin işlendirilmesiyle kırsal kalkınmanın sağlanmasında da yeni fırsatlar ele geçirecektir (Türker vd., 2018).

1.3.10. Odun Dışı Bitkisel Ürünler ve Fıstık Çamı

Odun dışı bitkisel ürünler, odun dışı orman ürünleri içerisinde önemli yer tutmakla birlikte, ODOÜ denildiğinde de çoğunlukla ODBÜ anlaşılmaktadır. Odun dışı bitkisel ürünler, “bazı orman ağaç ve ağaççıklarının gövdelerine tekniğine uygun metotla yara açmak suretiyle elde olunan reçine, sığla yağı v.s., gibi balzami yağlar, defne, okaliptüs v.s. gibi ağaç ve ağaççıkların yaprakları, mazı, palamut, sumak, defne, mahlep, menengiç, çam fıstığı gibi meyveler, bazı ağaç ve ağaççıkların gövde kabukları, ince dal ve sürgünleri ile, gerek orman altı florayı teşkil eden gerekse orman rejimine giren sahalarda yayılış gösteren kekik, adaçayı, eğrelti otu, nane, pelin otu, hardal v.s. gibi ağaççık, çalı, çalimsı görünüşteki bitkiler ile, otsu, rizomlu, yumrulu ve soğanlı bitkiler” olarak tanımlanmaktadır (Balcı, 2012). 3.649’ü endemik, 11.466 tabii bitki türü bulunan ülkemiz özellikle bitki biyolojik çeşitliliği açısından % 32 endemizm oranıyla dünyada önemli bir yere sahip bulmakta ve Avrupa kıtasının sahip olduğu bitki biyolojik çeşitliliğine tek başına sahip olan ülkemiz ormanları karasal ekosistem biyolojik çeşitliliğinin % 75’ine ev sahipliği yapmaktadır (URL-3). Bitkisel çeşitliliğin bu denli geniş olması, özellikle orman içinde ve civarında bulunan yöre insanların istihdam çözümünde katkı sağlamakta ve bu insanlar için önemli miktarlarda katma değer oluşturmaktadır (Özügürlü ve Düzgün , 2000).

Ülkemiz ormancılık sektöründe ODBÜ üretimi, programlı ve programsız olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Reçine, sığla yağı, çıra ve şimşir gibi döner sermaye bütçesi ile yıllık üretim programına alınan odun dışı bitkisel ürünlerinin üretimi birim fiyat usulü ya da taahhüt yolu ile idare tarafından yaptırılmaktayken, yıllık üretim programına alınmamış odun dışı bitkisel ürünlerine Orman Kanununun 37 ve 40’ıncı maddelerinde ifade edilen köylü ya da kooperatiflerin tarife bedeli karşılığında yaptırılmaktadır (OGM, 2016a) Ülkemizde envanter ve planlama çalışmalarına konu 207 adet tür bulunmaktadır. Bununla birlikte, Bal Ormanı Eylem Planı, Defne Eylem Planı, Maviyemiş Likapa Eylem Planı, Reçine Eylem Planı, Sakız Eylem Planı, Salep Eylem Planı, Trüf Eylem Planı, Yabanıl Meyveli Türler Eylem Planı olmak üzere 8 eylem planı bulunmaktadır. Ülkemiz ODBÜ içerisinde üretim miktarı ve gelir açısından, Fıstık çamı, Defne, Kekik ve Adaçayı gibi türler

ön plana çıkmaktadır. OGM'nin ODBÜ bakımından en çok gelir elde ettiği türler arasında ilk sırada Fıstık çamı ikinci sırada ise, Defne yer almaktadır (Türker ve Berker, 2017).

Araştırmamıza konu olan Fıstık çamı, coğrafi yayılışına Portekiz'den başlayarak, Suriye'ye değin yayılmaktadır (Anşin ve Özkan, 1997). Doğal olarak yayılış gösterdiği ülkeler; İspanya, Portekiz, İtalya, Fransa, Korsika, Türkiye, Yunanistan, Lübnan ve Suriye'dir (CABI, 2002). Fıstık çamı en geniş coğrafi yayılışını Anadolu'da yapmakta ve özellikle Batı Anadolu'da, Bergama yakının da (Kozak Yaylası), Aydın, Muğla dolaylarında ormanlar kurmaktadır. Antalya Manavgat sahillerinde, Gemlik körfezi kıyılarında, Maraş'ta ve Çoruh vadisinde ve Trabzon Kalenema deresinde lokal olarak yayılış göstermektedir (Şekil 1). 25 m'ye kadar boylanabilen, düzgün gövdeli, şemsiye görünümünde geniş ve yuvarlak tepeli olmakla birlikte kabukları ilk başta düzgün, sonra yarılmış durum da, kırmızımsı boz esmer renkte olmaktadır.

Şekil 1. Fıstıkçamının Türkiye Yayılış Haritası (OGM, 2011)

Odunundan ziyade halk arasında çam fıstığı diye adlandırılan yağlı tohumundan faydalanılmaktadır. Aynı zamanda değerli bir süs ağacıdır. Kök sistemi kuvvetli ve elverişli topraklarda derine giden kazık kök yapmaktadır. Fıstık çamı odunu çivi ve vida tutma kabiliyetinin yüksek olması ve kolay işlenmesi nedeniyle yapı kerestesi olarak kullanılmaktadır (OGM, 2013). Tepenin şemsiye şeklini alması, ışık isteğinin yüksek ve gölge toleransının az olmasından kaynaklanmaktadır. Bol ışık ve uygun toprak bulunduğu yerlerde hızlı büyüme yaparken, tepe yayvanlaşır ve basıklaşır. Ülkemizde, özellikle Batı ve Güney Anadolu'da doğal ormanlar kuran fıstık çamı 65 194 hektar sahada yayılış

göstermekte ve tahmini potansiyel üretimi ise 2 545 064 ton/yıl olmaktadır (Saatçioğlu, 1976; OGM, 2004; Genç, 2004).

Türkiye'de fıstık çamı, Bergama – Kozak yöresinde, ekonomik yönden büyük önem taşımakta, geniş yayılış göstermekte ve adeta karakterize edilmektedir (Eliçin, 1981). Fıstık çamı isteğe göre kabuklu veya kabuğundan çıkartılmış iç olarak üretilir. Bir ağaçtan yaklaşık 120 kg. kozalak, bundan da 6-8 kg. iç fıstık elde edilir (OGM, 1987). Nitekim Kozak ve Mazon yörelerinde fıstık çamı ormanlarında bir ağaçtaki kozalak miktarı 22 ve 56 adet, hektardaki ortalama verim ise 68.3 kg ve 118.5 kg iç fıstık olarak belirlenmiştir (Bilgin ve Ay, 1997). Kozak ve çevresinde ortalama verim hektara 110-120 kg olmaktadır, İspanya ve Fransa'da bu rakam hektara 200 kg'a çıkabilmektedir (Çetin, 2003).

Çam fıstığının ana ihraç limanı İzmir olmakla birlikte, Gaziantep ve İstanbul'dan da ihracat yapılmaktadır. Fıstık çamının içindeki sert kabuklu meyvesine "küner" denilmekte ve künerin ve küner içinin (iç fıstık) ekonomik değeri fazla olduğu için yörenin ekonomik olarak kalkınmasında büyük öneme sahiptir (Şafak ve Okan, 2004). Üreticilerine en az yarısı kadar gelir bırakan çam fıstığı, Bilgin ve Ay tarafından yapılan çalışmaya göre (1997) Kozak yöresinde bu oranın % 51, Koçarlı yöresinde ise % 67 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Geray ve arkadaşları da, Bergama-Kozak yöresinde yaptıkları çalışmada iç fıstıktan elde edilen gelirin odun hammaddesinden sağlanan gelirin üç katı olduğunu tespit etmiştir (Geray vd., 1993). Tüm bu bilgiler ışığında, bu çalışmaya da konu olan fıstık çamı türünün hem ormancılık hem de kırsal kalkınma açısından önemi ortadadır.

1.4. Ülke ve Sektör Temelinde Hazırlanan Planlar Kapsamında Belirlenen Odun Dışı Orman Ürünlerine ve Orman Köylülerinin Kalkındırılmasına İlişkin Politika ve Stratejiler

Bu başlık altında, 1963 yılından itibaren düzenli olarak hazırlanan kalkınma planlarından sonuncusu olan Onuncu Kalkınma Planında, Sürdürülebilir Orman Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporunda, 2. Ormancılık ve Su Şurasında ve 2017-2021 dönemine ait OGM Stratejik Planında odun dışı orman ürünleri ve orman köylülerinin kalkındırılması konusunda belirlenen politika ve stratejiler irdelenmiştir.

Odun dışı orman ürünlerine ilişkin politika ve stratejileri şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Ormanların ekonomik, sosyal ve ekolojik fonksiyonlarını gözeterek bir planlama anlayışı benimsenecek, endüstriyel nitelikte olanlar başta olmak üzere odun ile odun dışı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanmasında etkin yönetim sağlanacaktır (DPT, 2013),
- Orman Alanları ve Korunan Alanlardan Faydalanma: Ormanların ve korunan alanların ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel çok yönlü faydalarının (odun ve odun dışı orman ürünleri, sosyal-kültürel faydalanmalar, koruyucu ve çevresel fonksiyonlar, yöre halkının yaşam şartlarının iyileştirilmesine katkı, vb.) yerel, bölgesel ve küresel düzeylerde sürdürülebilir olarak sağlanması ve hakça paylaşımı (Kalkınma Bakanlığı, 2016),
- Odun ve ODOÜ ile ormanların kullanım ve kullanım dışı değerlerinin yanı sıra ilişkili gereksinimlerin yetişme ortamı kapasitesi dahilinde karşılanması (Kalkınma Bakanlığı, 2016),
- Odun ve ODOÜ standardizasyon ve sertifikalandırma sisteminin ulusal koşullar ve uluslararası gelişmeler dikkate alınarak uygulanması (Kalkınma Bakanlığı, 2016),
- ODOÜ'lerin sürdürülebilir yönetimine ilişkin kriter ve göstergelerin geliştirilmesi (Kalkınma Bakanlığı, 2016),
- Odun dışı orman ürün ve hizmetlerin, özel sektör tarafından katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesine yönelik tedbirler alınmalıdır (OGM,2017),
- Odun dışı orman ürün ve hizmetlerin, özel sektör tarafından katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesine yönelik tedbirler alınmalıdır (OGM,2017),
- Odun dışı orman ürünlerindeki katma değer artırılması için ilgili kurum ve kuruluşlar ile sektör temsilcilerinin de odun dışı orman ürünleri üretimini desteklemesi ile beraber ürünün yerinde işlenmesi ve bu yolla yöre halkının refahının artırılması hedeflenmelidir (OGM,2017),
- Ormanlarımızdan üretilerek iç ve dış ticarete konu edilen odun dışı ürün niteliğindeki bitkisel ürünlerin envanter çalışmalarına devam edilmeli, bu gayeye uygun uzman personel istihdamı sağlanmalıdır (OGM,2017),

- Bal ormanlarının kurulmasıyla birlikte Ülkemizde arıcılığın geliştirilmesi gayesiyle ilgili kurum, kuruluş, üretici ve özel sektörle beraber çalışmalar yapılmaya devam edilmelidir (OGM,2017),
- Ormanlarda doğal olarak yetişen odun dışı ürünlerin envanterinin yapılarak üretime açılması ve tek bir kurum tarafından yürütülmesine yönelik gerekli mevzuatın hazırlanması (OGM,2017),
- Rekreasyon hizmetleri yaygınlaştırılacak, odun dışı orman ürünlerinin potansiyeli belirlenerek ekonomik öneme sahip ürün çeşidi %10, üretim miktarı ise % 75 oranında artırılabacaktır (OGM, 2016b),
- Rekreasyon hizmetlerine yönelik toplumsal taleplerin karşılanması ve rekreasyon alanlarında hizmet çeşitliliğinin artırılması (OGM, 2016b),
- Odun dışı orman ürünlerine yönelik bilinç ve farkındalığın artırılması (OGM, 2016b),
- Envanter ve planlama çalışmalarında istihdam edilecek personelin deneyim kazanması, uzmanlaşması gayesiyle uygun istihdam politikaların geliştirilmesi (OGM, 2016b),

Orman köylülerinin kalkındırılmasına ilişkin politika ve stratejileri ise şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Orman köyleri başta olmak üzere, millî parklar gibi koruma alanlarının içinde veya civarında kurulu köyler ile dağ köylülerinin dezavantajlı konumlarından kaynaklanan kalkınma sorunlarını azaltmaya yönelik üretim ve gelir tabanlı destek araçları geliştirilecektir (DPT, 2013),
- Orman köylülerinin kırsal kalkınma içerisinde değerlendirilmesi (Kalkınma Bakanlığı, 2016),
- Orman köylülerinin ve mahalli halkın gelir seviyesinin artırılmasına yönelik uygulamaya konulan gelir getirici tür ağaçlandırmaları geliştirilerek devamının sağlanmalıdır (OGM,2017),
- Orman köylülerinin ve mahalli halkın gelir seviyesinin artırılmasına, ormanların geliştirilmesine ve doğal hayata olan katkısı yönelik uygulamaya konulan gelir getirici tür ağaçlandırmalarının etki analizi yapılmalıdır (OGM,2017),

- Gelir getirici tür ağaçlandırma faaliyetleri, bölgesel bazda ve türler itibarı ile incelenerek uygulama sonuçları raporlanmalıdır (OGM,2017),
- Orman köylerinde sosyo-ekonomik kalkınma desteklenecektir (OGM, 2016b),
- Orman köylerinde yoksulluğu azaltmak için kredi ve hibe desteğinin artırılması (OGM, 2016b),
- Orman kaynaklarından elde edilen faydaların/gelir imkânlarının artırılması, orman köylülerinin bu imkânlardan yararlanmalarının geliştirilmesi (OGM, 2016b),
- Diğer kamu kurumlarının ve sivil toplum örgütlerinin orman köylerinde yoksullukla mücadele çalışmalarına katılım ve katkılarının güçlendirilmesi için bu kurumlarla işbirliğinin güçlendirilmesi (OGM, 2016b).

1.5. İşletme İşlevleri

İşletmelerin amaçlarına ulaşması ve varlıklarını sürdürebilmesi amacıyla birtakım işlevlere sahip olması gerekmektedir. Genel olarak bir işletmede tedarik, üretim, pazarlama, yönetim ve finans şeklinde beş temel işlev bulunmakta ve diğerleri yardımcı işlevler olmaktadır. Bununla birlikte, işletme büyüdükçe her işletme işlevi, kendi içinde alt işlevlere ayrılmaktadır (Türker, 2013; Daşdemir, 2015). Bu noktada, bütün işletme işlevleri üzerinde durulmayıp sadece çalışma konusu ile ilişkili olan pazarlama işlevi aşağıda açıklanacaktır.

Pazarlama, tüketici ihtiyaçlarındaki gelişme ve değişimleri izleyerek, mal ve hizmet üretimine yön veren ve malların iktisadi bir biçimde üreticiden nihai tüketiciye akışına kadar olan bütün işlemlerin gerçekleştirilmesine imkân sağlayan bir işletme işlevi olmaktadır (Türker, 2013). Ayrıca pazarlama, işletme amaçlarına ulaşmayı sağlayacak şekilde, mevcut ve potansiyel tüketicilerin ihtiyaç ve isteklerine uyum mal ve hizmetlerin üretilmesi, malların hizmetlerin ve fikirlerin geliştirilmesi, fiyatlandırması, tutundurulması ve dağıtılması etkinliklerinden oluşan bir süreçtir. Günümüzde işletmenin üretim koşulları ve teknolojisi ne kadar iyi olursa olsun, pazarlama faaliyetleri elverişsiz ise işletmenin amaçlarını ulaşması mümkün olmamaktadır (Daşdemir, 2015).

1.6. Pazarlama Dağıtım Kanalı Kavramı ve Önemi

Dağıtım kanalı, bir mal ve hizmeti ve bunun mülkiyetini üretimden tüketime ulaştırma çabası sağlayan kurumlar dizisi olarak tanımlanabileceği gibi; ürünlerin üretici, aracı, tüketici arasında mülkiyetinin el değiştirdiği ve fiziksel hareketinin gerçekleştiği faaliyetlerin oluşturduğu yapı olarak da tanımlanabilir (Yükselen, 2013). Bir başka tanıma göre ise, tüketicilerin ihtiyaçlarının temin edilmesiyle ilgili olan dağıtım kanalı, her kanal kademesi için belli pazarlama araçlarını kullanan, en az bir tanesi arasında açık veya gizli bir anlaşma ile kurulan ve böylece söz konusu malın ilk üreticiden nihai tüketiciye doğru fiziki akışını, tüketicilerin genel eğilimlerine göre, istenilen yer ve miktarda, genel kabul gören şartlar dâhilinde sunmaya çalışan sosyoekonomik bir sistem olmaktadır (Eroğlu, 2005).

Ekonominin büyümesi ve rekabetin artmasıyla birlikte tüketicilerin nerede, ne zaman, ne kadar ve hangi şekilde mal ve hizmetlere ulaşacağı soruları ön plana çıkmıştır. Firmalar ürün ve hizmetlerini ilgili tüketicilere ulaştırırken doğrudan ya da dolaylı pazarlama yöntemlerinden herhangi birini kullanabilir. Doğrudan dağıtımda alıcı ile satıcı arasında herhangi bir aracı bulunmazken; dolaylı dağıtımda ise, üreticiler toptancı, perakendeci, acente gibi en az bir aracı üzerinden ürünlerini tüketicilere ulaştırmaktadır. Bununla birlikte, firmaların ürünlerini farklı bölgelerde yaşayan tüketicilere doğrudan satması ve bu kadar çok tüketiciyle birebir işlem yapması günümüz koşullarında çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu yüzden işletmeler, aracı kurumlarla tüketicilere ulaşma stratejileri geliştirmektedir. İşletmelerin dolaylı pazarlama yöntemleri seçmelerinin diğer nedenleri arasında ise, doğrudan son kullanıcıya ulaşacak dağıtım kanalını kurmanın ve yönetmenin getireceği maliyetin fazla olması, aracılardan geniş müşteri portföyü, ticari tecrübe ve mali yapısını kullanarak daha çok tüketiciye etkin ve hızlı bir şekilde ulaşabilmesi ve tamamlayıcı mal ve hizmetlerin uzmanlaşmış aracı kurumların portföyünde olması gösterilebilir. Son olarak ise, bu nedenler arasında, dolaylı pazarlama yöntemlerinin direkt dağıtımdaki tüketici ilişki sayısının aracı kurum kullanılarak yapılan dağıtım modeliyle azalarak işletmelere tasarruf sağlaması yer almaktadır (Düden, 2012; Koçak, 2015).

2. MALZEME VE YÖNTEM

Bu başlık altında araştırmada, belirlenen amaca ulaşmak için kullanılan malzeme ve yöntemler hakkında bilgi verilecektir.

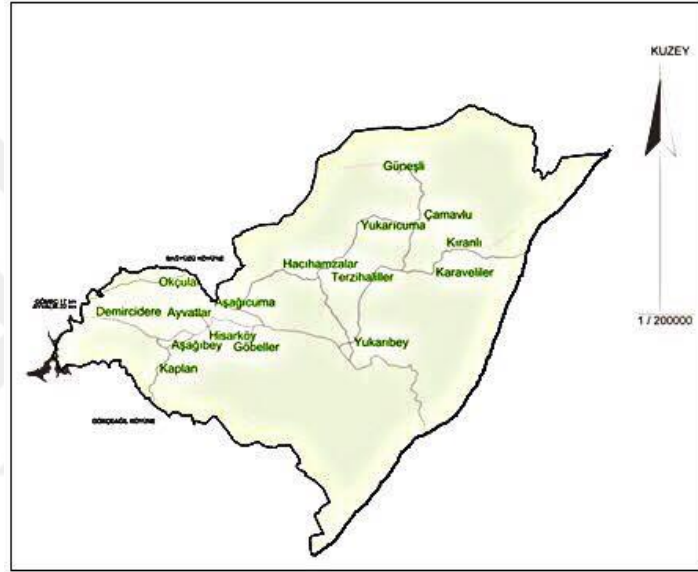
2.1. Malzeme

Araştırma alanı olarak seçilen, Türkiye'nin batısında yer alan İzmir iline bağlı Bergama ilçesinde bulunan Kozak havzasında kurulan ve ülkemizdeki odun dışı bitkisel ürün üreten çok az sayıdaki kooperatif örneklerinden biri olan Sınırlı Sorumlu (S.S.) Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin, iktisadi kalkınma üzerindeki etkilerinin ortaya konulmasına ve çam fıstığı ticaretinde oluşan pazarlama dağıtım kanalının ve her bir dağıtım kanalı üyesinin aldığı payların belirlenmesine karar verilmiştir. Bu amaca ulaşmak için, Kozak havzasına bağlı ve Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin üyelerinin ikamet ettiği 16 köyde bulunan kooperatif üyeleriyle yüz yüze sormaca çalışmaları yapılmıştır (Ek-2). Çalışmanın birincil verisini, köylülerin sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin olarak ortaya konulan sormacadan ve pazarlama dağıtım kanalı üyeleri ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bilgiler oluşturmaktadır. Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin yöneticileri ile yapılan görüşmeler, kooperatifin kuruluş sözleşmesi ve kayıtları ve kırsal kalkınma, orman köylüsü, kooperatifçilik, kooperatif, orman köylüsünü kalkındırma kooperatifi, odun dışı orman ürünleri, fıstık çamı gibi konular hakkında yazılmış veya yayınlanmış her türlü kitap, proje, tez, makale ve bildiriler ikincil veri olarak kullanılmıştır.

2.1.1. Araştırma Alanının Tanıtımı

Araştırma alanı olarak seçilen ve çalışmanın devamında kısaca Kozak Kooperatifi olarak adlandırılacak olan Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, İzmir Orman Bölge Müdürlüğü, Bergama Orman İşletme Müdürlüğü'ne bağlı Kozak Orman İşletme Şefliği sınırları içerisinde yer almaktadır. Yukarıbey, Karaveliler, Kıranlı, Çamavlu, Güneşli, Yukarıcuma, Terzihaliller, Göbeller, Hisarköy, Ayvatlar, Aşağıcuma, Hacıhamzalar, Ayvatlar, Aşağıbey, Kaplan ve Okçular mahallesi olmak üzere orman köyü

statüsünü koruyan 16 mahalleden oluşan Kozak, Bergama'nın kuzeybatısında bulunmaktadır (Şekil 2). Yukarıbey mahallesinde, jandarma karakolu, ilköğretim okulu, lise, sağlık merkezi, fıstık çamı kooperatifi, orman bölge şefliği gibi kurumların hizmet vermesi, Yukarıbey mahallesini diğer köylerin ilişki içerisinde olduğu merkez konumuna getirmiştir (Çetin, 2003). Bölgenin en büyük akarsuyu Kozak Çayı olmakla birlikte Kozak Çayı ile birleşen birçok küçük dereler de bulunmaktadır. Bunlara, Söğüt dere, Aladere, Kestanecik dere, Örencik dere, Kör dere, Hacıhasanavlu dere, Bağlar dere gibi dereler örnek verilebilir (Çetin, 2003).

Şekil 2. Kozak Havzasına Ait Harita

2018 yılına ait verilere göre, Kozak havzasının toplam nüfusu 6.141 kişidir. En fazla nüfusa sahip mahalle Yukarıbey mahallesi olurken; en az nüfusa sahip olan mahalle ise, Demircidere mahallesi olmaktadır. Toplam nüfusun mahallelere göre dağılımı Çizelge 1'de verilmiştir (URL-4).

Çizelge 1. Mahallelere göre nüfus dağılımı

Mahalle Adı	Nüfus	Mahalle Adı	Nüfus
Yukarıbey	1.021	Çamavlu	543
Karaveliler	604	Hacıhamzalar	214
Yukarıcuma	227	Göbeller	366
Ayvatlar	234	Okçular	247
Kıranlı	429	Demircidere	133
Aşağıbey	524	Güneşli	224
Terzihaliler	283	Hisarköy	174
Aşağıcuma	578	Kaplan	340

Kozak, Bergama ilçesine 25 km uzaklıkta olup, deniz seviyesinden 500-700 m'ye kadar yükselmektedir. Akdeniz iklimine sahip olan Kozak havzasının ormanlık kısımlarında karaçam (Pinus nigra), kızılçam (Pinus brutia) ve üst kısımlarda özellikle fıstık çamı (Pinus pinea) hâkim durumdadır. Bununla beraber yörede, kermes meşesi (Quercus coccifera) ve saçlı meşe (Quercus cerris) gibi maki elemanları da yer almaktadır (Çetin ve Eren, 2011). Diğer taraftan, Kozak yöresi fıstık çamı için elverişli olan geçirgenliği yüksek, taneli, granit, gnays, kristalleşen şistler üzerine yaygın yapıda toprağa sahiptir. Ayrıca, bu yapıda toprağa sahip olması, fıstık çamının yeteri kadar olgunlaşmasını ve bu ağaçtan elde edilen iç fıstığın en yüksek kalitede olmasını sağlamaktadır (URL-5).

Kozak yöresinde fıstık çamı milattan önce 133 yıllarından itibaren yetişmekte olduğu bilinmekle birlikte, Roma Dönemine ait tarihi eserler arasında yer alan ve topraktan yapılan fıstık çamı kozalağı vazosu bu savı desteklemektedir. Fıstık çamının ekonomik olarak değerlendirilmesi Romalılar döneminde başlamış olmasına rağmen, Türkler tarafından yöredeki fıstık çamı ziraatı günümüzden 300 yıl öncesine dayanmaktadır. Diğer taraftan, fıstık çamının ekonomik olarak değerlendirilmesi ve yurt içi ve yurt dışına düzenli bir şekilde pazarlanması 1970'li yıllardan sonra hız kazanmıştır (Çetin, 2003).

Çam fıstığı üretimi yapan Kozak Kooperatifi 1968 yılında kurulmuş ve 18 ortak ile faaliyete geçerek hizmet vermeye başlamıştır. Kozak kooperatifinin kuruluş amaçları, ortakların her türlü bitkisel, hayvancılık, ormancılık konularındaki istihsalini geliştirmek ve ihtiyaçları ile ilgili temin, tedarik, işletme, pazarlama, değerlendirme faaliyetlerinde bulunmak, ortaklarının ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine yardımcı olmak, iş sahası temin etmek ve ortakların ekonomik gücünü arttırmak için tabii kaynaklardan faydalanmak, el ve ev sanatları ile tarımsal sanayinin gelişmesini sağlayıcı tedbirler almak olarak belirlenmiştir.

Bununla birlikte, 1983-1989 yılları arasında kooperatif faaliyetleri durmuş fakat 1989 yılında, kooperatifleşmenin bilincine varan kooperatif ortaklarının özverili çalışmaları ile kooperatife yeniden işlerlik kazandırılmıştır. 1990 yılında Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı'ndan işletme kredisi alan kooperatif; ortak yapısını yeniden oluşturmuş, ürün alımına başlayarak ihracatçıya mal satışına başlamış ve kooperatif iç çam fıstığı satışlarını 1990 yılından itibaren her yıl neredeyse geometrik olarak katlayarak yükseltmiştir. Bununla

beraber, 1990 yılından 2000 yılına kadar kooperatif tarafından alınan kabuklu çam fıstığı fason işletmelerde kırılarak üretim yapılırsa da 1999 yılında Kozak kooperatif yönetimi tarafından çam fıstığının işlenebilmesi için modern bir tesis gerekliliğinin farkına varılmıştır. Kooperatifin öz kaynaklarının böyle bir yatırım için yetersiz kalmasından dolayı kredi alınarak tesis kurulmuştur (Şekil 3). Kurulan bu tesiste, şu anda 20 kişiye istihdam sağlamaktadır (URL, 6).

Şekil 3. Kozak Kooperatifi Çam Fıstığı İşleme Tesisi, (URL-6).

2.1.2. Araştırma Alanının Seçilmesinin Nedenleri

Bu çalışmada, orman köylerinde kurulan odun dışı bitkisel ürünler üzerine faaliyet gösteren kooperatiflerin çevre orman köyleri üzerindeki sosyo-ekonomik etkisini ortaya çıkarmak için İzmir ili, Bergama ilçesine bağlı Kozak havzasında 1968 yılında kurulmuş olan ve çam fıstığı işleyen Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Çalışma alanı olarak bu alanın seçilmesinin başlıca gerekçeleri şunlardır;

- OGM bünyesinde çalışan uzman kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde, Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin, Türkiye genelinde odun dışı bitkisel ürün işleyen ve ORKÖY tarafından kredi desteği sağlanan kooperatifler arasında en başarılı kooperatiflerden biri olması,

- OGM'nin ODBÜ bakımından en çok gelir elde ettiği türler arasında ilk sırada Fıstık çamının yer alması ve Kozak Kooperatifinin fıstık çamı üzerine faaliyet göstermesi,
- Odun Dışı Bitkisel Ürünler Daire Başkanlığından elde edilen son 5 yıla ait veriler değerlendirildiğinde, İzmir Bölge Müdürlüğünün, fıstık çamının en çok üretildiği ilk 5 orman bölge müdürlüğü arasında yer alması,
- Yine Odun Dışı Bitkisel Ürünler Daire Başkanlığından elde edilen İzmir Bölge Müdürlüğünde yer alan işletme müdürlüklerinin son 5 yıla ait fıstık çamı üretim miktarları incelendiğinde, Bergama İşletme Müdürlüğünün ilk 3'te yer alması ve fıstık çamının en geniş yayılışını bu bölgede yapıyor olması,
- Kooperatifin faaliyet gösterdiği fıstık çamının ihracat potansiyelinin yüksek olması ve ülkemize döviz girişi sağlaması,
- Araştırmacının daimi kadrosunun İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Orman Fakültesinde bulunması ve ilgili kooperatif ve çalışma alanının bu fakültenin sorumluluk alanında bulunmasıdır.

2.2. Yöntem

Bu çalışmada izlenen yöntem aşağıda açıklanmıştır.

2.2.1. Araştırmanın Hipotezleri

Yüksek lisans tezinin daha önce belirtilen amacına ulaşmak için Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi düzeyinde geliştirilen ve istatistiki yöntemlerle sınaması yapılan hipotezler aşağıda sunulmuştur:

H₀₁: Kozak kooperatifine üye olmadan önceki hane halkı kişi sayısı ile, Kozak kooperatifine üye olduktan sonraki hane halkı kişi sayısı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₀₂: Kozak kooperatifine üye olmadan önce sahip olunan hayvan sayısı ile, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra sahip olunan hayvan sayısı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₀₃: Kozak kooperatifine üye olmadan önce üretilen tarımsal ürün miktarı ile, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra üretilen tarımsal ürün miktarı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₀₄: Kozak kooperatifine üye olmadan önce kullanılan gübre miktarı ile, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra kullanılan gübre miktarı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₀₅: Kozak kooperatifine üye olmadan önce sahip olunan arazi miktarı ile, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra sahip olunan arazi miktarı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₀₆: Kozak kooperatifine üye olmadan önce elde edilen gelir miktarı ile, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra elde edilen gelir miktarı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₀₇: Kozak kooperatifine üye olmadan önceki eşya kullanımı ile, Kozak kooperatifine üye olduktan sonraki eşya kullanımı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₀₈: Kozak kooperatifine üye olmadan önceki hayat niteliği ile, Kozak kooperatifine üye olduktan sonraki hayat niteliği arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₀₉: Kozak kooperatifine üye olmadan önce kullanılan yakacak miktarı ile, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra kullanılan yakacak miktarı arasında anlamlı bir fark yoktur.

H₀₁₀: Kozak kooperatifine üye olmadan önceki güneş enerjisi sistemi kullanımı ile, Kozak kooperatifine üye olduktan sonraki güneş enerjisi sistemi kullanımı arasında anlamlı bir fark yoktur.

2.2.2. Araştırma Sormacalarının Hazırlanması ve Uygulanma Tekniği

Bu araştırmanın amacına ulaşmak için ülkemizde benzer amaçla yapılan çalışmalar incelenmiş ve bu çalışmaya hizmet eden sorular değerlendirilerek sormaca formu oluşturulmuştur (Tiryaki, 2004; Aydın, 2010). Sormaca soruları hazırlanırken, kullanılan dilin tüm katılımcılar tarafından anlaşılabilir olması ve çalışmanın konusuna yönelik sorular seçilmesi gibi ölçütlere dikkat edilmiştir.

Sormaca formunun içeriği 5 ana ve 3 alt bölüm olmak üzere 77 sorudan oluşmaktadır (Ek-1). Birinci ana bölüm, katılımcıların kişisel bilgileri, kooperatife üye olma amaçları, kooperatif hakkındaki görüş ve bilgi düzeyinin ölçülmesi, kooperatifin başarılı ya da başarısız olma sebepleri, kooperatifin köyden şehre göç olayına, araştırma alanındaki yol yoğunluğuna ve tarım, hayvancılık ve ormancılık projeleri için devlet desteği alımında kolaylık sağlaması üzerinde etkisinin olup olmadığı ile ilgili soruları içeren 22 sorudan oluşmaktadır.

İkinci ana bölüm, üç alt bölümü içermekte ve toplam 37 sorudan oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan birinci alt bölüm, fıstık çamı faaliyetinin hangi aylarda yapıldığı, yıllık üretim miktarı ve kaç gün toplandığı, toplama şekli, toplandıktan sonra hangi işlemlere tabi tutulduğu ve bunların maliyeti, ürünün kalite sınıfı ve satış fiyatı, fıstık çamının toplandığı alanın büyüklüğü ve mülkiyeti ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca, katılımcıların Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sahip olduğu büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayılarına ilişkin soruları kapsamaktadır. İkinci alt bölüm ise, Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sahip oldukları tarım ürünlerinin yıllık ortalama üretim miktarı, değerlendirme şekli ve tarım arazilerinde doğal ve yapay gübre kullanım miktarları ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Son olarak üçüncü alt bölümde, Kozak Kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin sahip olduğu arazi miktarlarındaki ve ormandan yararlanma şekillerindeki değişim ile ilgili sorular yer almaktadır.

Üçüncü ana bölüm, sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra fıstık çamından elde ettikleri aylık gelirin ana gelirini mi yoksa yan gelirini mi oluşturduğu ve çeşitli geçim kaynaklarından elde ettikleri yıllık gelir miktarları ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca, katılımcıların kooperatife üye olduktan sonra fıstık çamı üretiminden elde ettiği gelirin umduğu ve tatmin edici bir düzeyde olup olmadığının ve elde edilen gelirin toplam gelir içindeki % olarak payının belirlenmesi için sorulan soruları da kapsamakta ve toplamda 6 soruyu içermektedir.

Dördüncü ana bölüm ise, Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra eşya kullanımında, konut tipinde ve evlerin düzenlenmesinde meydana gelen hayat standartlarındaki değişimine ilişkin soruları içermekte ve 7 sorudan oluşmaktadır.

Son olarak beşinci ana bölüm, sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra yıl içinde ısınmak, pişirmek, yıkanmak, temizlik yapmak vb. gibi ihtiyaçlarını karşılamak için kullandıkları yakıt cins ve miktarlarındaki değişimine ilişkin 2 sorudan oluşmaktadır.

2.2.3. Sormacanın Uygulanacağı Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi

Kozak kooperatifi yöneticilerinden temin edilen üye listesi temel alınarak, sormacanın uygulanacağı örneklem büyüklüğü hesaplanmaya çalışılmıştır. Öncelikle, kooperatife kayıtlı toplam üye sayısının 368 olduğu, fakat üyelere 21 tanesinin hayatını kaybettiği tespit edilmiştir. Örneklem büyüklüğü belirlenirken hayatta olan üye sayısı yani 347 kişi üzerinden hesaplamalar yapılmıştır. Tüm bunlar dikkate alındığında, % 95 güven düzeyi ve % 5 güven aralığı ile örneklem büyüklüğü aşağıda verilen formül yardımıyla hesaplanmış ve 183 bulunmuştur.

$$n = (z^2 * N * p * q) / (N * D^2 + Z^2 * p * q) \text{ (Orhunbilge, 1997).}$$

Bu işlemlerin ardından, kooperatif üyelerinin, kooperatifin faaliyet gösterdiği 16 orman köyüne dağılımı ortaya konularak her köyden kaç kişi ile sormaca yapılacağı tabakalı örneklem ile belirlenmiştir (Çizelge 2). Tabakalı (katmanlı) örnekleme, heterojen bir toplumu belirli ölçütlere göre homojen alt tabakalara ayırarak, her katmandan hissesi oranında rastgele örnekleme yapılmasıdır (Daşdemir, 2016).

Çizelge 2. Köylere göre sormaca yapılacak kişi sayısı dağılımı

Mahalle Adı	Evren	Hedeflenen	Örneklem	Ger. Oranı(%)
Yukarıbey	189	100	104	104
Karaveliler	47	24	25	104
Yukarıcuma	23	12	12	100
Ayvatlar	19	10	10	100
Kıranlı	13	7	7	100
Aşağıbey	11	6	6	100
Terzihaliller	9	5	5	100
Aşağıcuma	7	4	4	100
Çamavlu	6	3	3	100
Hacıhamzalar	5	3	3	100
Göbeller	5	3	3	100
Okçular	4	2	2	100
Demircidere	3	2	2	100
Güneşli	3	2	2	100
Hisarköy	2	1	1	100
Kaplan	1	1	1	100
Toplam	347	185	190	103

2.2.4. İstatistiksel Değerlendirmelerde Kullanılan Yöntemler

Sormaca çalışması sonucunda elde edilen veriler, Yüzde, Khi-Kare, Wilcoxon, Mc Nemar ve Friedman çözümlenmeleri ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın amacına ulaşmak için kullanılan bu çözümlenmelere ilişkin temel bilgiler aşağıda ifade edilmiştir.

2.2.4.1. Yüzde Çözümlemesi Yöntemi

Yüzde çözümlemesi, iki veya daha çok sayının oransal büyüklüğünü ifade etmek ve mutlak rakamların temel sayıya çevrilmesi ve sayılar arasında kıyaslama yapılabilmesi için kullanılmaktadır. Ayrıca, yüzde çözümlemesi iki veya daha fazla değişkeni kıyaslamamanın en kolay yoludur (Zeisel, 1982).

Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin, kooperatife üye olmadan öncesi ve sonrası ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik özelliklerine ilişkin bilgiler değerlendirilirken yüzde çözümlemesinden faydalanılmıştır.

2.2.4.2. Wilcoxon İşaretli Sıra Testi Yöntemi

Wilcoxon İşaretli Sıra Testi, verilerin normalden çok uzak ancak simetrik veya simetriğe yakın olduğu durumda, parametrik bir test olan “Eşleştirilmiş İki Grupta T Testine” seçenek olarak uygulanan ve parametrik olmayan iki grup arasındaki farkı test etmek için tasarlanmış ve tekrarlanan değerler için kullanılmaktadır (Kalaycı, 2014).

2.2.4.3. Mc Nemar Testi Yöntemi

Mc Nemar testi, nitelik olarak belirtilen bir değişken yönünden aynı bireylerden değişik zaman ya da durumda elde edilen iki gözlemin farklı olup olmadığını test etmek için kullanılır (URL, 7).

2.2.4.4. Friedman Testi Yöntemi

Friedman testi, tekrarlanan değerleri tek yönlü varyans analizinin nonparametrik alternatifidir. Konulara ait aynı örnekler ele alındığında ve bu örnekleri üç ya da daha fazla noktada ya da üç farklı koşul altında ölçümlendiğinde, Friedman testi kullanılır (Kalaycı, 2014).

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi üyelerine uygulanan sormaca neticesinde elde edilen verilere uygulanan istatistiki çözümlenmeler sonucunda ulaşılan bulgulara ve değerlendirmelere yer verilecektir.

3.1. Sormaca Çalışması Sonucunda Elde Edilen Bulgular ve Tartışma

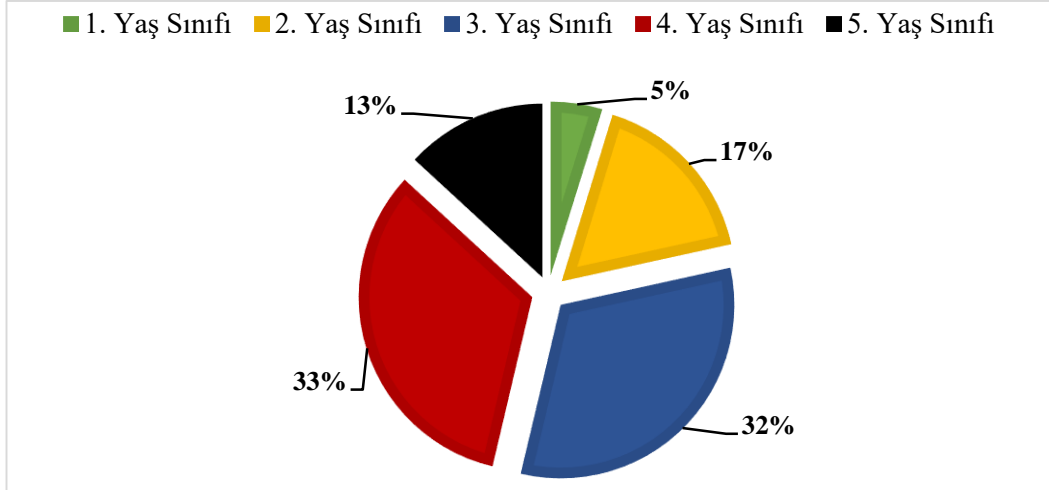
3.1.1. Kişisel Bilgilere İlişkin Bulgular ve Tartışma

Bu başlık altında sormacaya katılan kooperatif üyelerine ait yaş, cinsiyet, meslek, öğrenim durumu, aylık gelir, ikametgâh yeri ve hane başına düşen kişi sayısı gibi kişisel bilgilere ilişkin bulgulara ve tartışmaya yer verilmiştir.

3.1.1.1. Yaşa İlişkin Bulgular ve Tartışma

Elde edilen verilere göre sormacaya katılan kooperatif üyelerinin ortalama yaşının 59, sormacaya katılan en genç üyenin yaşının 30 ve en yaşlı üyenin yaşının ise 85 olduğu tespit edilmiştir. Sormacaya katılanların yaşları, en düşük ve en yüksek yaşlar temel alınarak sınıflandırıldığında 5 yaş sınıfının oluştuğu görülmüştür. Bu sınıflandırmaya göre 1. yaş sınıfı 30-40, 2. yaş sınıfı 41-50, 3. yaş sınıfı 51-60, 4. yaş sınıfı 61-70, 5.yaş sınıfı 71-85 yaş aralıklarını kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Yapılan bu sınıflandırmaya göre sormacaya katılan kişilerin % 5'inin 1.yaş sınıfında, % 17'sinin 2. yaş sınıfında, % 32'sinin 3. Yaş sınıfında, % 33'ünün 4. yaş sınıfında ve son olarak % 13'ünün 5. yaş sınıfında yer aldığı tespit edilmiştir (Şekil 4).

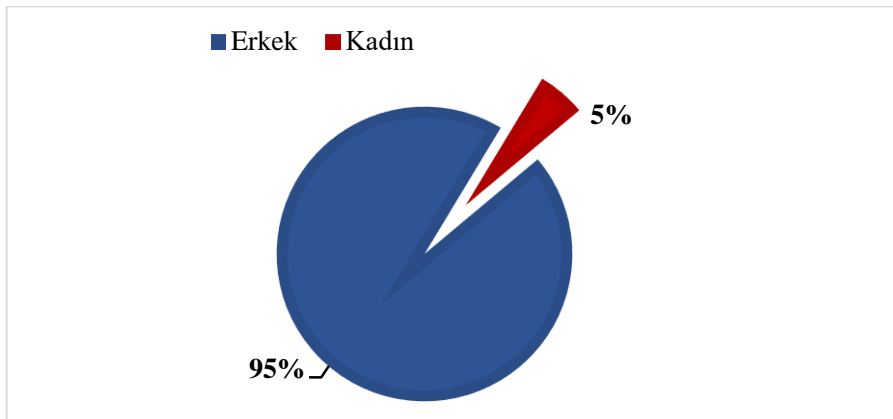
Dünya sağlık örgütünün 2017 yılında açıkladığı yaş dilimlerine göre; 0-17 yaş aralığı ergen, 18-65 yaş aralığı genç, 66-79 yaş aralığı orta ve 80-99 yaş aralığı yaşlı sınıfını oluşturmaktadır (URL-8). Bu bilgiler ışığında elde edilen yaş verileri sınıflandırıldığında, sormacaya katılan kooperatif üyelerinin büyük bir kısmının (% 68) 18-65 yaş aralığında yani genç bireylerden oluştuğu ifade edilebilir.

Şekil 4. Sormacaya katılan kişilerin yaş sınıflarına göre yüzde dağılımı

3.1.1.2. Cinsiyete İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacayla ulaşılan veriler değerlendirildiğinde araştırmaya katılan kişilerin, % 94.7'sinin erkek, % 5.3'ünün kadın olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5). Erkek üyelerin çoğunlukta olması, ürünlerini kooperatifte değerlendirebilmeleri için aileden bir kişinin üyeliğinin bulunmasının yeterli olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Kooperatife üye olan kadınlar ise, eşlerini kaybettikleri için kooperatife kendilerinin üye olduklarını ifade etmiştir.

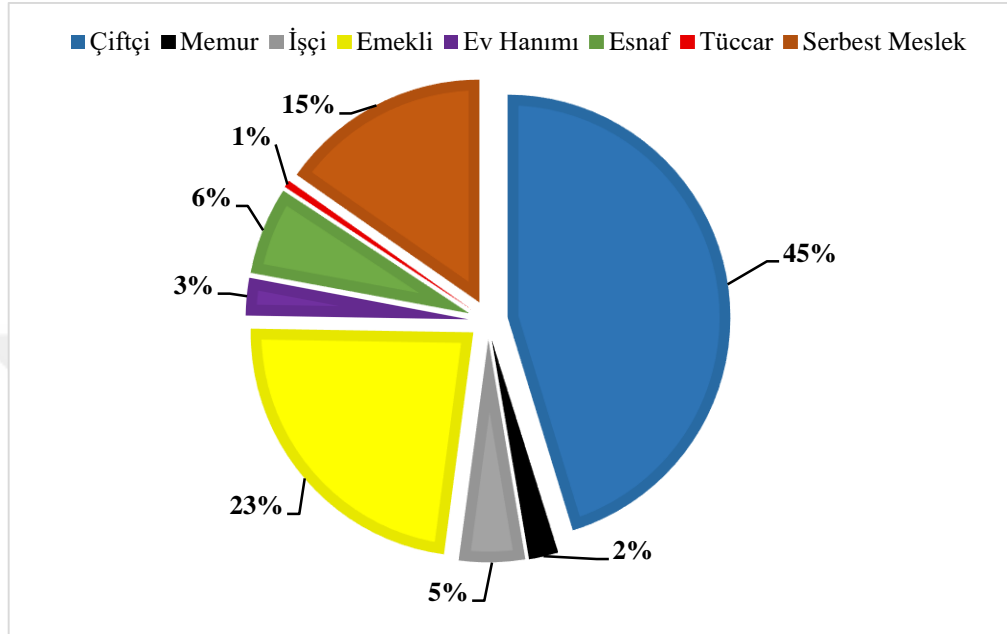

Şekil 5. Sormacaya katılan kişilerin cinsiyete göre yüzde dağılımı

3.1.1.3. Meslek Grubuna İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin meslek gruplarına dağılımı incelendiğinde; % 45'inin çiftçi, % 2'sinin memur, % 5'inin işçi, % 23'ünün emekli, % 3'ünün ev hanımı, % 6'sının esnaf, % 1'inin tüccar, % 15'inin ise, serbest meslek mensubu olduğu

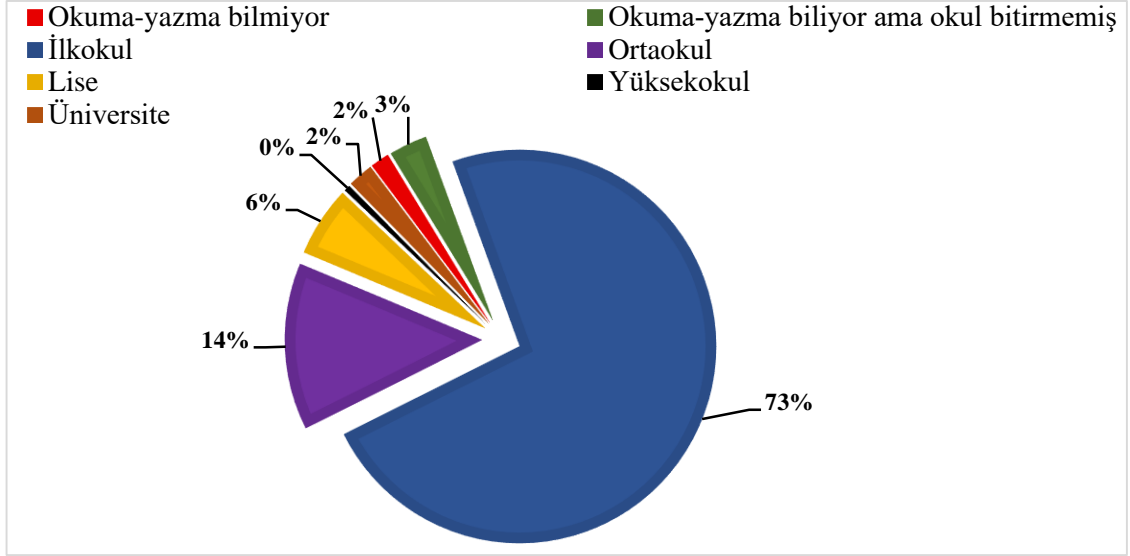
belirlenmiştir (Şekil 6). Bu bölgedeki ekonomik faaliyetler; tarım, hayvancılık, yaylacılık, arıcılık, fıstık çamı yetiştiriciliği, granit taşı işletmeciliği ve orman işçiliği olmak üzere kısıtlı kalmaktadır. Sormacaya katılan kişilerin çoğunluğunun çiftçi ve emekli olması, bu durumun getirdiği bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Şekil 6. Sormacaya katılan kişilerin meslek gruplarına göre yüzde dağılımı

3.1.1.4. Öğrenim Durumuna İlişkin Bulgular ve Tartışma

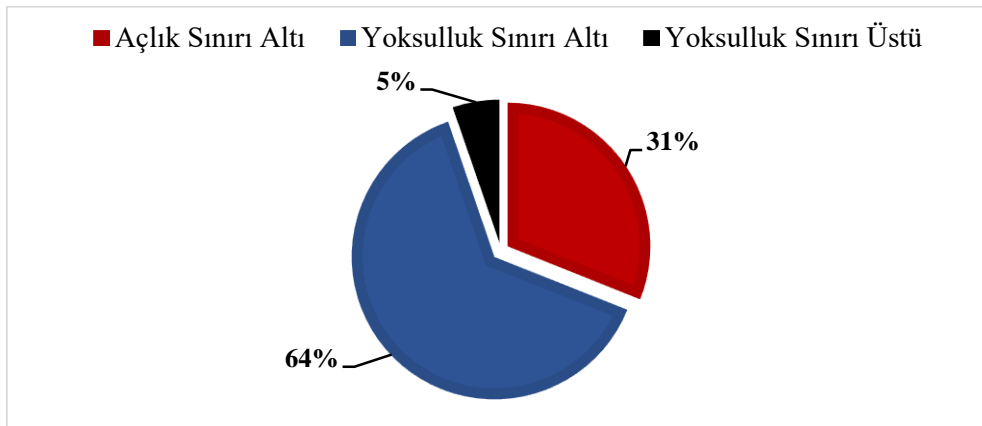
Elde edilen veriler değerlendirildiğinde araştırmaya katılan kooperatif üyelerinin; % 1.6'sının okuma yazma bilmediği, % 3.2'sinin okuma yazma bildiği fakat herhangi bir okul bitirmediği, % 73.2'sinin ilkokul, %13.7'sinin ortaokul, % 5.8'inin lise, % 0.5'inin yüksekokul ve % 2.1'inin de üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir (Şekil 7). Sormacaya katılan kişilerin % 73 gibi yüksek bir oranda ilkokul mezunu olmasının, köylerdeki eğitim imkânlarının kısıtlı olmasından kaynaklandığı ifade edilebilir.

Şekil 7. Sormacaya katılan kişilerin öğrenim durumlarına göre yüzde dağılımı

3.1.1.5. Aylık Gelire İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin aylık gelirlerinin ne kadar olduğunu belirlemek amacıyla soru sorulmuş ve elde edilen veriler açlık ve yoksulluk sınırları temel alınarak değerlendirilmiştir. Sormaca çalışması 2017 yılının aralık ayı içerisinde tamamlandığından dolayı, açlık ve yoksulluk sınırı 2017 yılı aralık ayının değerleri esas alınarak belirlenmiştir. Açlık sınırının 1608 TL ve yoksulluk sınırının ise 5238 TL olduğu tespit edilmiştir (URL-9). Bu değerlendirmeler neticesinde, sormacaya katılan kişilerin % 31.1'i açlık sınırının altında, % 63.7'si yoksulluk sınırının altında ve % 5.3 ü bu sınırların üzerinde gelir elde etmektedir (Şekil 8).

Şekil 8. Sormacaya katılan kişilerin elde ettikleri gelirlerin açlık ve yoksulluk sınırına göre yüzde dağılımı

Bu bulgular dikkate alındığında, sormacaya katılan kişilerin büyük bir kısmının tatmin edici düzeyde bir gelir elde edemediği görülmektedir. Kooperatif üyelerinin çoğunun ana gelir kaynağının fıstık çamı olduğu düşünüldüğünde, fıstık çamı yetiştiriciliğinden elde edilen gelir sayesinde çoğu kişinin açlık sınırının üzerinde gelir elde edebildiği fakat yine de elde edilen gelir ile yoksulluk sınırının geçilemediği tespitini yapmak mümkündür.

3.1.1.6. İkamet Edilen Yere İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin; % 54.7'si Yukarıbey, % 1.6'sı Göbeller, % 3.7'si Kıranlı, % 1.6'sı Güneşli, % 2.1'i Terzihaliller, % 1.1'i Okçular, % 2.1'i Aşağıcuma, % 1.6'sı Çamavlu, % 6.3'ü Yukarıcuma, % 1.6'sı Hacıhamzalar, % 3.2'si Aşağıbey, % 5.3'ü Ayvatlar, %1.1'i Demircidere, % 13.2'si Karaveliler, % 0.5'si Hisarköy, % 0.5'i Kaplan mahallesinde ikamet etmektedir.

Yapılan sormaca sonucunda, kooperatife üye olmadan önce bu bölgelerde ikamet eden hane halkının % 98.9'unun sürekli, % 1.1'inin geçici ikamet gösterirken; kooperatife üye olduktan sonra % 97.4' ünün sürekli, % 2.6'sının geçici ikamet gösterdiği tespit edilmiştir. Farklı bir deyişle, kooperatife üye olduktan sonra köylerde sürekli ikamet durumu azalış gösterirken, geçici ikamet durumu artış göstermiştir. Bu durumun nedenleri olarak, sormacaya katılan kişilerin gelir seviyelerinin artması sonucu, köylerdeki eğitim koşullarının yetersiz olmasından dolayı ailelerin çocukların eğitimi için daha geniş imkânlarla sahip olan şehir merkezlerine göç etmesi olduğu ifade edilebilir.

3.1.1.7. Hane Başına Düşen Kişi Sayısına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Yapılan sormaca sonucunda, kooperatife üye olmadan önce hane başına düşen ortalama kişi sayısının 3.49, kooperatife üye olduktan sonra hane başına düşen ortalama kişi sayısının 2.68 olduğu tespit edilmiştir. Kooperatife üye olmadan önce ve sonra hane başına düşen kişi sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı araştırılmak istenmiştir. Elde edilen verilerin normal dağılım göstermediği tespit edildiğinden dolayı, bu amaca ulaşabilmek için parametrik olmayan testlerden biri olan Wilcoxon testi kullanılmıştır. İstatistik çözümleme sonucunda anlamlılık düzeyinin 0.05'ten küçük olduğu

görülmüş ve iki durum arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunduğu belirlenmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane halkı kişi sayısı değişiminin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
ÖNCHDKS-SNRHDKS	Negatif Ranklar	112 ^a	75,66	8473,50
	Pozitif Ranklar	32 ^b	61,45	1966,50
	Bağ	46 ^c		
	Toplam	190		
		ÖNCHDKS-SNRHDKS		
Z		-6,606 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,000		

1996 yılında Kozak yöresinde yapılan bir çalışmada ise, ortalama aile büyüklüğünün 4-5 kişi olduğu belirtilmiştir (Eriş, 1996). Bu sonuçlar değerlendirildiğinde, ortalama hane başına düşen kişi sayısında kooperatife üye olduktan sonra bir azalmanın söz konusu olduğu söylenebilir. Bu azalmanın nedenleri arasında, Türkiye'nin demografik özelliklerinin değişmesi ve doğurganlık oranının azalması sayılabilir. Bununla birlikte, köylerdeki işsizlik, sağlık, eğitim, sosyal faaliyetler gibi imkânların kısıtlı olmasına karşın şehirlerdeki hayat standartlarının daha gelişmiş olması ve böylelikle şehir merkezlerinin insanlara daha çekici gelmesi yer almaktadır. Ayrıca, göç olgusunun, tarımsal amaçla kullanılacak toprakların, esasen sınırlarına gelmiş olmasından, mevcut tarım topraklarının verim güçlerinin gerilemesinden, kentte iş bulma ümidinden, gençlerin kentleri tercih etmelerinden, hayvancılık ve tarım politikasının başarısızlığından kaynaklandığı da söylenebilir (Geray,1998).

3.1.2. Kooperatife Üye Olma Yıllarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

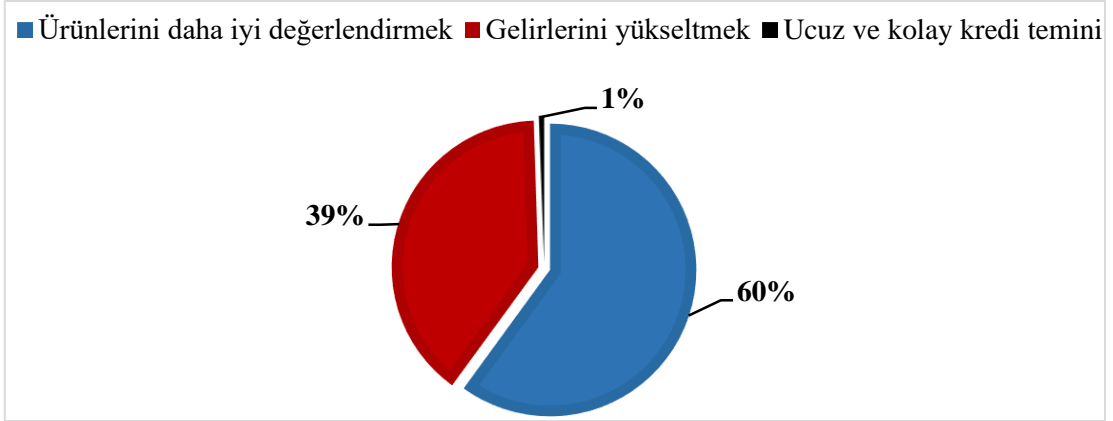
Sormacaya katılan kooperatif üyelerine Kozak Kooperatifine üye olma yıllarını öğrenmek amacıyla sorulan soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde % 21.6'sının 10 yıl ve daha az süredir, % 33.7'si 11-20 yıldır, % 34.7'sinin 21-30 yıldır, % 5.8'i 31-40 yıldır, % 4.2'sinin 41-50 yıldır üye olduğu tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin üye olma sürelerinin köylere göre dağılımı Çizelge 4'te gösterilmiştir.

Çizelge 4. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olma yıllarına göre köylere dağılımı

Mahalle Adı	0-10	11-20	21-30	31-40	41-50	Toplam
Yukarıbey	17	13	56	11	7	104
Karaveliler	5	16	4			25
Yukarıcuma	2	9	1			12
Ayvatarlar	3	6			1	10
Kıranlı	2	4	1			7
Aşağıbey	4	1	1			6
Terzihaliller	2	3				5
Aşağıcuma	3	1				4
Çamavlu	1		2			3
Hacıhamzalar		3				3
Göbeller		3				3
Okçular		2				2
Demircidere		1	1			2
Güneşli	1	1				2
Hisarköy		1				1
Kaplan	1					1
Toplam	41	64	66	11	8	190

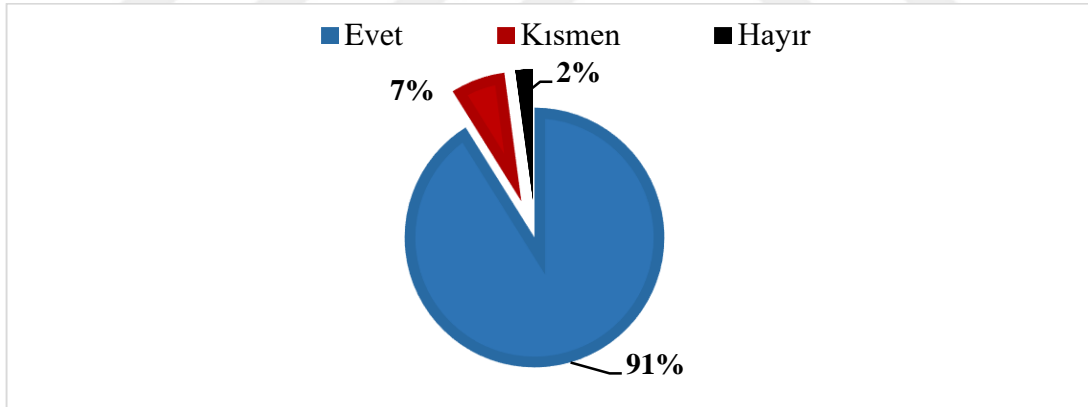
3.1.3. Kooperatife Üye Olmaktaki En Önemli Amaç İle İlgili Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine Kozak Kooperatifine üye olma amacını öğrenmek amacıyla sorulan soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde; katılımcıların % 60'ı ürünlerini daha iyi değerlendirmenin, % 39.5'i gelirlerini yükseltmenin ve % 0.5'i ucuz ve kolay kredi temin edebilmenin birinci amaç olduğunu belirtmiştir (Şekil 9). Bununla birlikte, katılımcıların % 59.5'i gelirlerini yükseltmenin, % 40'ı ürünlerini daha iyi değerlendirmenin, % 0.5'i hayvan ve kendi yiyecek ihtiyacını daha kolay karşılayabilmenin kooperatife üye olmada en önemli ikinci amaç olduğunu ifade etmişlerdir. Tatmin edici düzeyde bir gelirlere sahip olmayan orman köylülerinin, temel geçim kaynakları olan fıstık çamını daha iyi değerlendirerek gelirlerini arttırmak ve böylelikle hayat niteliklerini yükseltebilmek amacıyla kooperatife üye oldukları söylenebilir.

Şekil 9. Kozak Kooperatifine üye olmadaki en önemli amacına ilişkin yüzde dağılımlar

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine, Kozak kooperatifine üye olma amacının gerçekleşip gerçekleşmediği sorulduğunda, sormacaya katılan kişilerin % 91.1'inin evet, % 6.8'inin kısmen ve % 2.1'inin ise hayır cevabı verdiği görülmüştür (Şekil 10). Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin, kooperatife üye olma amaçlarına ve bu amaçlarının gerçekleşmesine ilişkin sorulara verdikleri cevaplar göz önüne alındığında, Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin üyelerine ürünlerini daha iyi değerlendirebilme ve gelirini yükseltebilme imkânı sağladığı söylenebilir.

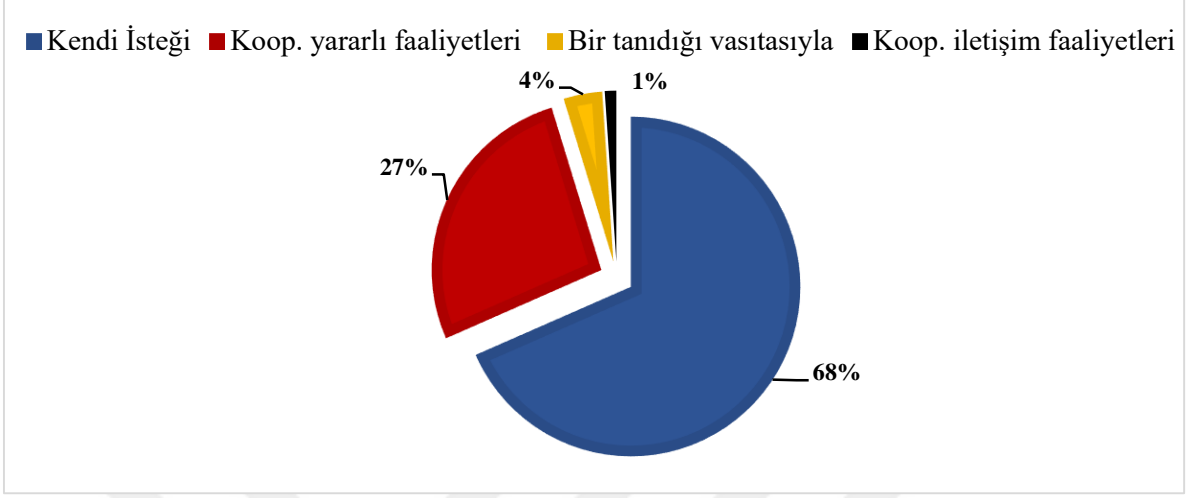

Şekil 10. Kooperatife üye olmadaki amacın gerçekleşmesine ilişkin yüzde dağılımlar

3.1.4. Kooperatife Üye Olmaktaki En Önemli Değişkene İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin, Kozak kooperatifine üye olmadaki en önemli değişkenin ne olduğu sorusuna verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, % 68.4'ünün kendi isteğiyle, % 3.7'sinin bir tanıdığından ya da komşusunun tavsiyesiyle, % 26.8'inin Kozak

kooperatifinin yararlı faaliyetlerini gördükten sonra, %1.1'inin ise Kozak kooperatifinin yayım ve iletişim faaliyetleri sonucunda üye oldukları tespit edilmiştir (Şekil 11).

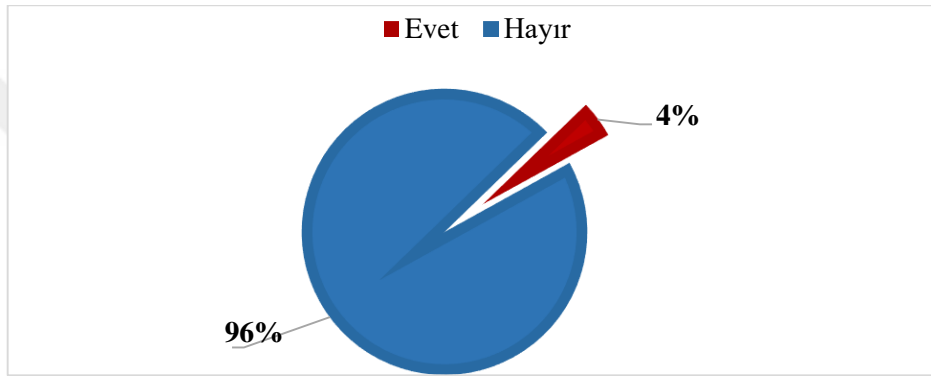
Şekil 11. Kooperatife üye olmadaki en önemli değişkene ilişkin yüzde dağılımlar

Kooperatife üye olmada etkili olan en önemli değişkene ilişkin soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde, sormacaya katılan kişilerin çoğunluğunun kendi istekleri doğrultusunda üye oldukları görülmektedir. Bu noktada Kozak kooperatifinin, kooperatifin tanıtımı adına yayım ve iletişim faaliyetlerine gereken önemi vermediği ifade edilebilir. Ayrıca, kooperatife üye olmada etkili olan en önemli ikinci değişkenin, Kozak kooperatifinin yararlı faaliyetlerinin farkına varılması olduğu belirlenmiştir. İnsan davranışlarını inceleyen sembolik etkileşimci yaklaşıma göre, insanlar karşılaştıkları durumları yorumlar ve ulaştıkları sonuca bağlı olarak davranışlarını değiştirirler (Kasapoğlu, 2016). Bu durum düşünüldüğünde, üyelerin kooperatifin yararlı faaliyetlerini gördükten sonra kooperatife üye olması insan davranışlarının bir sonucu olduğu söylenebilir.

3.1.5. Kooperatifin, Üyelerini Kooperatif ve Kooperatifçilik Hakkında Ne Derece Bilgilendirdiği ile İlgili Bulgular ve Tartışma

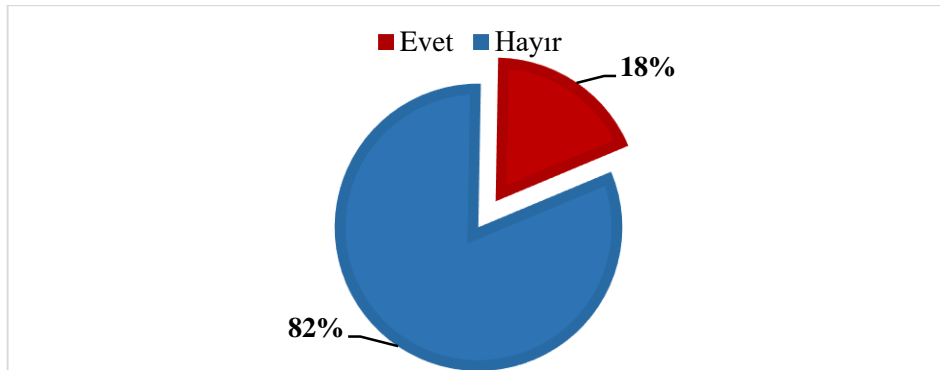
Bu başlık altında, sormacaya katılan kooperatif üyelerinin, “Kozak kooperatifinin şimdiye kadar kooperatif hakkında etkin ve verimli, eğitim ve yayım hizmetleri oldu mu?”, “Kozak kooperatifine üye olmadan önce ana sözleşmeyi okudunuz mu?”, “Kooperatif mevzuatı hakkında bir bilginiz var mı?” ve “Kozak kooperatifi olumlu gelir-gider farkı dağıtıyor mu?” sorularına verdikleri cevaplar değerlendirilecektir.

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine, Kozak kooperatifinin kooperatif hakkında etkin ve verimli eğitim ve yayım hizmetleri sunup sunmadığı sorulmuş, verilen cevaplar değerlendirildiğinde, % 4.2'sinin evet, % 95.8'inin hayır cevabı verdiği belirlenmiştir (Şekil 12). Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere, Kozak kooperatifinin, kooperatif hakkında etkin ve verimli eğitim ve yayım hizmetleri içinde bulunmadığı görülmektedir. Bu durum, kooperatif üyelerinin kooperatifçilik hakkında yeterli bilgeye sahip olmaması, kooperatif hakkında alınacak kararlara ve uygulamalara bilinçli bir katılım sağlayamaması ve kooperatifin daha etkin ve verimli yönetilmesi adına öneri ve görüş bildirememesi gibi sonuçları beraberinde getirmektedir.

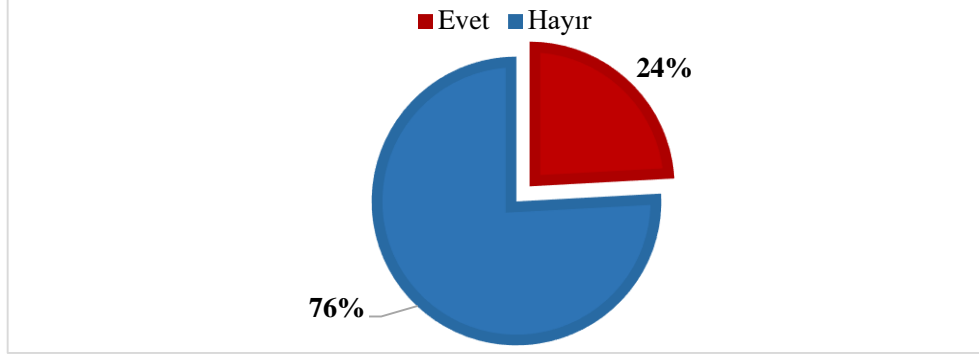
Şekil 12. Kozak kooperatifinin kooperatif hakkında etkin ve verimli eğitim ve yayım hizmetlerine ilişkin yüzde dağılımlar

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine, Kozak kooperatifine üye olmadan önce ana sözleşmeyi okuyup okumadıkları sorulmuş, üyelerin % 18.4'ü kooperatife üye olmadan önce sözleşmeyi okuduğunu belirtirken, % 81.6'sı sözleşmeyi okumadığını ifade etmiştir (Şekil 13).

Şekil 13. Kozak Kooperatif üyelerinin ana sözleşmeyi okumalarına ilişkin yüzde dağılımlar

Öte yandan sormacaya katılan kooperatif üyelerinin kooperatif mevzuatı hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları araştırılmış ve bu amaçla sorulan soruya katılımcıların % 10.5'i evet, % 21.6'sı kısmen, % 67.9'u ise hayır cevabını vermiştir (Şekil 14).

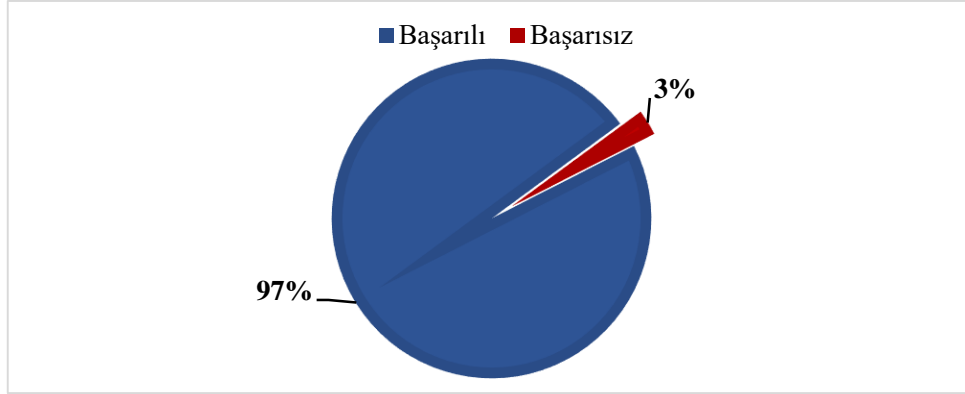
Şekil 14. Kozak kooperatif üyelerinin kooperatif mevzuatı hakkında bilgi sahibi olmasına ilişkin yüzde dağılımlar

Tüm bu sonuçlar ışığında, kooperatif üyelerinin büyük çoğunluğunun ana sözleşmeyi okumadığı ve kooperatif mevzuatı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir. Bu durumda, kooperatifte herhangi bir sorun ortaya çıkması durumunda, sorunun kaynağını ve çözüm yolunu bulma konusunda yetersiz kalınması, kooperatifin başarısını ve devamlılığını olumsuz yönde etkileyecektir. Ayrıca, hem yöneticilerin hem de kooperatif üyelerinin yeterli bilgiye sahip olmaması kooperatifçilik ilkelerinin uygulanması, yeni faaliyet alanları ve açılımların oluşturulamaması, yeni finansman kaynaklarının bulunamaması, teknoloji gelişiminin ve kooperatifler arası bütünleşmenin sağlanamaması vb. olumsuzluklara neden olmaktadır (Alkan ve Demir, 2013).

Sormacaya katılan kişilere kooperatifin olumlu gelir-gider farkı dağıtıp dağıtmadığı ile ilgili soru sorulduğunda ise, katılımcıların tümü böyle bir farkın dağıtılmadığını belirtmiştir. Bu durumda kooperatifin kâr dağıtımını yapmayarak, sermaye artışına gittiğini söylemek mümkündür.

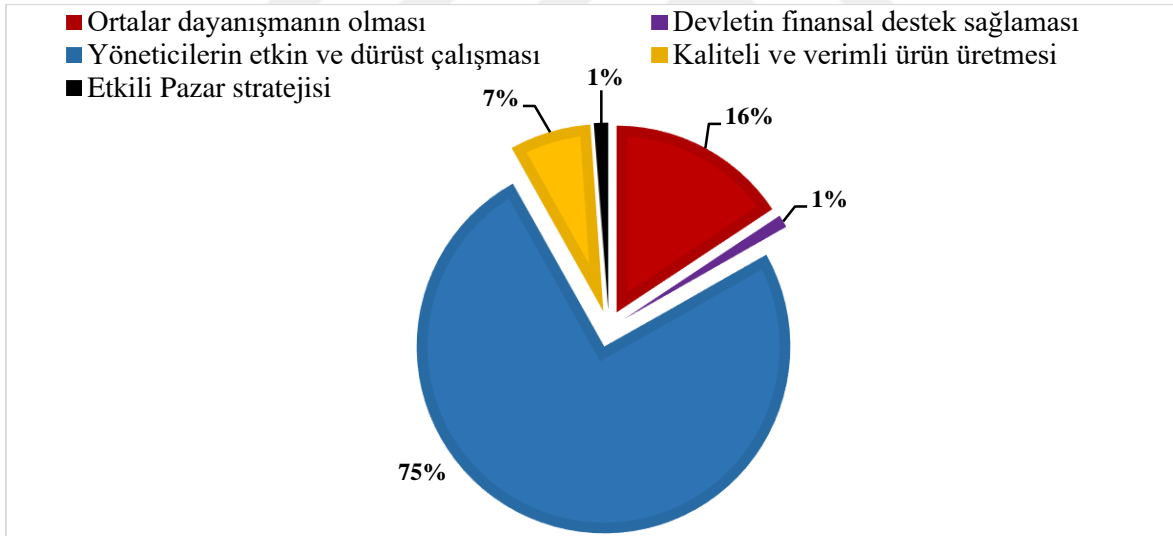
3.1.6. Kooperatif Faaliyetlerinin Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine Kozak kooperatifinin başarı durumu sorulmuş, verilen cevaplar incelendiğinde üyelerin % 97.4'ü kooperatifi başarılı, % 2.6'sı kooperatifi başarısız bulduğunu ifade etmiştir. (Şekil 15).

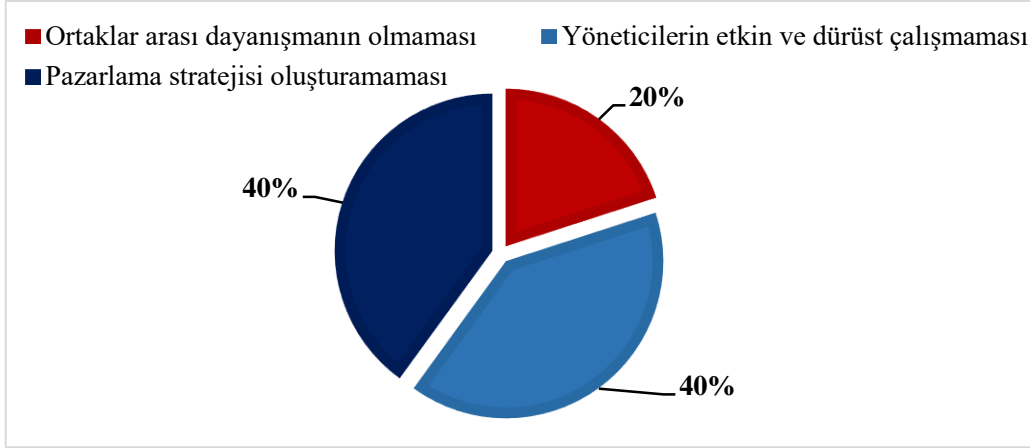
Şekil 15. Kozak kooperatifinin faaliyetlerinin değerlendirilmesine ilişkin yüzde dağılımlar

Kooperatifi başarılı bulan üyelere Kozak kooperatifinin başarılı olmasının en önemli nedeni sorulduğunda, üyelerin % 15.7'si başarının ortaklar arası dayanışma olmasından, % 1.1'i devletin finansal destek sağlamasından, % 75.1'i yöneticilerin etkin ve dürüst çalışmasından, % 7'si kaliteli ve verimli ürün üretiminin sağlanmasından ve % 1.1'i etkili pazarlama stratejilerinin oluşturulmasından kaynaklandığını dile getirmiştir (Şekil 16).

Şekil 16. Kozak kooperatifinin başarılı olma nedenlerinin yüzde dağılımı

Kooperatifi başarısız bulan 5 kişiye Kozak kooperatifinin başarısız olmasının en önemli nedeni sorulduğunda; katılımcıların % 20'sinin başarısızlığın ortaklar arası dayanışmanın olmamasından, % 40'ı yöneticilerin etkin ve dürüst çalışmamasından ve % 40'ı etkili bir pazarlama stratejisinin oluşturulmamasından kaynaklandığını belirtmiştir (Şekil 17).

Şekil 17. Kozak kooperatifinin başarısız olma nedenlerinin yüzde dağılımı

Yapılan değerlendirmeler ışığında, kooperatif üyelerinin çoğunluğunun, Kozak kooperatifini başarılı bulduğu, bu başarıyı da yöneticilerin etkin ve dürüst çalışmasına atfettiği söylenebilir. Yöneticilerin ya da yönetimlerin etkinliği ve başarısı, bütün örgütlerin başarısı ve etkinliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

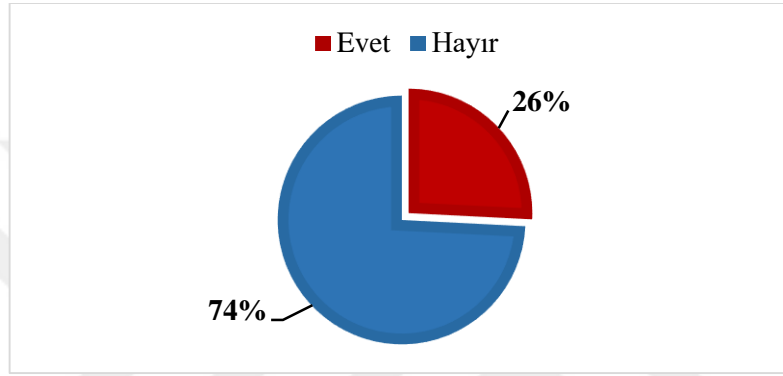
Diğer bir deyişle, tüm yaşayan varlıkların can damarları su ve hava ise, örgütlerin can damarları da başarılı ve etkin bir yönetim olmaktadır (Şahin, 2010). Nitekim önceki yöneticilerin eğitim seviyelerinin düşük olması ve kooperatifçilik hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, Kozak kooperatifinin etkin ve verimli bir şekilde yönetilememesine neden olmuş ve böylelikle kooperatif aldığı kredileri ödeyemeyecek duruma gelmiştir. Mevcut kooperatif yönetiminin etkin çalışmaları neticesinde, kooperatifin bütün borçları kapatılmış ve kooperatifin devamlılığı sağlanmıştır.

3.1.7. Kooperatifin Sosyo-Ekonomik Etkilerinin Ölçülmesi ile İlgili Bulgular ve Tartışma

Bu başlık altında, kooperatifin köyden şehre göç olayı, yol yoğunluğu ve tarım, hayvancılık ve ormancılık projeleri için devlet desteği alımı üzerindeki etkisine ilişkin bulgulara ve tartışmaya yer verilecektir.

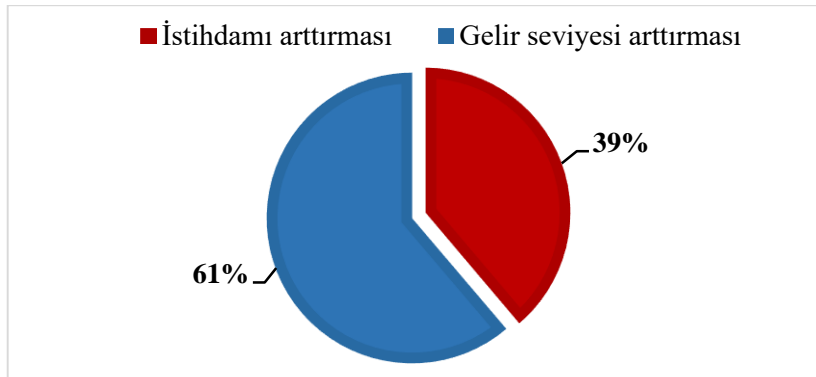
3.1.7.1. Kooperatifin Köyden Şehre Göç Olayına Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine Kozak kooperatifinin köyden şehre göç olayına etkisi hakkındaki düşünceleri sorulmuş, soruya katılımcıların, % 25.8'i evet, % 74.2'si ise hayır cevabını vermiştir (Şekil 18). Kooperatif üyelerinin bir kısmı kooperatifin köyden şehre göç olayına olumlu etkisinin bulunduğunu düşünürken, büyük bir kısmı kooperatifin bu yönde bir etkisinin bulunmadığını ifade etmiştir.

Şekil 18. Kozak kooperatifinin köyden şehre göç olayına etkisine ilişkin yüzde dağılımlar

Diğer taraftan, Kozak kooperatifinin köyden şehre göç olayına olumlu etkisinin olduğunu düşünen üyelere, bu olumlu etkinin temel sebebi sorulduğunda, sormacaya katılan kişilerin % 38.8'i bu olumlu etkinin kooperatif faaliyetlerinin istihdamı arttırmasından, % 61.2'si gelir seviyesini arttırmasından kaynaklandığını düşünmektedir (Şekil 19).

Şekil 19. Kozak kooperatifin köyden şehre göç olayına olumlu etkisinin temel sebebine ilişkin yüzde dağılımları

Bu sonuçlar göz önüne alındığında, kooperatif faaliyetlerinin köyden şehre göç olayında büyük bir etkisinin olmadığı veya şehirde yaşayan insanların köylerine geri

dönmesini teşvik edecek etkisinin bulunmadığı söylenebilir. Bununla birlikte, Kozak kooperatifinin köyde yaşayan insanların gelir seviyelerinin artmasına ve kooperatife ait olan, künelerin kırılarak iç fıstık haline getirildiği tesiste orman köylülerinin istihdam edilmesine imkân sağlaması bakımından köyden şehre göç olayının azalmasına kısmen de olsa katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca, bahsi geçen tesiste çoğunlukla kadın orman köylülerinin istihdam edilmesi ve işgücüne katılımlarının sağlanması, kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanması ve ülke üretimine katkıda bulunmaları bağlamında önemlidir. Tüm bunların neticesinde, Kozak kooperatifi orman köylülerine istihdam oluşturarak hem köyden şehre göç olayını kısmen engellemekte ve kırsal kalkınmayı desteklemekte hem de bu yönüyle ülke ölçeğinde yoksulluğun giderilmesi gibi çeşitli kalkınma göstergelerine hizmet etmektedir.

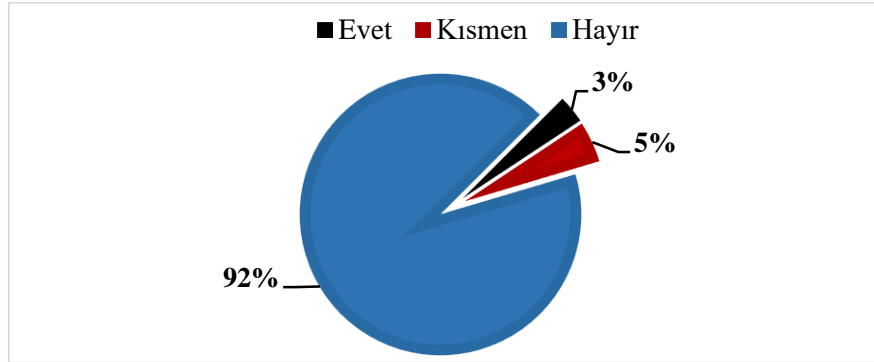
3.1.7.2. Kooperatifin Yol Yoğunluğu Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan üyelere, Kozak kooperatifinin, çevre orman köylerindeki yol yoğunluğunun artması üzerine etkisi olup olmadığı sorulduğunda, üyelerin % 6.8'i evet, % 4.7'si kısmen, % 88.4'ü hayır cevabını vermiştir. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin çoğunluğu kooperatifin yol yoğunluğunun artması üzerinde bir etkisinin bulunmadığını belirtmiştir. Kozak havzasında yol yapım çalışmalarının kooperatif kurulmadan önce tamamlanmış olması ve kooperatif kurulduğunda yeterli yol ağının mevcut olması bu sonucun ortaya çıkmasında rol oynadığı düşünülebilir. Köylerdeki yol yoğunluğunun yetersiz olması durumunda, kooperatiflerin ürettikleri mal ve hizmetleri ilgili kesimlere ulaştırabilmesi adına yol yoğunluğunu artırma adına çalışmalar da yürüteceği aşikârdır. Nitekim Tiryaki tarafından yapılan çalışmada da, Hamsiköy Süt Kooperatifi faaliyetlerinin köylerdeki yol yoğunluğunun artmasında olumlu etkisinin bulunduğu ve kooperatifin köylere sosyal açıdan faydalı olduğu tespit etmiştir (Tiryaki, 2004).

3.1.7.3. Kooperatifin Tarım, Hayvancılık ve Ormancılık Projeleri İçin Devlet Desteği Alımı Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine, Kozak kooperatifinin tarım, hayvancılık ve ormancılık projeleri için, devlet desteği alımında kolaylık sağlaması açısından etkisi sorulmuş, katılımcıların % 3.2'si evet, % 4.7'si kısmen ve % 92.1'i hayır cevabını vermiştir

(Şekil 20). Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin çoğunluğu Kozak kooperatifinin projeler için devlet desteği alımında olumlu bir etkisinin bulunmadığını belirtmiştir.

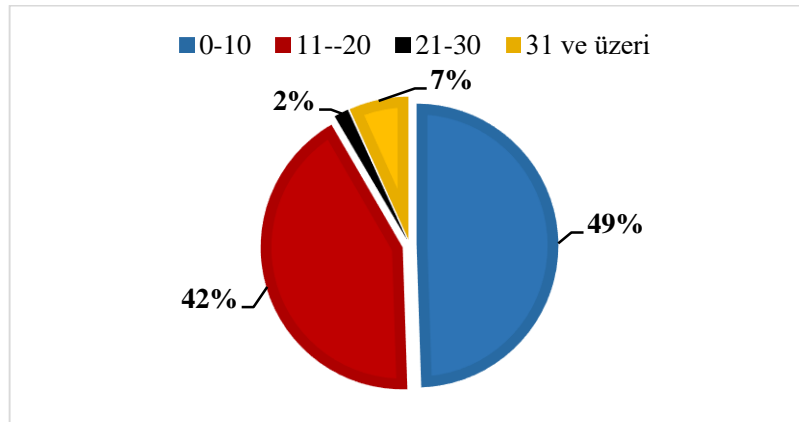

Şekil 20. Kozak kooperatifinin devlet desteği alımında kolaylık sağlamasına ilişkin yüzde dağılımlar

3.1.8. Fıstık çamı Üretimi ile İlgili Bulgular ve Tartışma

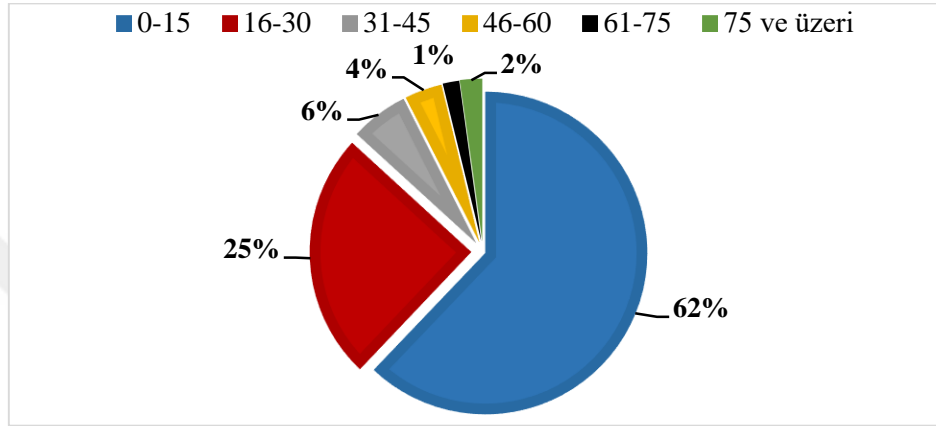
Sormacaya katılan kooperatif üyelerine fıstık çamı üretim faaliyetini hangi aylarda yürüttükleri sorulduğunda, üyelerin genel olarak ekim-nisan ayları arasında üretim faaliyetlerini gerçekleştirdiklerini ifade ettikleri belirlenmiştir.

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine fıstık çamı kozalağını yılda kaç gün topladıkları sorulmuş, verilen cevaplar değerlendirildiğinde, % 42.6'sı 0-10 gün, % 36.3'ü 11-20 gün, % 15.3'ü 21-30 gün ve % 4.7'si 31 gün ve üzerinde fıstık çamı kozalağı toplamak için araziye çıktıkları ifade edilmiştir (Şekil 21). Elde edilen verilere göre, çam fıstığı üreticilerinin bir günde ortalama olarak 7 saat çalıştıkları tespit edilmiştir.

Şekil 21. Kooperatif üyelerinin fıstık çamı kozalağı toplama günlerine ilişkin yüzde dağılımlar

Bununla birlikte, katılımcılara bir yılda toplam kaç ton fıstık çamı kozalağı topladıkları sorulduğunda, katılımcıların % 62.1'i 0-15 ton, % 24.7'si 16-30 ton, % 5.8'i 31-45 ton, % 3.7'si 46-60 ton, % 1.6'sı 61-75 ton ve % 2.1'i 76 ton ve üzerinde fıstık çamı kozalağı topladığını ifade etmiştir (Şekil 22). Bu değerler dikkate alındığında, katılımcıların fıstık çamı kozalağı toplamak için araziye çıktıkları günlerde ortalama olarak 1.2 ton fıstık çamı kozalağı topladıkları belirlenmiştir.

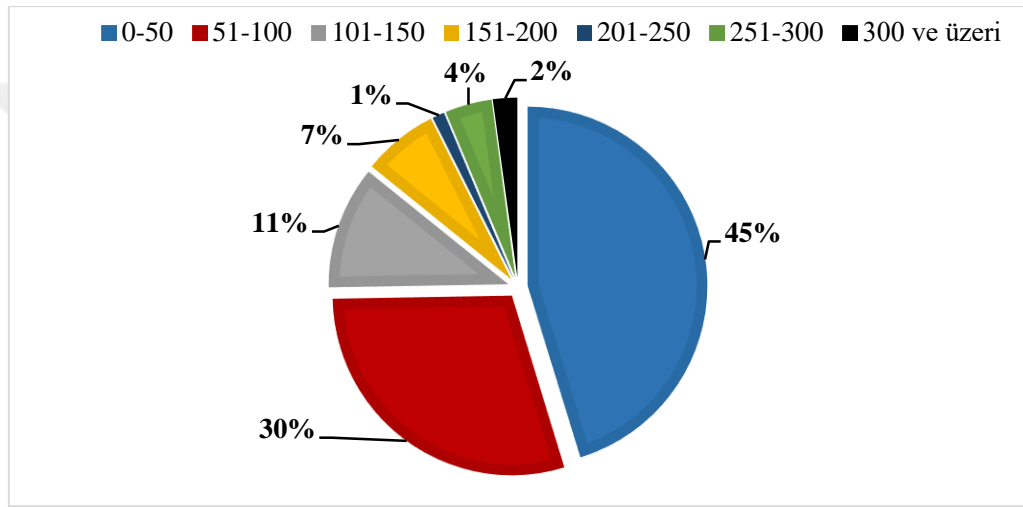

Şekil 22. Kooperatif üyelerinin fıstık çamı kozalağı toplama miktarına ilişkin yüzde dağılımlar

Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin verdiği cevaplar değerlendirildiğinde, yılda ortalama 17 gün fıstık çamı topladıkları ve fıstık çamından yılda ortalama 32.772 TL gelir elde ettikleri tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak, fıstık çamı üreticilerinin günde ortalama 7 saat çalıştıkları dikkate alındığında, yılda bir saat çalışmalarını karşılığında ortalama 275.4 TL kazandıkları belirlenmiştir. Çam fıstığı üretiminden elde edilen gelirin, orman köylüsüne sağladığı ekonomik katkının öneminin daha iyi anlaşılabilmesi için devlet tarafından belirlenen, işçi ve ailesinin günün ekonomik ve sosyal koşullarına göre insanca yaşamasına imkân verecek ve emeğin sömürsünü önlemeye yetecek bir ücret olarak tanımlanan asgari ücret (Güven vd., 2011) ile karşılaştırılması yapılmıştır. 2017 yılı aralık ayında asgari ücret değerinin 1404 TL (URL-10) olduğu ve bu kişilerin en iyi ihtimalle sadece hafta içi ve 8 saat çalıştığı varsayıldığında, 2017-2018 yılları arasında, resmi ve dini bayramlar düşürüldüğünde yılda toplam 251 iş günü çalıştıkları belirlenmiştir. Bu bilgilere göre, asgari ücretle çalışan bir kişinin yılda 2008 saat çalışarak, karşılığında 16.848 TL gelir elde ettiği saptanmıştır. Çam fıstığı üreticiliği yapan bir kişinin bir yılda elde ettiği gelir ile, asgari ücret ile geçimini sağlayan bir kişinin elde ettiği gelir karşılaştırıldığında, çam fıstığı üreticisinin asgari ücret alan bir kişiye kıyasla çok daha az çalışarak, iki kat daha fazla gelir elde ettiği belirlenmiştir.

3.1.8.1. Üretim Yapılan Fıstık çamı Alanlarının Mülkiyetine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine fıstık çamı üretimini gerçekleştirdiği alanların mülkiyeti ve alanlarının büyüklüğüne ilişkin sorular da sorulmuştur. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin tümü arazilerin kendilerine ait olduğunu ve katılımcıların % 45.3'ünün 0-50 dönüm, % 29.5'inin 51-100 dönüm, % 11.1'inin 101-150 dönüm, % 6.8'inin 151-200 dönüm, % 1.1'inin 201-250 dönüm, % 4.2'sinin 251-300 dönüm ve % 2.1'i 300 dönüm ve üzerinde fıstık çamı alanına sahip olduklarını belirtmişlerdir (Şekil 23).

Şekil 23. Kooperatif üyelerinin sahip olduğu tapulu arazi miktarının yüzde dağılımı

Öte yandan, sormacaya katılan kooperatif üyeleri arasında 13 kişinin, devlet arazisinde de fıstık çamı üretimi gerçekleştirdiği ve % 53.8'inin 0-20 dönümde, % 38.5'inin 21-40 dönümde ve % 7.7'sinin 41-60 dönümde bu faaliyeti yürüttükleri belirlenmiştir. Sormacaya katılan 3 kişi ise başkasına ait arazide fıstık çamı üretimi gerçekleştirdiğini ve 2 kişi 50 dönüm arazide bu faaliyeti gerçekleştirirken diğer 1 kişinin 600 dönüm alanda üretim yaptığı belirlenmiştir. Fıstık çamı üretiminin, şahsa ait tapulu arazide, devlet ormanında ve başkasına ait arazide olmak üzere üç farklı arazi türünde yapıldığı görülmektedir. Sormacanın uygulandığı 16 köyden sadece Karaveliler köyünde devlet ormanlarından fıstık çamı üretimi gerçekleştirilmekteyken, Yukarıbey ve Aşağıbey köylerinde başkasına ait arazilerde fıstık çamı üretimi yapılmaktadır.

3.1.8.2. Çam Fıstığı Üretimi İçin Katlanılan Masraf Türleri ve Miktarlarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Kooperatif üyelerine fıstık çamı üretimi gerçekleştirirken ilaçlama, toprak işleme, kozalak toplatma, kurutma ve budama masraf türlerinden hangilerine katlandıkları sorulduğunda; katılımcılar ilaçlama, toprak işleme, kurutma masraflarının bulunmadığını belirtirken, % 87.4'ü toplatma ve % 37.9'u budama masraflarına katlandıklarını ifade etmiştir. Katlanılan masrafların miktarları sorulduğunda, % 46.8'i 0-3000 TL, % 32.6'sı 3001-6000 TL, % 7.9'u 6001-9000 TL, % 6.3'ü 9001-12000 TL, % 4.2'si 12001-15000 TL, % 1.1'i 18001-21000, % 1.1'i 21001 TL ve üzerinde toplatma masrafı yaptıklarını belirtirken, budama için, % 82.1'i 0-2000 TL, % 5.8'i 2001-4000 TL, % 6.8'i 4001-6000 TL, % 1.6'sı 6001-8000 TL, % 3.2'si 8001-10000 TL, % 0.5'i 12000 TL ve üzerinde masrafa katlandığını ifade etmiştir. Bununla birlikte, ankete katılan kişilerin toplatma için ortalama 4837 TL ve budama için ortalama 1368 TL masrafa katlandığı belirlenmiştir.

Diğer taraftan, sormacaya katılan kooperatif üyelerine fıstık çamı üretimi yaptıkları arazilerin kaç km uzaklıkta olduğu sorulduğunda, tapulu arazilere sahip olan katılımcıların % 82.1'inin 0-5 km, % 14.7'sinin 6-10 km, % 0.5'inin 11-15 km, % 2.6'sının 16 km ve üzerinde uzaklığa sahip arazilerinin olduğu tespit edilmiştir. Devlete ait arazilerde üretim yapan kooperatif üyelerinin arazilerinin ise en yakını 2 km, en uzağı 30 km ve ortalama olarak 6.4 km uzaklıkta olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, başkasına ait arazide üretim yapan üyelerin arazilere uzaklığı ise en yakını 2 km, en uzağı 5 km ve ortalama 4.7 km'dir.

Üretim yapılan arazilere ne şekilde ulaşım sağladıkları sorulduğunda, katılımcıların % 3.2'si yürüyerek, % 96.3'ü kendi aracıyla ve % 0.5'i toplu taşıma ile ulaşım sağladığını belirtmiştir. Arazilerine ulaşmak için katlanılan günlük maliyet tutarı değerlendirildiğinde, katılımcıların % 44.7'si 0-25 TL, % 45.8'i 26-50 TL, % 3.2'si 51-75 TL, % 4.7'si 76-100 TL ve % 1.6'sı 101 TL ve üzerinde, ortalama olarak ise 36 TL harcama yaptığı belirlenmiştir.

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine, fıstık çamı kozalaklarını topladıktan sonra taşıma, kurutma, ayıklama-patos ve kırma işlemlerinden hangilerine tabi tuttıkları ve bu işlemlerin maliyetleri sorulmuştur. Katılımcıların tümü taşıma işlemini gerçekleştirdiğini belirtirken, % 53.2'si 0-500 TL, % 34.7'si 501-1000 TL, % 5.8'i 1001-1500 TL, % 3.2'si 1501-2000 TL ve % 3.2'si 2001 TL ve üzerinde bir maliyete katlandıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların % 80.5'i ise çam fıstığını elde edebilmek için topladıkları kozalakları patosa

verdiklerini ve % 78.5'i 0-1000 TL, % 15'i 1001-2000 TL, % 2.6'sı 2001-3000 TL arasında ve % 3.9'u 3001 TL ve üzerinde harcama yaptıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte, ankete katılan kişilerin taşıma için ortalama 727 TL ve patos için ise ortalama 1368 TL masrafa katıldığı belirlenmiştir.

3.1.8.3. Çam Fıstığı Üretim Şekli ve Miktarı İlişkin Bulgular ve Tartışma

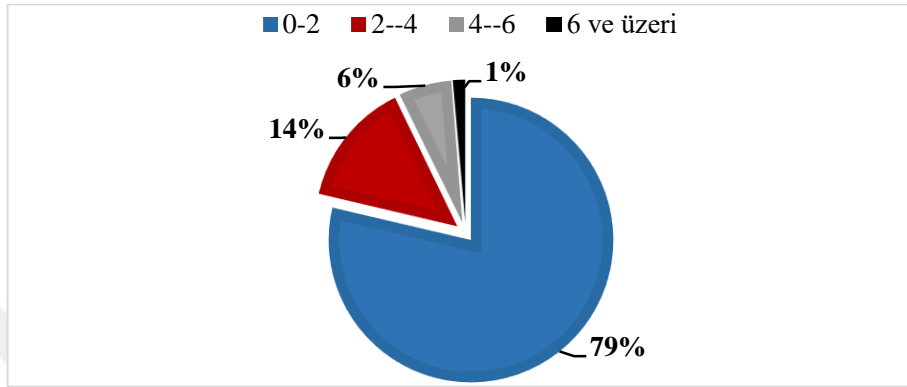
Sormacaya katılan kooperatif üyelerine Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve sonra fıstık çamı kozalağı toplama işleminin nasıl yapıldığı sorusu sorulduğunda, katılımcıların tamamı kooperatife üye olmadan önce ve sonra fıstık çamı kozalağını toplama işlemini yöresel adı "keye" olan ucu çatalı ve uzun çubukla yani sırik ile yapmakta olduklarını belirtmişlerdir. Kozak kooperatifinin fıstık çamı kozalağını toplama işlemi için makine teçhizat açısından üreticilere bir yenilik getirmediği görülmektedir.

Öte yandan, sormacaya katılan kooperatif üyeleri fıstık çamı kozalaklarını toplarken seçici davranıp davranmadıkları sorusuna; % 19.5 oranında evet, % 80.5 oranında hayır cevabını vermiştir. Seçici davrandığını belirten kooperatif üyelerine hangi ölçütlere göre ayırım yaptıkları sorulduğunda; katılımcıların % 13.5'i kozalakların rengine, % 32.4'ü kozalakların boyutuna, % 48.7'si kozalakların olgunluğuna ve % 5.4'ü kozalakların konumuna göre bir ayırım yaptıklarını belirtmiştir.

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine fıstık çamı kozalaklarını toplarken 3 yaşını doldurmuş olmasına dikkat edip etmedikleri sorulduğunda, katılımcıların tamamının evet cevabı verdiği görülmektedir. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin fıstık çamı kozalağının toplanması aşamasına ilişkin sorulara verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, fıstık çamı kozalağı toplayan kişilerin ortak olarak temel aldıkları bir ölçütün bulunmadığı görülmektedir. Ayrıca, sormacaya katılan kooperatif üyelerinin çoğunluğunun fıstık çamı kozalağı toplarken seçici davranmadıklarını belirtmesinin ardından, sormacaya katılan kişilerin tamamının fıstık çamı kozalağının 3 yaşını doldurmuş olmasına dikkat ettiklerini ifade etmeleri arasında bir çelişki bulunmaktadır.

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine fıstık çamından elde edilen ürünü Kozak kooperatifine ne şekilde sattıkları sorulduğunda, sormacaya katılan kişilerin tamamı elde ettikleri çam fıstıklarını küner olarak adlandırdıkları tohum halinde sattıklarını belirtmiştir.

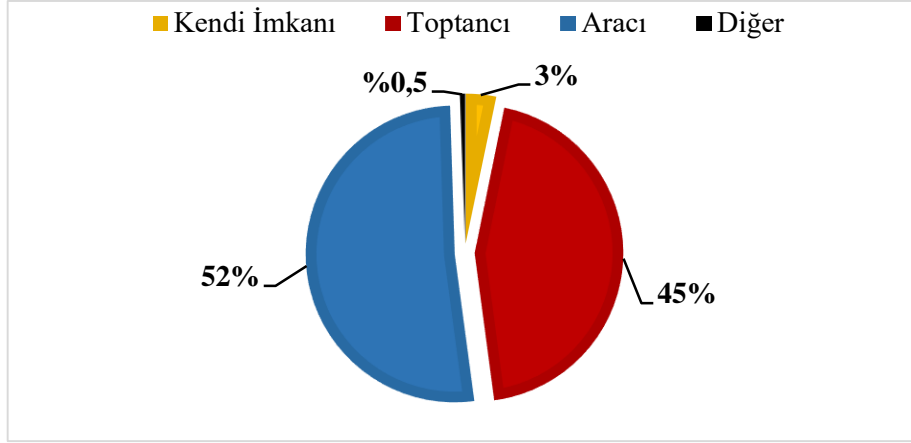
Sormacaya katılan kooperatif üyeleri en az 100 gr. ve en fazla 20 ton olmak üzere, % 76.3'ü 0-2 ton, % 13.7'si 2-4 ton, % 5.8'i 4-6 ton arası ve % 4.2'si 6 ton üzerinde Kozak kooperatifine ürün satmaktadır (Şekil 24). Sormacaya katılan kooperatif üyelerine çam fıstığı üretiminin ne kadarının satıldığı sorulduğunda, katılımcıların tümü ürünlerinin tamamını sattıklarını belirtmiştir.

Şekil 24. Kooperatif üyelerinin elde ettikleri fıstık çamı tohum miktarlarının yüzde dağılımı

Bunlara ek olarak; sormacaya katılan kooperatif üyelerine ürünün satılırken kalite sınıfına göre ayrılıp ayrılmadığı sorulduğunda, katılımcıların % 6.8'i evet, % 93.2'si hayır cevabını vermiştir. Ürünü kalite sınıfına ayırdığını belirten kooperatif üyelerine hangi ölçütlere göre sınıflandırmanın yapıldığı sorulduğunda; üyelerin % 15.4'ü çam fıstığının rengine, % 7.7'si çam fıstığının olgunluğuna ve % 76.9'u çam fıstığının ağırlığına göre sınıflandırdığını belirtmiştir. Katılımcılara ayrıca ürünlerini hangi kaliteden sattıkları sorulmuş ve sormacaya katılan kişilerin tamamı ürünlerini birinci kaliteden sattıklarını ifade etmişlerdir.

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine Kozak kooperatifine üye olmadan öncede fıstık çamı ile ilgili bir faaliyetlerinin olup olmadığı sorulmuş ve sormacaya katılan kişilerin % 87.9'u evet % 12.1'i hayır cevabını vermiştir. Diğer taraftan, katılımcılara Kozak kooperatifine üye olmadan önce çam fıstığı satışını ne şekilde gerçekleştirdikleri sorulduğunda, katılımcıların % 3.2'si kendi imkânları, % 44.7'si toptancı, %51.6'sı aracı ve % 0.5'i diğer şekillerde ürünlerini sattıklarını belirtmişlerdir (Şekil 25).

Şekil 25. Kozak Kooperatifine üye olmadan önce çam fıstığını değerlendirme şekillerinin yüzde dağılımı

Gelir dağılımındaki farkın her geçen gün daha da arttığı düşünüldüğünde, dağılımda bir denge yaratmak maksadıyla kurulan kooperatiflerin, pazarlama dağıtım kanalında yer alması, üreticilerin, ürünlerini daha iyi bir fiyatla pazarlayabilmesine ve büyük şirketlere ve büyük aracılar karşı ayakta durabilmesine imkân sağlamaktadır.

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine ev halkından fıstık çamı işinde çalışan başka bireyler olup olmadığı sorulmuş; katılımcıların % 40'ı hayır cevabını verirken, % 34.2'si 1 kişinin, %14.7'si 2 kişinin, % 7.9'u 3 kişinin ve % 3.2'si 4 kişi ve üzerinin çalıştığını belirtmiştir.

3.1.9. Kozak Kooperatifin Hayvancılık Üzerine Muhtemel Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sahip oldukları büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısı sorulmuştur. Katılımcıların, Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına düşen ortalama büyükbaş hayvan sayısı 11 iken, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra hane başına düşen ortalama büyükbaş hayvan sayısının 10 olduğu belirlenmiştir. Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin sahip oldukları büyükbaş hayvan sayıları arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının belirlenmesi için Wilcoxon testi kullanılmış ve sonuçta anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyük çıkmıştır (Çizelge 5). Diğer bir deyişle, Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sahip olunan büyükbaş hayvan sayısı arasında fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

Çizelge 5. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane başına düşen büyükbaş hayvan sayısındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNRBHY- ÖNCBHY	Negatif Ranklar	75 ^a	64,36	4827,00
	Pozitif Ranklar	54 ^b	65,89	3558,00
	Bağ	61 ^c		
	Toplam	190		
		ÖNCMISIR-SNRMISIR		
Z		-1,493 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,136		

a. SNRBHY<ÖNCBHY b. SNRBHY>ÖNCBHY c. SNRBHY=ÖNCBHY

Sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına ortalama küçükbaş hayvan sayısı 10 iken, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra hane başına ortalama küçükbaş hayvan sayısı 4 olarak belirlenmiştir. Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin sahip oldukları küçükbaş hayvan sayıları arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının saptanması için Wilcoxon testi kullanılmıştır. Wilcoxon testi sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük çıkmış ve dolayısıyla Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sahip olunan küçükbaş hayvan sayısı arasında istatistiki açıdan fark bulunduğu tespit edilmiştir (Çizelge 6).

Çizelge 6. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane başına düşen küçükbaş hayvan sayısındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNRKHY- ÖNCKHY	Negatif Ranklar	25 ^a	28,94	723,50
	Pozitif Ranklar	20 ^b	15,58	311,50
	Bağ	145 ^c		
	Toplam	190		
		SNRKHY-ÖNCKHY		
Z		-2,326 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,020		

a. SNRKHY<ÖNCKHY b. SNRKHY>ÖNCKHY c. SNRKHY=ÖNCKHY

3.1.10. Kozak Kooperatifin Tarımsal Üretim Üzerine Muhtemel Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sahip oldukları tarımsal ürünlerin yıllık ortalama üretim miktarları

sorulmuştur. Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına ortalama üretilen yıllık slajlık mısır miktarı 6.184 kg iken, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra hane başına düşen ortalama üretilen yıllık slajlık mısır miktarı 28.712 kg olarak tespit edilmiştir. Kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra sormacaya katılan kooperatif üyelerinin sahip olduğu slajlık mısır miktarı arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının tespiti için Wilcoxon testi kullanılmış ve anlamlılık düzeyinin 0.05'ten küçük olmasından hareketle bu değerler arasında anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir (Çizelge 7).

Çizelge 7. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası üretilen slajlık mısır miktarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNRMISIR- ÖNCMISIR	Negatif Ranklar	3 ^a	26,17	78,50
	Pozitif Ranklar	33 ^b	17,80	587,50
	Bağ	154 ^c		
	Toplam	190		
		ÖNCMISIR-SNRMISIR		
Z		-4,001 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,000		

a. SNRMISIR<ÖNCMISIR b. SNRMISIR >ÖNCMISIR c. SNRMISIR=ÖNCMISIR

Öte yandan, sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına ortalama üretilen yıllık patates miktarı 316 kg iken, kooperatife üye olduktan sonra katılımcıların patates üretimi gerçekleştirmediği tespit edilmiştir. Kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kooperatif üyelerinin sahip olduğu patates miktarı arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığı Wilcoxon testi kullanılarak belirlenmek istenmiş ve test sonucunda anlamlılık düzeyinin 0.05'ten büyük olmasından hareketle bu değerler arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 8).

Çizelge 8. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane başına düşen patates miktarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNRPATTS- ÖNCPATTS	Negatif Ranklar	1 ^a	1,00	1,00
	Pozitif Ranklar	0 ^b	,00	,00
	Bağ	189 ^c		
	Toplam	190		
		ÖNCPATTS-SNRPATTS		
Z		-1,000 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,317		

a.SNRPATTS<ÖNCPATTS b.SNRPATTS>ÖNCPATTS c.SNRPATTS=ÖNCPATTS

Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına ortalama üretilen yıllık domates miktarı 12.600 kg iken, kooperatife üye olduktan sonra hane başına düşen ortalama üretilen yıllık domates miktarı 4.676 kg olarak tespit edilmiştir. Kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kooperatif üyelerinin sahip olduğu domates miktarı arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının testi için Wilcoxon testi kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuş; dolayısıyla bu değerler arasında anlamlı bir farkın bulunduğu tespit edilmiştir (Çizelge 9).

Çizelge 9. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane başına düşen domates miktarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
ÖNCDMTS- SNRDMTS	Negatif Ranklar	19 ^a	14,50	275,50
	Pozitif Ranklar	8 ^b	12,81	102,50
	Bağ	163 ^c		
	Toplam	190		
		ÖNCDMTS-SNRDMTS		
Z		-2,083 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,037		

a. SNRDMTS < ÖNCDMTS b. SNRDMTS > ÖNCDMTS c. SNRDMTS=ÖNCDMTS

Bununla birlikte, Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına ortalama üretilen yıllık meyve miktarı 26 kg iken, kooperatife üye olduktan sonra hane başına düşen ortalama üretilen yıllık meyve miktarı 2.63 kg olarak tespit edilmiştir. Kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kooperatif üyelerinin sahip olduğu meyve miktarı arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının belirlenmesi için Wilcoxon testi kullanılmıştır. Test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyük bulunmuş ve bu değerler arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 10).

Çizelge 10. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası meyve miktarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
ÖNCMYVE- SNRMYVE	Negatif Ranklar	1 ^a	2,00	2,00
	Pozitif Ranklar	1 ^b	1,00	1,00
	Bağ	188 ^c		
	Toplam	190		
		ÖNCMYVE-SNRMYVE		
Z		-,447 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,655		

a. SNRMYVE < ÖNCMYVE b. SNRMYVE > ÖNCMYVE c. SNRMYVE=ÖNCMYVE

Sormacaya katılan kişilerin yukarıda bahsedilen tarım ürünleri dışında ürettikleri ürünler diğer ürünler öbeği altında toplanmıştır. Üretimi yapılan diğer ürünler arasında fiğ ve yonca bulunmaktadır. Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına ortalama üretilen yıllık diğer ürünler miktarı 1.051 kg iken, kooperatife üye olduktan sonra hane başına düşen ortalama üretilen yıllık diğer ürünler miktarı 4.449 kg olarak tespit edilmiştir. Kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kooperatif üyelerinin sahip olduğu diğer ürünler miktarı arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının tespiti için Wilcoxon testi kullanılmış, sonuç olarak anlamlılık düzeyinin 0.05'ten büyük olduğu ve bu değerler arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı belirlenmiştir (Çizelge 11).

Çizelge 11. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hane başına düşen diğer ürünler miktarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
ÖNDGRTR	Negatif Ranklar	15 ^a	12,50	187,50
	Pozitif Ranklar	12 ^b	15,88	190,50
M-SNDGRTR	Bağ	163 ^c		
	Toplam	190		
		ÖNDGRTRM-SNDGRTRM		
		Z	-,036 ^b	
		Anlamlılık Düzeyi	,971	

a.SNDGRTRM<ÖNDGRTRM b.SNDGRTRM>ÖNDGRTRM c.SNDGRTRM=ÖNDGRTRM

Kozak Kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra slajlık mısır ve domates miktarları arasında istatistiki açıdan fark bulunurken, meyve, patates ve diğer ürünlerin üretim miktarında fark bulunamamıştır. Bununla birlikte, sormacaya katılan kişilerin kooperatif öncesi ve sonrası sebze üretimi (domates ve patates hariç) gerçekleştirmediği belirlenmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra slajlık mısır ve diğer ürünler öbeklerinin miktarlarında artış olmasına karşın; domates, meyve ve patates üretim miktarında azalış meydana gelmiştir Hayvan yemi kullanımında kullanılan slajlık mısır ve diğer ürünler içerisinde yer alan yonca, fiğ gibi ürünlerin üretiminin artması kişilerin hayvan yemlerini kendileri üretmeleri ve hayvancılık masraflarını azaltmalarını sağlamaktadır.

Bununla birlikte, kooperatif üyelerine ürettikleri tarımsal ürünlerin ne kadarını evde ne kadarını da pazarda değerlendirdiklerini öğrenmek amacıyla soru sorulduğunda, sormacaya katılan kişiler, Kozak kooperatifine üye olmadan önce ürettikleri toplam tarımsal ürünlerin % 31.7'sini evde, % 68.3'ünü ise pazarda değerlendirdiklerini ifade etmiştir.

Kozak kooperatifine üye olduktan sonra ise ürettikleri toplam tarımsal ürünlerin % 63.9' unu evde, % 36.1' ini pazarda değerlendirdikleri belirlenmiştir. Bu bulgular neticesinde, sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olduktan sonra gelir seviyelerinin artmasına bağlı olarak ürettikleri tarımsal ürünleri pazarda değerlendirmek yerine kendi ihtiyaçları için tükettikleri söylenebilir.

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra doğal ve yapay gübre kullanım miktarları sorulmuştur. Kooperatife üye olmadan önce hane başına kullanılan ortalama doğal gübre miktarı 5.30 kg olurken, yapay gübre miktarı 1.18 kg olmaktadır. Kooperatife üye olduktan sonra hane başına kullanılan ortalama doğal gübre miktarı 10.47 kg olurken, yapay gübre miktarı 0.12 kg olmaktadır. Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin arazilerinde kullandıkları doğal gübre miktarları arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının belirlenmesi için Wilcoxon testi kullanılmıştır. Uygulanan testin sonucunda, anlamlılık düzeyinin 0.05'ten küçük olduğu, kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra tarım arazilerinde doğal gübre kullanımında istatistiki açıdan fark bulunduğu tespit edilmiştir (Çizelge 12).

Çizelge 12. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası tarım arazilerinde doğal gübre kullanım miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
ÖNCDGLGB - SNRDGLGB	Negatif Ranklar	10 ^a	18,05	180,50
	Pozitif Ranklar	28 ^b	20,02	560,50
	Bağ	152 ^c		
	Toplam	190		
		ÖNCDGLGB-SNRDGLGB		
Z		-2,757 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,006		

a.SNRDGLGB<ÖNCDGLGB b.SNRDGLGB>ÖNCDGLGB c.SNRDGLGB=ÖNCDGLGB

Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin tarım arazilerinde kullandıkları yapay gübre miktarları arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının testi için Wilcoxon testi kullanılmıştır. Test sonucunda anlamlılık düzeyinin 0.05'ten büyük olduğu, kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra tarım arazilerinde yapay gübre kullanımında fark olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 13).

Çizelge 13. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası tarım arazilerinde yapay gübre kullanım miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
ÖNCYPYGB - SNRYPYGB	Negatif Ranklar	3 ^a	7,00	21,00
	Pozitif Ranklar	5 ^b	3,00	15,00
	Bağ	182 ^c		
	Toplam	190		
		ÖNCYPYGB-SNRYPYGB		
Z		-,421 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,674		

a.SNRYPYGB<ÖNCYPYGB b. SNRYPYGB>ÖNCYPYGB c.SNRYPYGB=ÖNCYPYGB

Kozak kooperatifine üye olduktan sonra, yapay gübre kullanım miktarı kısmen azalırken, doğal gübre kullanım miktarı yaklaşık iki katına çıktığı görülmektedir. Fıstık çamı yetiştiriciliği yapan kişiler, fıstık çamı arazilerinde sadece doğal gübre kullanmakta ve dolayısıyla doğal gübre miktarındaki bu artışın, sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olduktan sonra, sahip oldukları fıstık çamı arazi miktarlarının artması ile birlikte doğal gübre kullanımının da artmasından kaynaklandığı söylenebilir. Fıstık çamı arazilerinde kimyasal gübre kullanılmaması, fıstık çamı yetiştiriciliğinde organik üretimin söz konusu olduğuna işaret etmektedir. Fakat bu konuda belgelendirmeye (sertifikalandırma) yönelik herhangi bir çalışma yapılmamaktadır.

Son yıllarda, dünya genelinde doğal ürünlere olan talepte belirgin bir artış görülmekte ve buna bağlı olarak, kimyasal ve inorganik katkılı ürün tüketiminden hızla uzaklaşmaktadır. Bu noktada, fıstık çamı gibi ODBÜ'lerin doğal ve organik nitelikte olmalarının yanında, ilave bir yetiştirme ve bakım külfeti gerektirmemesi ve tıp endüstrisinden gıda sektörüne varıncaya kadar, çok geniş bir yelpazede kullanım alanına sahip olması gibi, çok önemli fırsatları da söz konusu olmaktadır (Türker vd., 2006).

3.1.11. Kozak Kooperatifin Arazi Kullanımı Üzerine Muhtemel Etkisine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Bu başlık altında Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra olmak üzere, ormancılık (fıstık çamı hariç), fıstık çamı, ziraatte ve hayvancılıkta kullanılan arazilerin büyüklük açısından değişimi ve ormanlardan yararlanma şekli ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına ortalama arazi miktarının 79.7 dönüm olduğu, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra ise hane başına düşen ortalama arazi miktarının 109.5 dönüm olduğu tespit edilmiştir. Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin toplam arazi miktarları arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının belirlenmesi için Wilcoxon testi kullanılmıştır. Test sonucunda anlamlılık düzeyinin 0.05'ten küçük olduğu, katılımcıların kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sahip oldukları toplam arazi miktarları arasında fark olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 14).

Çizelge 14. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası toplam arazi miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNARZDN - ÖNARZDN	Negatif Ranklar	3 ^a	42,17	126,50
	Pozitif Ranklar	87 ^b	45,61	3968,50
	Bağ	100 ^c		
	Toplam	190		
		SNARZDN -ÖNARZDN		
Z		-7,734 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,000		

a. SNARZDN<ÖNARZDN b. SNARZDN>ÖNARZDN c. SNARZDN=ÖNARZDN

Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına ortalama ormancılık için kullanılan arazi miktarı 1.33 dönüm, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra hane başına düşen ortalama ormancılık için kullanılan arazi miktarı 1.9 dönüm olarak tespit edilmiştir. Uygulanan Wilcoxon testi sonucunda anlamlılık düzeyinin 0.05'ten büyük olduğu ve dolayısıyla kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra ormancılık için kullanılan arazi miktarları arasında fark olmadığı belirlenmiştir (Çizelge 15).

Çizelge 15. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası orman arazi miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNORMARZ - ÖNORMARZ Z	Negatif Ranklar	1 ^a	2,00	2,00
	Pozitif Ranklar	5 ^b	3,80	19,00
	Bağ	184 ^c		
	Toplam	190		
		SNORMARZ -ÖNORMARZ		
Z		-1,782 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,075		

a.SNORMARZ<ÖNORMARZ b.SNORMARZ>ÖNORMARZ c.SNORMARZ=ÖNORMARZ

Bununla birlikte, Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına fıstık çamı için kullanılan ortalama arazi miktarının 59.2 dönüm, kooperatife üye olduktan sonra hane başına düşen fıstık çamı için kullanılan ortalama arazi miktarının 89.6 dönüm olduğu tespit edilmiştir. Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin fıstık çamı için kullanılan arazi miktarları arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının denetimi için Wilcoxon testi kullanılmıştır. Uygulanan test sonucunda, anlamlılık düzeyinin 0.05'ten küçük olduğu tespit edilmiştir. Farklı bir anlatımla, kooperatife üye olmadan önce kullanılan fıstık çamı arazi miktarı ve üye olduktan sonra kullanılan fıstık çamı arazi miktarları arasında istatistiksel fark bulunmaktadır (Çizelge 16).

Çizelge 16. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası sahip olunan fıstık çamı arazi miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNFSTARZ -ÖNFSTARZ	Negatif Ranklar	5 ^a	44,30	221,50
	Pozitif Ranklar	100 ^b	53,44	5343,50
	Bağ	85 ^c		
	Toplam	190		
		SNFSTARZ -ÖNFSTARZ		
		Z	-8,192 ^b	
		Anlamlılık Düzeyi	,000	

a.SNFSTARZ<ÖNFSTARZ b.SNFSTARZ>ÖNFSTARZ c.SNFSTARZ=ÖNFSTARZ

Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına tarım için kullanılan ortalama arazi miktarının 5.2 dönüm, kooperatife üye olduktan sonra hane başına düşen tarım için kullanılan ortalama arazi miktarının 8.2 dönüm olduğu tespit edilmiştir. Uygulanan Wilcoxon testi test sonucunda, anlamlılık düzeyinin 0.05'ten büyük olduğu ve kooperatife üye olmadan önce kullanılan tarım arazisi miktarı ile üye olduktan sonra kullanılan tarım arazisi miktarı arasında fark olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 17).

Çizelge 17. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası tarım arazi miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNTRMARZ - ÖNTRMARZ Z	Negatif Ranklar	18 ^a	19,86	357,50
	Pozitif Ranklar	26 ^b	24,33	632,50
	Bağ	146 ^c		
	Toplam	190		
		SNTRMARZ -ÖNTRMARZ		
		Z	-1,606 ^b	
		Anlamlılık Düzeyi	,108	

a.SNTRMARZ<ÖNTRMARZ b.SNTRMARZ>ÖNTRMARZ c.SNTRMARZ=ÖNTRMARZ

Ayrıca Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına hayvancılık için kullanılan ortalama arazi miktarının 13.5 dönüm, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra ise hane başına düşen hayvancılık için kullanılan ortalama arazi miktarının 10.2 dönüm olduğu tespit edilmiştir. Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin hayvancılık için kullanılan arazi miktarları arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının belirlenmesi için Wilcoxon testi kullanılmıştır. Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyinin 0.05'ten büyük olduğu, kooperatife üye olmadan önce hayvancılık için kullanılan arazi miktarı ile üye olduktan sonra hayvancılık için kullanılan arazi miktarı arasında fark olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 18).

Çizelge 18. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hayvancılık arazi miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNHYVARZ - ÖNHVAR Z	Negatif Ranklar	19 ^a	22,68	431,00
	Pozitif Ranklar	19 ^b	16,32	310,00
	Bağ	152 ^c		
	Toplam	190		
		SNHYVARZ - ÖNHVARZ		
Z			-,878 ^b	
Anlamlılık Düzeyi			,380	

a.SNHYVARZ<ÖNHVARZ b.SNHYVARZ>ÖNHVARZ c.SNHYVARZ=ÖNHVARZ

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olduktan sonra toplam arazi miktarlarının arttığı tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin kooperatife üye olmadan önce ormancılık, tarım ve hayvancılık için kullandıkları arazi miktarları ile kooperatife üye olduktan sonra bu amaçlarla kullandıkları arazi miktarları arasında istatistiki açıdan bir fark bulunamazken, fıstık çamı için kullanılan arazi miktarları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Tüm bu bulgular neticesinde, sormacaya katılan kooperatif üyelerinin sahip olduğu toplam arazi miktarı artışının fıstık çamı için kullanılan arazi miktarındaki artıştan kaynaklandığı söylenebilir. Sormacaya katılan kişilerin fıstık çamı üretiminden tatmin edici düzeyde gelir elde etmesiyle birlikte, gelir seviyelerinin yükselmesi ve böylelikle yeni araziler alarak yatırım yapmaya yöneldikleri düşünülebilir. Ayrıca, miras yoluyla kişilerin hissesine düşen payları almaları ve kullanmaya başlamaları da arazi miktarını arttıran sebepler arasında sayılabilir.

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine, Kozak kooperatifine üye olmadan önce ormanlardan yararlanma şekilleri sorulduğunda, sormacaya katılan kişilerin; % 80.5'i

ormanlardan kışlık yakacak odun ihtiyacını karşılamak, % 73.2'si hayvancılık için otlatma yeri, % 2.6'sı ağaç, oymacılık işlerinde hammadde temini sağlamak için yararlandığını belirtmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra ise, sormacaya katılan kişilerin % 76.8'i ormanlardan kışlık yakacak odun ihtiyacını karşılanmak, % 62.1'i hayvancılık için otlatma yeri, % 3.7'si ağaç, oymacılık işlerinde hammadde temini sağlamak için yararlandığını ifade etmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olduktan sonra ormanlardan kışlık yakacak odun ihtiyacını karşılamak ve hayvancılık için otlama yeri olarak kullanmak amaçlı faydalanmalarda azalma görülmektedir. Kooperatife üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin hane başına düşen ortalama büyükbaş ve özellikle küçükbaş hayvan sayısındaki azalmayla birlikte, ormanlardan hayvancılık için otlatma yeri olarak faydalanma oranının azalması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan, kooperatife üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin sahip olduğu fıstık çamı arazi miktarlarında bir artış meydana gelmiştir. Fıstık çamı arazilerinin artması koşut olarak yöresel adı "kapçık" olan ve yakacak olarak kullanılan artık fıstık çamı kozalak miktarlarının artması ve köyden şehre göç olayının ormanlar üzerinde oluşan baskıyı azaltması ormanlardan kışlık yakacak odun ihtiyacını karşılama oranının azalmasının sebepleri arasında gösterilebilir.

3.1.12. Gelir ile İlgili Bulgular ve Tartışma

Bu başlık altında 11 farklı öbekte toplanmış geçim kaynaklarından elde edilen gelirler belirlenmiş ve her bir geçim kaynağı için Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra elde edilen yıllık gelir miktarları arasında istatistiki açıdan bir farkın bulunup bulunmadığı, Wilcoxon testi kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, özellikle fıstık çamı faaliyetlerinden elde edilen gelirin ne derece tatmin edici olduğu ve Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası için fıstık çamından elde edilen gelirin toplam yıllık gelir içerisindeki payının ne olduğu da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra, turizm ve hizmetler öbeklerinde faaliyetlerinin bulunmamasından dolayı geri kalan 9 öbek bu başlık altında irdelenecektir.

3.1.12.1. Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Toplam Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin, hane başına düşen yıllık ortalama gelirinin Kozak kooperatifine üye olmadan önce 29 bin TL, kooperatife üye olduktan sonra ise 55 bin TL olduğu tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin elde ettikleri yıllık toplam gelir ile kooperatife üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık toplam gelir arasında istatistiki açıdan bir farkın bulunup bulunmadığının testi için Wilcoxon testi kullanılmıştır. Uygulanan testin sonucunda, anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 19). Diğer bir deyişle, sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce elde ettikleri yıllık toplam gelir ile üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık toplam gelir arasında istatistiki açıdan fark bulunmaktadır.

Çizelge 19. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası toplam gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNTOPGLR -	Negatif Ranklar	13 ^a	79,73	1036,50
	Pozitif Ranklar	172 ^b	94,00	16168,50
ÖNTOPGLR	Bağ	5 ^c		
	Toplam	190		
		SNTOPGLR -ÖNTOPGLR		
		Z	-10,375 ^b	
		Anlamlılık Düzeyi	,000	

a.SNTOPGLR<ÖNTOPGLR b.SNTOPGLR>ÖNTOPGLR c.SNTOPGLR=ÖNTOPGLR

Sormacaya katılan kişilere “Kozak kooperatifine üye olduktan sonra gelir durumunuz nasıl değişti?” sorusu sorulduğunda ise, sormacaya katılan kişilerin %76.8’i arttı, % 22.6’sı değişmedi ve % 0.5’i azaldı cevabını vermiştir. Elde edilen veriler birlikte değerlendirildiğinde, Kozak kooperatifinin üyelerinin elde ettikleri gelir miktarının arttırmasına imkân sağladığı ifade edilebilir. Bununla birlikte, gelirin iktisadi büyüme için birebir ve iktisadi kalkınma içinde öncelikli bir değişken olduğundan hareketle, Kozak kooperatifinin orman köylülerinin iktisadi büyümesi ve kalkınması üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu da söylenebilir.

3.1.12.2. Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Tarım Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin, hane başına düşen yıllık ortalama tarım gelirinin kooperatife üye olmadan önce 1.389 TL, kooperatife üye olduktan sonra ise 670 TL olduğu tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin elde ettikleri yıllık tarım gelirleri ile kooperatife üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık tarım gelirleri arasında istatistiki açıdan bir farkın bulunup bulunmadığının denetimi Wilcoxon testi kullanılarak yapılmıştır (Çizelge 20). Testin sonucunda anlamlılık düzeyinin 0.05'ten küçük çıktığı, farklı bir deyişle katılımcıların Kozak kooperatiline üye olmadan önce elde ettikleri yıllık tarım geliri ile üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık tarım geliri arasında anlamlı bir farkın bulunduğu belirlenmiştir. Kozak kooperatiline üye olduktan sonra, hane başına düşen ortalama tarım arazi miktarında kısmen bir artış olmasına rağmen bu artışın aksine hane başına düşen ortalama gelirden % 50 oranında bir azalışın söz konusu olduğu görülmektedir. Sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatiline üye olduktan sonra tarım ürünlerini pazarda değerlendirmekten ziyade, ev ihtiyaçları için kullanmaları, hane başına düşen yıllık ortalama tarım gelirinin azalmasına neden olduğu söylenebilir.

Çizelge 20. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası tarım gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNTRMGLR - ÖNTRMGLR	Negatif Ranklar	27 ^a	19,43	524,50
	Pozitif Ranklar	11 ^b	19,68	216,50
	Bağ	152 ^c		
	Toplam	190		
		SNTRMGLR - ÖNTRMGLR		
Z		-2,237 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,025		

a.SNTRMGLR<ÖNTRMGLR b.SNTRMGLR>ÖNTRMGLR c.SNTRMGLR =ÖNTRMGLR

3.1.12.3. Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Hayvancılık Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin, hane başına düşen yıllık ortalama hayvancılık gelirinin kooperatife üye olmadan önce 8.195 TL, kooperatife üye olduktan sonra 9.871 TL olduğu belirlenmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık hayvancılık gelirleri arasında istatistiki açıdan bir farkın

bulunup bulunmadığını belirlemek için Wilcoxon testi kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyük bulunmuştur (Çizelge 21). Diğer bir deyişle, katılımcıların Kozak kooperatifine üye olmadan önce elde ettikleri yıllık hayvancılık geliri ile üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık hayvancılık geliri arasında fark bulunmamaktadır. Ülkemizde büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı sürekli azalmakta ve hayvanlardaki bu sayısal azalmaya karşılık, et ve süt gibi hayvansal ürünlerin fiyatları artmaktadır (URL, 11). Nitekim sormacaya katılan kooperatif üyelerinin de Kozak kooperatifine üye olduktan sonra hane başına düşen ortalama büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısının azalmasına karşın, hayvancılıktan elde ettiği gelirin artması da yukarıda belirtilen nedenden kaynaklandığı söylenebilir.

Çizelge 21. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası hayvancılık gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNHYVGLR - ÖNHVYVGL R	Negatif Ranklar	57 ^a	57,68	3288,00
	Pozitif Ranklar	66 ^b	65,73	4338,00
	Bağ	67 ^c		
	Toplam	190		
		SNHYVGLR - ÖNHVYVGLR		
Z		-1,329 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,184		

a.SNHYVGLR<ÖNHVYVGLR b.SNHYVGLR>ÖNHVYVGLR c.SNHYVGLR=ÖNHVYVGLR

3.1.12.4. Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Arıcılık Faaliyetinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin, hane başına düşen yıllık ortalama arıcılık gelirinin kooperatife üye olmadan önce 418 TL, kooperatife üye olduktan sonra ise 26 TL olduğu belirlenmiştir. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık arıcılık gelirleri arasında istatistiki açıdan bir farkın bulunup bulunmadığını belirlemek için Wilcoxon testi kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 22). Farklı bir anlatımla, Kozak kooperatifine üye olmadan önce elde edilen yıllık arıcılık geliri ile üye olduktan sonra elde edilen yıllık arıcılık geliri arasında fark bulunmamaktadır. Arıcılık faaliyetlerinden elde edilen gelirin hane başına düşen miktarının bu derece cüzi miktarda olması, bu faaliyetin sormacaya katılan kişiler arasında sayılı kişiler tarafından gerçekleştiriliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim arıcılık faaliyeti, kooperatife üye olmadan önce sormacaya katılan 7 kişi tarafından

gerçekleştiriliyorken, kooperatife üye olduktan sonra 1 kişi tarafından gerçekleştirilmektedir.

Çizelge 22. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası arıcılık gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNARIGLR -ÖNARIGLR	Negatif Ranklar	7 ^a	4,00	28,00
	Pozitif Ranklar	0 ^b	,00	,00
	Bağ	183 ^c		
	Toplam	190		
		SNARIGLR -ÖNARIGLR		
Z		-2,366 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,018		

a.SNARIGLR<ÖNARIGLR b.SNARIGLR>ÖNARIGLR c.SNARIGLR=ÖNARIGLR

3.1.12.5. Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Esnaf/Ticaret Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin, hane başına düşen yıllık ortalama esnaf/ticaret gelirinin kooperatife üye olmadan önce 1.179 TL, kooperatife üye olduktan sonra ise 2.200 TL olduğu belirlenmiştir. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık esnaf/ticaret gelirleri arasında istatistiki açıdan bir farkın bulunup bulunmadığını tespit etmek için Wilcoxon testi kullanılmıştır. Uygulanan test sonucunda, anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyük bulunmuş, dolayısıyla bu durum katılımcıların Kozak kooperatifine üye olmadan önce elde ettikleri yıllık esnaf/ticaret gelirleri ile üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık esnaf/ticaret gelirleri arasında fark bulunmadığı şeklinde yorumlanmıştır (Çizelge 23).

Çizelge 23. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası esnaf/ticaret gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNESNGLR -ÖNESNGLR	Negatif Ranklar	4 ^a	5,38	21,50
	Pozitif Ranklar	10 ^b	8,35	83,50
	Bağ	176 ^c		
	Toplam	190		
		SNESNGLR -ÖNESNGLR		
Z		-1,952 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,051		

a.SNESNGLR<ÖNESNGLR b.SNESNGLR >ÖNESNGLR c.SNESNGLR=ÖNESNGLR

3.1.12.6. Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Ormancılıktan Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin, hane başına düşen yıllık ortalama ormancılık gelirinin kooperatife üye olmadan önce 52 TL olduğu, kooperatife üye olduktan sonra ormancılık gelirinin bulunmadığı belirlenmiştir. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık ormancılık gelirleri arasında istatistiki açıdan bir farkın bulunup bulunmadığı tespit etmek için Wilcoxon testi kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyük bulunmuştur (Çizelge 24). Diğer bir deyişle, katılımcıların Kozak kooperatifine üye olmadan önce elde ettikleri yıllık ormancılık geliri ile üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık ormancılık geliri arasında fark bulunmamaktadır.

Çizelge 24. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası ormancılık gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNORMGLR - ÖNORMGLR	Negatif Ranklar	1 ^a	1,00	1,00
	Pozitif Ranklar	0 ^b	,00	,00
	Bağ	189 ^c		
	Toplam	190		
		SNORMGLR - ÖNORMGLR		
Z		-1,000 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,317		

a.SNORMGLR<ÖNORMGLR b.SNORMGLR>ÖNORMGLR c.SNORMGLR=ÖNORMGLR

3.1.12.7. Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Fıstık çamı Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin, hane başına düşen yıllık ortalama fıstık çamı gelirinin kooperatife üye olmadan önce 13.376 TL, kooperatife üye olduktan sonra ise 32.772 TL olduğu belirlenmiştir. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin, kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık fıstık çamı gelirleri arasında istatistiki açıdan bir farkın bulunup bulunmadığı testi için Wilcoxon testi kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 25). Farklı bir anlatımla, sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce elde ettikleri yıllık fıstık çamı geliri ile üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık fıstık çamı geliri arasında fark bulunmaktadır. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olduktan sonra fıstık çamından elde ettikleri

gelirin artmasının temelinde, kooperatiflerin üretici ile tüketici arasındaki kademeleri tamamen kaldırmasının veya en aza indirmesinin olduğu söylenebilir. Böylelikle, Kozak kooperatifi, aracılardan çam fıstığını üreticilerden daha az fiyatla tedarik etmesinin önüne geçmekte ve çam fıstığının fiyatının oluşmasında üreticinin zararlarının bertaraf edilmesinde bir sigorta görevi ifa etmektedir (URL-12).

Çizelge 25. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası fıstık çamı gelir miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNFSTGLR -ÖNFSTGLR	Negatif Ranklar	6 ^a	90,25	541,50
	Pozitif Ranklar	163 ^b	84,81	13823,50
	Bağ	21 ^c		
	Toplam	190		
		SNFSTGLR -ÖNFSTGLR		
		Z	-10,431 ^b	
		Anlamlılık Düzeyi	,000	

a.SNFSTGLR<ÖNFSTGLR b.SNFSTGLR>ÖNFSTGLR c.SNFSTGLR=ÖNFSTGLR

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine, Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra fıstık çamı üretiminden elde ettikleri gelirin, ana gelirlerini mi yoksa yan gelirlerini mi oluşturduğu sorulmuştur. Kooperatife üye olmadan önce, sormacaya katılan kişilerin % 51.6' sını fıstık çamı üretiminden elde ettikleri gelirin ana gelirini oluşturduğunu belirtirken, % 48.4' ü yan gelirini oluşturduğunu belirtmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra ise sormacaya katılan kişilerin % 54.7' si fıstık çamı üretiminden elde ettikleri gelirin ana gelirini oluşturduğunu, % 45.3' ü yan gelirini oluşturduğunu ifade etmiştir. Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin fıstık çamı üretiminden elde ettikleri gelirin ana gelirlerini mi yoksa yan gelirlerini mi oluşturduğu arasında istatistiki açıdan fark olup olmadığının testi için Mc Nemar testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyük olduğu tespit edilmiş yani kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra bu değerler arasında fark olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 26).

Çizelge 26. Kozak Kooperatifi öncesi ve sonrası fıstık çamından elde edilen gelirin ana gelir olma durumunun karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları

ÖNANAGLR-SNANAGLR	
N	190
Chi-Square ^b	,521
Anlamlılık Düzeyi	,470

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine üye olduktan sonra fıstık çamından umduğunuz ve tatmin edici bir düzeyde gelir elde edip etmedikleri sorulduğunda, katılımcıların % 74.2'si evet, % 25.8'i hayır cevabını vermiştir. Bu iki sonuç birlikte değerlendirildiğinde, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olduktan sonra elde ettikleri gelirin arttığı ve buna bağlı olarak istatistiki açıdan fark bulunmamasına rağmen, fıstık çamından elde ettikleri gelirin ana gelirini oluşturan kişi sayısında artış meydana geldiği görülmektedir.

Fıstık çamının toplam gelir içerisindeki payı değerlendirildiğinde ise, sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce fıstık çamından elde ettikleri gelirin, toplam gelirleri içerisindeki payının % 46 olduğu belirlenmiştir. Kozak kooperatifine üye olduktan sonra ise bu oranın % 59.8'e yükseldiği tespit edilmiştir. Fıstık çamından elde edilen gelirin orman köylülerinin elde ettiği toplam gelirin yarısını oluşturması odun dışı bitkisel ürünlerin, orman köylüleri için oluşturduğu önemi ortaya koymaktadır. Ayrıca, Güney Hindistan'daki Karnataka Eyaletindeki Biligiri Rangan Dağlarındaki Soliga hane halkları üzerinde yapılan çalışmada odun dışı orman ürünlerinden elde edilen gelirin, brüt yıllık gelirin yaklaşık yarısını oluşturduğu belirtilmiştir (Hedge vd., 1996). Öte yandan, yapılan bir diğer çalışmada ise, Kuzey Benin'deki farklı sosyo-ekonomik öbeklerin ortalama olarak ODOÜ'lerden elde ettikleri gelirin, toplam hane halkı gelirinin % 39'unu oluşturduğu tespit edilmiştir (Heubach vd., 2011).

3.1.12.8. Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Kırsal Sanayi Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin, kooperatife üye olmadan önce hane başına düşen yıllık ortalama kırsal sanayi gelirinin 79 TL olduğu, kooperatife üye olduktan sonra ise 211 TL olduğu belirlenmiştir. Sormacaya katılan kişilerin, kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık kırsal sanayi gelirleri arasında istatistiki açıdan bir farkın bulunup bulunmadığını test etmek için Wilcoxon testi kullanılmıştır. Yapılan testin sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyük bulunmuştur (Çizelge 27). Diğer bir deyişle, sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce elde ettikleri yıllık kırsal sanayi geliri ile üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık kırsal sanayi geliri arasında fark bulunmamaktadır.

Çizelge 27. Kozak Kooperatifi öncesi ve sonrası kırsal sanayi geliri miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNKRSLGLR R - ÖNKRSGLR	Negatif Ranklar	1 ^a	1,00	1,00
	Pozitif Ranklar	2 ^b	2,50	5,00
	Bağ	187 ^c		
	Toplam	190		
		SNKRSLGLR – ÖNKRSGLR		
Z		-1,089 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,276		

a.SNKRSGLR<ÖNKRSGLR b.SNKRSGLR>ÖNKRSGLR c.SNKRSGLR=ÖNKRSGLR

3.1.12.9. Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Taş Ocağı Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin, kooperatife üye olmadan önce hane başına düşen yıllık ortalama taş ocağı gelirinin 63 TL olduğu, kooperatife üye olduktan sonra ise taş ocağı faaliyetlerinin bulunmadığı belirlenmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık taş ocağı gelirleri arasında istatistiki açıdan bir farkın bulunup bulunmadığının testi için Wilcoxon testi kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyük bulunmuştur (Çizelge 28). Diğer bir deyişle, Kozak kooperatifine üye olmadan önce elde ettikleri toplam taş ocağı geliri ile üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık taş ocağı geliri arasında fark bulunmamaktadır.

Çizelge 28. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası taşocağı geliri miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNTASGLR - ÖNTASGLR	Negatif Ranklar	1 ^a	1,00	1,00
	Pozitif Ranklar	0 ^b	,00	,00
	Bağ	189 ^c		
	Toplam	190		
		SNTASGLR - ÖNTASGLR		
Z		-1,000 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,317		

a.SNTASGLR<ÖNTASGLR b.SNTASGLR>ÖNTASGLR c.SNTASGLR=ÖNTASGLR

3.1.12.10. Kozak Kooperatifi Öncesi ve Sonrası Diğer Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelir Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin yukarıda bahsedilen 10 öbeğin dışındaki elde ettikleri gelirler diğer gelirler olarak isimlendirilmiştir. Diğer gelirler olarak nitelendirilen bu öbeği çoğunlukla emeklilik ücretinden elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Sormacaya katılan kişilerin, hane başına düşen yıllık ortalama diğer gelirinin kooperatife üye olmadan önce 4.295 TL, kooperatife üye olduktan sonra ise 9.025 TL olduğu belirlenmiştir. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin, kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra elde ettikleri yıllık diğer gelir miktarları arasında istatistiki açıdan bir farkın bulunup bulunmadığının testi için Wilcoxon testi kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 29). Farklı bir anlatımla, katılımcıların Kozak kooperatife üye olmadan önce elde ettikleri toplam yıllık diğer gelir ile üye olduktan sonra elde ettikleri toplam yıllık diğer gelir arasında fark bulunmaktadır. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife genç yaşlarda üye oldukları düşünüldüğünde, katılımcıların geçen zaman içerisinde emekliliğe hak kazanarak emeklilik maaşı almalarının diğer gelir miktarındaki artışa neden olduğu söylenebilir.

Çizelge 29. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası diğer gelirler miktarlarındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNDGRGLR - ÖNDGRGLR	Negatif Ranklar	17 ^a	36,71	624,00
	Pozitif Ranklar	74 ^b	48,14	3562,00
	Bağ	99 ^c		
	Toplam	190		
		SNFSTGLR - ÖNFSTGLR		
Z		-5,820 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,000		

a.SNDGRGLR<ÖNDGRGLR b.SNDGRGLR>ÖNDGRGLR c.SNDGRGLR=ÖNDGRGLR

3.1.13. Hayat Standardı ile İlgili Bulgular ve Tartışma

Bu başlık altında, sormacaya katılan kişilerin, Kozak kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra, eşya kullanımı, konut tipi ve evlerini düzenlemeleri açısından hayat standartlarındaki değişim ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.1.13.1. Eşya Kullanımına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilere, Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra eşya kullanımına ilişkin sorular sorulmuştur. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, kooperatife üye olmadan önce sormacaya katılan kişilerin % 6.3'ünün televizyona sahip olmadığı, % 88.4'ünün tüplü televizyona ve % 5.3'ünün LCD televizyona sahip olduğu belirlenmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin % 28.9'unun tüplü televizyon, % 71.1'inin LCD televizyon kullandığı tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra televizyon kullanımı arasında fark olup olmadığını belirlemek için Friedman testi kullanılmış ve uygulanan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 30). Diğer bir deyişle, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önceki televizyon kullanımı ile üye olduktan sonraki televizyon kullanımı arasında fark bulunmaktadır.

Çizelge 30. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası televizyon kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Friedman testi sonuçları

	ÖNTLVZYN-SNTLVZYN
N	190
Ki-kare	130,000
df	1
Anlamlılık Düzeyi	,000

Diğer taraftan, sormacaya katılan kooperatif üyelerinin, Kozak kooperatifine üye olmadan önce % 8.9'unun buzdolabının bulunmadığı ve % 91.1'inin buzdolabına sahip olduğu tespit edilmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra ise % 1.6'sı buzdolabına sahip değilken, % 98.4'ü buzdolabı kullanmaktadır. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra buzdolabı kullanımı arasında fark olup olmadığını tespit etmek için Mc Nemar testi kullanılmıştır (Çizelge 31). Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuş ve katılımcıların kooperatife üye olmadan önceki buzdolabı kullanımı ile üye olduktan sonraki buzdolabı kullanımı arasında fark bulunduğu görülmüştür.

Çizelge 31. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası buzdolabı kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları

	ÖNBUZDLP-SNBUZDLP
N	190
Anlamlılık Düzeyi	,000

Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin kooperatife üye olmadan önce % 80.5'inin dondurucu kullanmadığı, % 19.5'inin ise kullandığı belirlenmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin % 36.8'i dondurucu kullanmazken, % 63.2'si kullanmaktadır. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra dondurucu kullanımı arasında fark olup olmadığını saptamak için Mc Nemar testi kullanılmış ve test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 32). Farklı bir anlatımla, kooperatif üye olmadan önceki dondurucu kullanımı ile üye olduktan sonraki buzdolabı kullanımı arasında fark bulunmaktadır.

Çizelge 32. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası dondurucu kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları

	ÖNDNDRCU-SNDNDRCU
N	190
Ki-kare	84,012
Anlamlılık Düzeyi	,000

Bununla birlikte kooperatife üye olmadan önce sormacaya katılan kooperatif üyelerinin % 33.7'sinin çamaşır makinesi kullanmadığı ve % 66.3'ünün kullandığı belirlenmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra ise sormacaya katılan kişilerin % 2.1'i çamaşır makinesi kullanmazken, % 97.9'u kullanmaktadır. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve üye olduktan sonra çamaşır makinesi kullanımı arasında fark olup olmadığını belirlemek için Mc Nemar testi kullanılmıştır (Çizelge 33). Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyinin 0.05'ten küçük bulunması, katılımcıların kooperatife üye olmadan önceki çamaşır makinesi kullanımı ile üye olduktan sonraki çamaşır makinesi kullanımı arasında fark bulunduğunu göstermektedir.

Çizelge 33. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası çamaşır makinesi kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları

	ÖNCMSRM-SNCMSRM
N	190
Ki-kare	59,016
Anlamlılık Düzeyi	,000

Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin, Kozak kooperatifine üye olmadan önce % 21.1'inin ütü kullanmadığı, % 78.9'unun ise kullandığı tespit edilirken; kooperatife üye olduktan sonra % 7.4'ünün ütü kullanmadığı, % 92.6'sının ise ütü kullandığı belirlenmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra

ütü kullanımı arasında fark olup olmadığını denetlemek için Mc Nemar testi kullanılmıştır (Çizelge 34). Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuş, kooperatife üye olmadan önceki ütü kullanımı ile üye olduktan sonraki ütü kullanımı arasında fark bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Çizelge 34. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası ütü kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları

	ÖNUTU-SNUTU
N	190
Ki-kare	25,037
Anlamlılık Düzeyi	,000

Öte yandan, Kozak kooperatifine üye olmadan önce sormacaya katılan kişilerin % 35.3'ünün elektrikli fırın kullanmadığı ve % 64.7'sinin kullandığı tespit edilmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin % 4.2'sinin kullanmadığı, % 95.8'inin kullandığı belirlenmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra elektrikli fırın kullanımı arasında fark olup olmadığını belirlemek için Mc Nemar testi kullanılmış ve yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 35). Diğer bir deyişle, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önceki elektrikli fırın kullanımı ile kooperatife üye olduktan sonraki elektrikli fırın kullanımı arasında fark bulunmaktadır.

Çizelge 35. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası elektrikli fırın kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları

	ÖNELKFRN-SNELKFRN
N	190
Ki-kare	60,016
Anlamlılık Düzeyi	,000

Sormacaya katılan kişilerin, kooperatife üye olmadan önce % 39.5'inin radyo kullanmadığı, % 60.5'inin ise kullandığı tespit edilmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra ise sormacaya katılan kişilerin % 50'si radyo kullanmazken, %50'si kullanmaktadır. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra radyo kullanımı arasında fark olup olmadığını saptamak için Mc Nemar testi kullanılmıştır (Çizelge 36). Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuş, üyelerin kooperatife üye olmadan önceki radyo kullanımı ile üye olduktan sonraki radyo kullanımı arasında fark olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 36. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası radyo kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları

	ÖNRDYO-SNRDYO
N	190
Ki-kare	6,446
Anlamlılık Düzeyi	,011

Kooperatife üye olmadan önce sormacaya katılan kişilerin, % 83.7'sinin bulaşık makinesi kullanmadığı, % 16.3'ünün ise kullandığı belirlenmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin % 42.1'i bulaşık makinesi kullanmazken, % 57.9'u kullanmaktadır. Katılımcıların kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra bulaşık makinesi kullanımı arasında fark olup olmadığının denetimi için Mc Nemar testi kullanılmış ve test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 37). Farklı bir anlatımla, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce bulaşık makinesi kullanımı ile kooperatife üye olduktan sonra bulaşık makinesi kullanımı arasında fark bulunmaktadır.

Çizelge 37. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası bulaşık makinesi kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları

	ÖNBLSKMK-SNBLSKMK
N	190
Ki-kare	79,012
Anlamlılık Düzeyi	,000

Diğer taraftan, kooperatife üye olmadan önce sormacaya katılan kişilerin % 78.4'ü telefon kullanmazken, % 3.2'si akıllı telefon ve % 18.4'ü renksiz ekrana sahip telefonları kullanmaktadır. Kooperatife üye olduktan sonra bu kişilerin % 7.9'u telefon kullanmadıklarını, % 51.1' i akıllı telefon ve % 41.1'i renksiz ekrana sahip telefonları kullandıklarını belirtmişlerdir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra telefon kullanımı arasında fark olup olmadığının tespit etmek için Friedman testi kullanılmış ve yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 38). Dolayısıyla, katılımcıların kooperatife üye olmadan önceki telefon kullanımı ile kooperatife üye olduktan sonraki telefon kullanımı arasında fark bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 38. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası telefon kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Friedman testi sonuçları

	ÖNTLFN-SNTLFN
N	190
Ki-kare	82,381
df	1
Anlamlılık Düzeyi	,000

Sormacaya katılan kişilerin, kooperatife üye olmadan önce % 92.6'sının bilgisayara sahip olmadığı, % 5.3'ünün masaüstü ve % 2.1'inin ise dizüstü bilgisayara sahip olduğu tespit edilmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin % 63.7'sinin bilgisayarının bulunmadığı, % 18.9'unun masaüstü ve % 17.4'ünün dizüstü bilgisayarının bulunduğu belirlenmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra bilgisayar kullanımı arasında fark olup olmadığını belirlemek için Friedman testi kullanılmıştır. Uygulanan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuş, katılımcıların kooperatife üye olmadan önceki bilgisayar kullanımı ile kooperatife üye olduktan sonraki bilgisayar kullanımı arasında fark olduğu saptanmıştır (Çizelge 39).

Çizelge 39. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası bilgisayar kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Friedman testi sonuçları

	ÖNBLGSYR-SNBLGSYR
N	190
Ki-kare	55,068
df	1
Anlamlılık Düzeyi	,000

Bunlara ek olarak, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce % 95.3'ünün internet kullanmadığı, % 4.7'sinin kullandığı belirlenmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin % 67.4'ünün internet kullanmadığı, % 32.6'sının ise kullandığı tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra internet kullanımı arasında fark olup olmadığını belirlemek için Mc Nemar testi kullanılmıştır (Çizelge 40). Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur. Farklı bir anlatımla, kooperatife üye olmadan önceki internet kullanımı ile kooperatife üye olduktan sonraki internet kullanımı arasında fark bulunmaktadır.

Çizelge 40. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası internet kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları

	ÖNINTRNT-SNINTRNT
N	190
Ki-kare	52,019
Anlamlılık Düzeyi	,000

Elde edilen bulgular ışığında, sormacaya katılan kooperatif üyelerinin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra; televizyon, buzdolabı, dondurucu, çamaşır makinesi, ütü, elektrikli fırın, radyo, bulaşık makinesi, cep telefonu, bilgisayar ve internet kullanımlarını kapsayan eşya kullanımları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Radyo kullanımı hariç sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olduktan sonra diğer tüm eşya türlerini kullanmalarında bir artış meydana geldiği görülmektedir. Bu artışın nedenleri arasında teknolojinin gelişmesiyle birlikte teknolojik aletlerin kullanımının yaygınlaşması ve sormacaya katılan kooperatif üyelerinin Kozak kooperatifine üye olduktan sonra gelir seviyelerinin artmasına koşut olarak bu teknolojik aletleri alabilme imkânlarının da artması sayılabilir. Kooperatife üye olduktan sonra radyo kullanımında meydana gelen azalışa ise, televizyonun büyük oranda radyoyu ikame etmesinin ve kişilerin televizyon kullanımına yönelmesinin sebep olduğu düşünülebilir.

3.1.13.2. Konut Tipine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kooperatif üyelerine, Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra yaşadıkları konut tipi sorulmuş ve kooperatife üye olmadan önce sormacaya katılan kişilerin % 27.4'ünün ahşap evde ve % 72.6'sının da betonarme evde yaşadığı tespit edilmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra ise, sormacaya katılan kişilerin % 16.8'i ahşap evde, % 83.2'si betonarme evde yaşadığını belirlenmiştir.

Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra yaşadıkları konut tipi arasında fark olup olmadığını belirlemek için Mc Nemar testi kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 41). Farklı bir anlatımla, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce yaşadıkları konut tipi ile kooperatife üye olduktan sonra yaşadıkları konut tipi arasında fark bulunmaktadır. Nitekim sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olduktan sonra yaşadıkları konut tipinin genellikle ahşap evlerden betonarme evlere dönüştüğü görülmektedir. Böylelikle

kooperatife üye olduktan sonra sormacaya katılan kooperatif üyelerinin gelir seviyelerinin artması ile birlikte hayat standartlarının iyileştiği söylenebilir. Benzer şekilde, süt kooperatiflerinin çevre orman köyleri üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerinin ölçümünü konu edinen bir çalışmada da, Hamsiköy Süt Kooperatifine üye olduktan sonra kooperatif üyelerinin yaşadıkları konut tipinde olumlu gelişmeler görüldüğü belirtilmiştir (Tiryaki, 2004).

Çizelge 41. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası konut tipindeki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları

	ÖNKNTTIPI-SNKNTTIPI
N	190
Anlamlılık Düzeyi	,000

3.1.13.3. Evleri Düzenlemeye İlişkin Bulgular ve Tartışma

Bu başlık altında, sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra evlerini, oda sayısı, helânın içerde ya da dışarda olması, helâ türü, m² ve kat sayısı açısından düzenlemelerine ilişkin değişimler ortaya konulmuştur.

Sormacaya katılan kişilerin, Kozak kooperatife üye olmadan önce sahip oldukları evlerin oda sayısı ortalama 3.74 iken kooperatife üye olduktan sonra 4.07 olduğu tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ile kooperatife üye olduktan sonra oda sayıları arasında fark olup olmadığını belirlemek için Wilcoxon testi kullanılmış ve uygulanan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 42). Diğer bir deyişle, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önceki evlerinin oda sayıları ile üye olduktan sonraki oda sayıları arasında fark bulunmaktadır.

Çizelge 42. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası oda sayısındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNODASAY I - ÖNODASA YI	Negatif Ranklar	7 ^a	21,21	148,50
	Pozitif Ranklar	48 ^b	28,99	1391,50
	Bağ	135 ^c		
	Toplam	190		
		SNODASAYI - ÖNODASAYI		
	Z	-5,388 ^b		
	Anlamlılık Düzeyi	,000		

a.SNODASAYI<ÖNODASAYI b.SNODASAYI>ÖNODASAYI c.SNODASAYI=ÖNODASAYI

Diğer taraftan, Kozak kooperatifine üye olmadan önce sormacaya katılan kişilerin % 42.1'i helâyı evin içinde, % 37.4'ü helâyı evin dışında ve % 20.5'i helâyı hem evin içinde hem de evin dışında kullandığını belirtmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra, sormacaya katılan kişilerin % 62.1'i helâyı evin içinde, % 10.5'i helâyı evin dışında ve % 27.4'ü helâyı hem evin içinde hem de evin dışında kullanmaktadır.

Sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra helâ kullanımı arasında fark olup olmadığını test etmek için Friedman testi kullanılmıştır (Çizelge 43). Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuş; sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önceki helâ kullanımı ile üye olduktan sonraki helâ kullanımı arasında fark olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 43. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası helâ kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Friedman testi sonuçları

	ÖNTVLTKLN-SNTVLTKLN
N	190
Ki-kare	7,475
df	1
Anlamlılık Düzeyi	,006

Bunlara ek olarak Kozak kooperatifine üye olmadan önce sormacaya katılan kişilerin % 64.2'sinin alaturka helâ, % 6.8'inin alafranga helâ ve % 28.9'unun her ikisini de kullandığı belirlenmiştir. Kooperatife üye olduktan sonra, sormacaya katılan kişilerin % 37.4'ünün alaturka helâ, % 6.8'inin alafranga helâ ve % 55.8'inin her iki helâ da kullandığı tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra kullanılan helâ çeşidi arasında fark olup olmadığını test etmek için Friedman testi kullanılmıştır. Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük çıktığı, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önceki helâ çeşidi ile üye olduktan sonraki helâ çeşidi arasında fark bulunduğu görülmüştür (Çizelge 44).

Çizelge 44. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası helâ çeşidindeki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Friedman testi sonuçları

	ÖNTVLTCSST-SNTVLTCSST
N	190
Ki-kare	46,621
df	1
Anlamlılık Düzeyi	,000

Sormacaya katılan kişilerin, Kozak kooperatifine üye olmadan önce sahip oldukları evler ortalama 102.6 m² iken, kooperatife üye olduktan sonra ortalama 114 m² olduğu tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra sahip oldukları evlerin büyüklükleri arasında fark olup olmadığını belirlemek için Wilcoxon testi kullanılmış ve uygulanan bu test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur (Çizelge 45). Diğer bir anlatımla, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önceki ev büyüklüğü ile üye olduktan sonraki ev büyüklüğü arasında fark bulunmaktadır.

Çizelge 45. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası ev büyüklüğü değişiminin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNEVM2 – ÖNEVM2	Negatif Ranklar	4 ^a	37,50	150,00
	Pozitif Ranklar	65 ^b	34,85	2265,00
	Bağ	121 ^c		
	Toplam	190		
		SNEVM2 –ÖNEVM2		
Z		-6,347 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,000		

a. SNEVM2 < ÖNEVM2 b. SNEVM2 > ÖNEVM2 c. SNEVM2 = ÖNEVM2

Öte yandan sormacaya katılan kişilerin, kooperatife üye olmadan önce sahip oldukları evlerin ortalama kat sayısı 1.27 iken, kooperatife üye olduktan sonra sahip oldukları evlerin ortalama kat sayısının 1.35 olduğu tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra sahip oldukları evlerin kat sayıları arasında fark olup olmadığını belirlemek için Wilcoxon testi kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuş (Çizelge 46). Yapılan test sonucunda sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önceki ev kat sayısı ile üye olduktan sonraki ev kat sayısı arasında fark bulunmaktadır.

Çizelge 46. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası ev kat sayısı değişiminin karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNEVKAT – ÖNEVKAT	Negatif Ranklar	2 ^a	12,75	25,50
	Pozitif Ranklar	16 ^b	9,09	145,50
	Bağ	172 ^c		
	Toplam	190		
		SNEVKAT –ÖNEVKAT		
Z		-2,768 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,006		

a. SNEVKAT < ÖNEVKAT b. SNEVKAT > ÖNEVKAT c. SNEVKAT = ÖNEVKAT

Yapılan çözümler neticesinde, sormacaya katılan kişilerin kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra yaşadıkları evlerin büyüklüğü, kat sayısı, oda sayısı, helanın evin içinde ve ya dışında olması ve helanın çeşidi olmak üzere kooperatif üyelerinin evlerini düzenlemesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Kozak kooperatifine üye olduktan sonra, sormacaya katılan kişilerin gelirlerinin artması ile birlikte evlerinde yeni düzenlemeler yaptığı ve ya daha iyi bir eve taşındığı ve böylelikle hayat standartlarının iyileştiği söylenebilir. Bununla birlikte, günümüzde teknolojinin gelişmesinin ve ilerlemesinin de sormacaya katılan kişilerin evlerini düzenlemesinde meydana gelen değişimler üzerinde etkisinin bulunduğu söylenebilir.

3.1.14. Yakıt Kullanımına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Bu başlık altında, sormacaya katılan kişilerin, Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve üye olduktan sonra, kullanılan yakıt cinslerindeki miktar değişimleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.1.14.1. Kooperatife Üye Olmadan Önce ve Üye Olduktan Sonra Kullanılan Yıllık Yakacak Odun Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin, Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına yıllık ortalama tükettikleri odun miktarının 5.51 ton iken, kooperatife üye olduktan sonra hane başına ortalama tükettikleri odun miktarının 5.16 ton olduğu tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra yıllık tükettikleri odun miktarı arasında fark olup olmadığını belirlemek için Wilcoxon testi kullanılmıştır. Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyük olduğu; diğer bir ifadeyle, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önceki yıllık tükettikleri odun miktarı ile üye olduktan sonraki yıllık tükettikleri odun miktarı arasında istatistiki açıdan fark bulunmadığı saptanmıştır (Çizelge 47).

Çizelge 47. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası yıllık tükettikleri odun miktarlarının karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNODNYA KT – ÖNODNYK T	Negatif Ranklar	27 ^a	40,89	1104,00
	Pozitif Ranklar	37 ^b	26,38	976,00
	Bağ	126 ^c		
	Toplam	190		
		SNODNYAKT –ÖNODNYKT		
Z		-,430 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,667		

a.SNODNYAKT<ÖNODNYKT b.SNODNYAKT>ÖNODNYKT c.SNODNYAKT=ÖNODNYKT

3.1.14.2. Kooperatife Üye Olmadan Önce ve Üye Olduktan Sonra Kullanılan Yıllık Yakacak Kömür Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Sormacaya katılan kişilerin, Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına yıllık ortalama kullandıkları kömür miktarı 0.09 ton iken, kooperatife üye olduktan sonra hane başına kullanılan ortalama kömür miktarının 0.12 ton olduğu tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra kullandıkları yıllık kömür miktarı arasında fark olup olmadığını belirlemek için Wilcoxon testi kullanılmıştır (Çizelge 48). Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten büyük bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önceki yıllık tükettikleri kömür miktarı ile üye olduktan sonraki yıllık tükettikleri kömür miktarı arasında istatistiki açıdan fark bulunmamaktadır. Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin genel olarak kömür kullanım miktarlarının az olması, kooperatif üyelerinin kömür kullanımına alternatif olarak fıstık çamı kozalaklarını yakacak olarak değerlendirmesinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

Çizelge 48. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası yıllık kullanılan kömür miktarlarının karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNKÖMÜR – ÖNKÖMÜR	Negatif Ranklar	6 ^a	8,00	48,00
	Pozitif Ranklar	10 ^b	8,80	88,00
	Bağ	174 ^c		
	Toplam	190		
		SNKÖMÜR –ÖNKÖMÜR		
Z		-1,037 ^b		
Anlamlılık Düzeyi		,300		

a. SNKÖMÜR < ÖNKÖMÜR b. SNKÖMÜR > ÖNKÖMÜR c. SNKÖMÜR = ÖNKÖMÜR

3.1.14.3. Kooperatife Üye Olmadan Önce ve Üye Olduktan Sonra Kullanılan Yıllık Yakacak Fıstık çamı Kozalağı Miktarına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Fıstık çamı ağacının tohumlarından ve odunundan yararlanmanın yanı sıra kozalaklarından da fayda sağlanmaktadır. Fıstık çamı üreticileri toplanan kozalakları güneş altında kurutarak fıstık çamı tohumlarını çıkarmakta ve sonrasında kalan kozalak artıklarını da yakacak olarak kullanmaktadır. Sormacaya katılan kişilerin, Kozak kooperatifine üye olmadan önce hane başına kullandıkları yıllık ortalama fıstık çamı kozalağı miktarın 1.73 ton iken, kooperatife üye olduktan sonra hane başına kullandıkları ortalama fıstık çamı kozalağı miktarı 2.21 ton olarak tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra yıllık tükettikleri fıstık çamı kozalağı miktarı arasında fark olup olmadığını belirlemek için Wilcoxon testi kullanılmıştır (Çizelge 49). Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyi 0.05'ten küçük bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce yıllık kullandıkları fıstık çamı kozalağı miktarı ile üye olduktan sonra kullandıkları yıllık fıstık çamı kozalağı miktarı arasında istatistiki açıdan fark bulunmaktadır. Kooperatif üyelerinin yakacak olarak kullandıkları fıstık çamı kozalak miktarının artışı, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra sahip oldukları fıstık çamı arazi miktarlarının artmasıyla birlikte elde ettikleri fıstık çamı kozalak miktarının da artmasına bağlanabilir.

Çizelge 49. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası yıllık tükettikleri fıstık çamı kozalağı miktarlarının karşılaştırılmasında kullanılan Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

		N	Ortalama Rank	Rankların Toplamı
SNKOZALK – ÖNKOZALK	Negatif Ranklar	14 ^a	20,39	285,50
	Pozitif Ranklar	32 ^b	24,86	795,50
	Bağ	144 ^c		
	Toplam	190		
		SNKOZALK –ÖNKOZALK		
		Z	-2,801 ^b	
		Anlamlılık Düzeyi	,005	

a. SNKOZALK < ÖNKOZALK b. SNKOZALK > ÖNKOZALK c. SNKOZALK = ÖNKOZALK

3.1.14.4. Kooperatife Üye Olmadan Önce ve Üye Olduktan Sonra Güneş Enerji Sistemi Kullanımına İlişkin Bulgular ve Tartışma

Kozak Kooperatifine üye olmadan önce sormacaya katılan kişilerin % 11.6'sının, kooperatife üye olduktan sonra ise, sormacaya katılan kişilerin % 69.5'inin güneş enerji sistemine sahip olduğu tespit edilmiştir. Sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önce ve kooperatife üye olduktan sonra güneş enerjisi kullanımı arasında fark olup olmadığını belirlemek için Mc Nemar testi kullanılmıştır (Çizelge 50). Yapılan test sonucunda anlamlılık düzeyinin 0.05'ten küçük olduğu, sormacaya katılan kişilerin kooperatife üye olmadan önceki güneş enerjisi kullanımı ile üye olduktan sonraki güneş enerjisi kullanımı arasında istatistiki açıdan fark bulunduğu saptanmıştır. Sormacaya katılan kişilerin güneş sistemi kullanım oranının artması, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra elde ettikleri gelir artışına bağlanabilir.

Çizelge 50. Kozak kooperatifi öncesi ve sonrası güneş enerjisi kullanımındaki değişimin karşılaştırılmasında kullanılan Mc Nemar testi sonuçları

	ÖNGNSEN-R-SNGNSEN-R
N	190
Ki-kare	106,080
Anlamlılık Düzeyi	,000

Elde edilen bulgular neticesinde, sormacaya katılan kişilerin kullandıkları yakıt cinsinde bir değişiklik olmadığı ancak yakacak olarak kullanılan fıstık çamı kozalak miktarlarında ve güneş enerji sistemi kullanım oranında bir artışın olduğu görülmektedir.

3.1.15. Kozak Kooperatifinin Kalkınma Göstergeleri Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi

Elde edilen tüm bulgular değerlendirildiğinde, Kozak kooperatifinin hayat niteliği, gelir, arazi kullanımı ve yakıt kullanımı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu, göç ve tarım faaliyetleri üzerinde ise kısmen etkili olduğu ve yol yoğunluğu ve hayvancılık faaliyetleri üzerinde etkisinin bulunmadığı söylenebilir. Kozak kooperatifinin irdelenen göstergeler üzerinde % 75 düzeyinde etkisinin bulunması, orman köylülerinin kalkınmasında olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Çizelge 51).

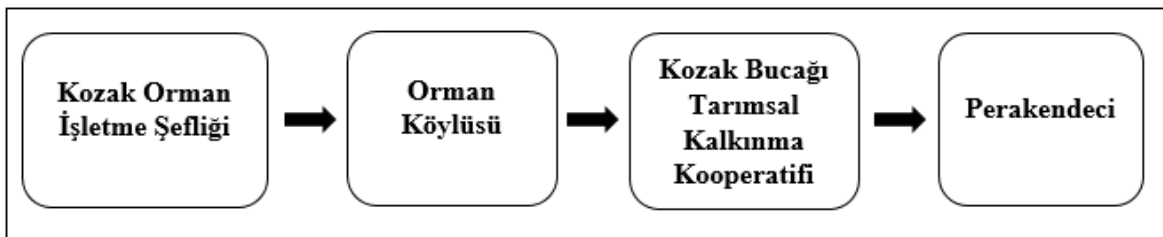
Çizelge 51. Kozak kooperatifinin orman köylüleri üzerindeki kalkınma göstergeleri

	Var	Kısmen	Yok
Göç Olayı Üzerindeki Etkisi		+	
Yol Yoğunluğu Üzerindeki Etkisi			+
Hayat Niteliği Üzerindeki Etkisi	+		
Gelir Üzerindeki Etkisi	+		
Tarım Faaliyetleri Üzerindeki Etkisi		+	
Hayvancılık Faaliyetleri Üzerindeki Etkisi			+
Arazi Kullanımı Üzerindeki Etkisi	+		
Yakıt Kullanımı Üzerindeki Etkisi	+		

Orman köylülerinin, en düşük hayat standartlarına sahip olması, gelirlerinin ulusal ortalamanın oldukça altında olması, eğitim düzeylerinin düşüklüğü, göç olgusunun yüksekliği gibi özellikleri orman kaynaklarını ve sürdürülebilir orman yönetimini olumsuz yönde etkilemektedir (Türker vd., 2003). Yapılan bu çalışma ile, tarımsal kalkınma kooperatiflerinin kırsal yoksulluğun azaltılması ve kırsal kalkınmanın sağlanması açısından önem taşıdığı belirlenmiştir.

3.2. Çam Fıstığı Ticaretinde Oluşan Dağıtım Kanalı ve Kanal Üyelerinin Aldıkları Paylara İlişkin Bulgular ve Tartışma

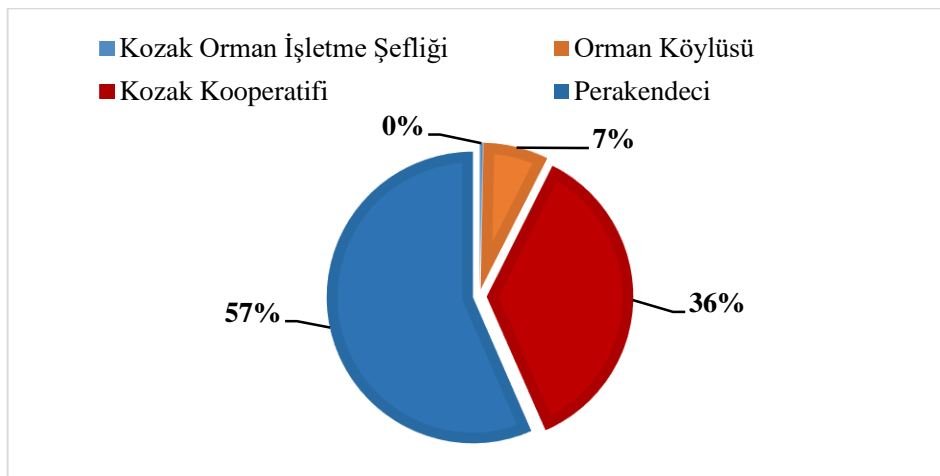
Çam fıstığının üreticiden tüketiciye doğru hareketinde izlediği yol incelenmiş ve çam fıstığı üretiminin hem doğal olarak yetişen ve mülkiyeti devlete ait olan orman arazilerinde hem de yöre halkının kendine ait tapulu arazilerinde yapılmasından dolayı dağıtım kanalının çoğunlukla iki şekilde oluştuğu görülmüştür. İlk olarak, Kozak Orman İşletme Şefliği alanında bulunan ve üretime konu edilen fıstık çamının ticaretinde oluşan dağıtım kanalı ve kanal üyelerinin elde edilen gelirden aldıkları paylar irdelendiğinde, dağıtım kanalının, Kozak Orman İşletme Şefliği, orman köylüsü, Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve perakendeci olmak üzere 4 kanal üyesinden oluştuğu belirlenmiştir (Şekil 26).

Şekil 26. Devlet ormanlarından toplanan çam fıstığı ticaretinde oluşan dağıtım kanalı

Kozak Orman İşletme Şefliğine ait üretim cetvellerinden elde edilen verilere göre, 2017 yılında fıstık çamı kozalağı üretimi 6778 kg olarak gerçekleşmiştir. Dağıtım kanal üyelerinin kg başına elde ettikleri gelirlere bakıldığında; Kozak kooperatifinin, Devlet Orman İşletme Şefliğine fıstık çamı kozalağı için kg başına ödediği tarife bedelinin 0.25 Kr. olduğu ve orman köylüsüne fıstık çamı tohumu (küner) için kg başına 27.6 TL ödediği belirlenmiştir. Kozak kooperatifi satın aldığı fıstık çamı tohumlarını kırma, fırınlama işlemlerine tabi tutarak iç fıstık haline getirmekte ve daha sonra paketleme işlemi de yaparak iç fıstığı kg başına 140 TL' ye perakendeciye satmaktadır. Dağıtım kanalının son üyesi olan perakendeci ise, almış olduğu bu ürünü nihai tüketiciye kg başına 220 TL ye satmaktadır.

Diğer taraftan, kanal üyelerinin çam fıstığı üretiminden elde ettiği gelir miktarları incelendiğinde, Kozak Orman İşletme Şefliğinin tarife bedelini fıstık çamı kozalağının kilogramı başına aldığı ve 6778 kg fıstık çamı kozalağından 1695 TL gelir elde ettiği tespit edilmiştir. Orman köylüleri ise topladıkları fıstık çamı kozalaklarından elde ettikleri tohumları (küner) Kozak kooperatifine satmaktadır. 100 kg fıstık çamı kozalağından 20 kg küner elde edildiğinden hareketle (URL-13), orman köylülerinin yaklaşık 1.356 kg künerden 37.426 TL elde ettiği belirlenmiştir. Bununla birlikte, orman köylüsünden satın aldığı tohumları, iç fıstık olarak perakendeciye satan Kozak kooperatifinin 189.840 TL ve iç fıstıkları nihai tüketiciye ulaştıran perakendecinin ise 298.320 TL elde ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca, dağıtım kanalında yer alan her bir kanal üyesinin bu üretimden aldıkları paylar irdelendiğinde ise, Kozak Orman İşletme Şefliğinin % 0.3, orman köylüsü % 7.11, Kozak kooperatifinin % 36.01 ve perakendecinin ise % 56.58 oranında pay aldığı tespit edilmiştir (Şekil 27).

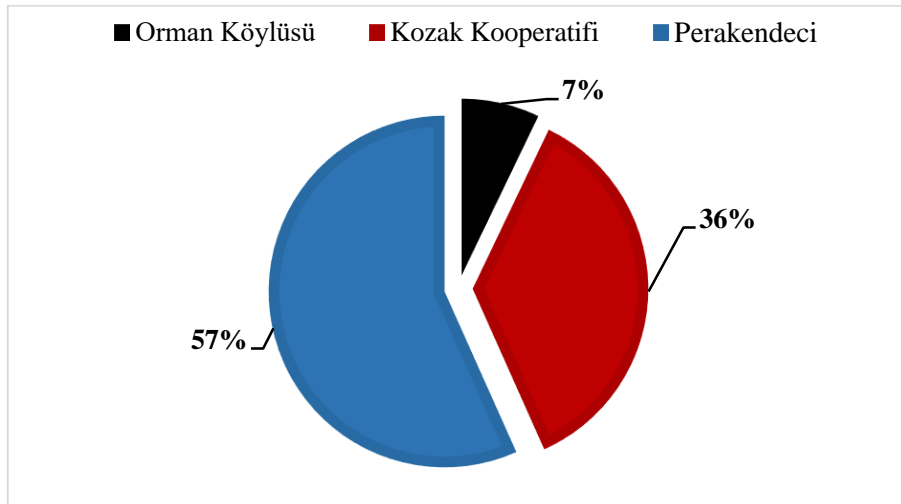
Şekil 27. Devlet ormanlarından toplanan çam fıstığından elde edilen gelirlerin dağıtım kanalı üyeleri arasındaki yüzde dağılımı

İkinci olarak, şahsa ait özel tapulu arazilerden toplanan çam fıstığının ticaretinde oluşan dağıtım kanalı ve kanal üyelerinin aldıkları paylar irdelendiğinde ise; dağıtım kanalının, orman köylüsü, Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve perakendeci olmak üzere 3 kanal üyesinden oluştuğu belirlenmiştir (Şekil 28).

Şekil 28. Tapulu arazilerden toplanan çam fıstığının ticaretinde oluşan dağıtım kanalı

Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin 2017 yılı içerisinde 80 ton çam fıstığı satışı yaptığından ve dağıtım kanal üyelerinin kg başına elde ettikleri gelirlerin bir önceki dağıtım kanalı ile aynı olduğundan hareketle, çam fıstığı üretiminden kanal üyelerinin elde ettiği gelir miktarları incelenmiştir. Sonuç olarak, çam fıstığı üretiminden orman köylüsünün 2.208.000 TL, Kozak kooperatifinin 11.200.000 TL ve perakendecinin ise, 17.600.000 TL gelir elde ettiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, dağıtım kanalında yer alan her bir kanal üyesinin bu üretimden aldığı pay irdelendiğinde; orman köylüsünün % 7.12, Kozak kooperatifinin % 36.12 ve perakendecinin ise % 56.58 oranında pay aldığı tespit edilmiştir (Şekil 29).

Şekil 29. Tapulu arazilerden toplanan çam fıstığından elde edilen gelirlerin dağıtım kanalı üyeleri arasındaki dağılım oranları

Elde edilen bulgular neticesinde, devlet ormanlarından üretimi yapılan çam fıstığının ticaretinden elde edilen gelirden en az payı Kozak Orman İşletme Şefliğinin aldığı görülmektedir. Bununla birlikte, en az payı alan diğer kanal üyesinin orman köylüsünün olduğu ve kanal üyeleri arasında adil olmayan bir gelir dağılımının bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, çam fıstığından elde edilen gelirden en fazla pay alan kanal üyesi perakendeci olurken, Kozak kooperatifi de ikinci derecede en fazla paya sahip olan bir diğer kanal üyesi olmaktadır. Tapulu arazilerde yapılan çam fıstığı ticaretinden dağıtım kanalı üyelerinin aldığı paylar ile devlet orman arazilerinde yapılan çam fıstığı ticaretinden dağıtım kanalı üyelerinin aldığı payların aynı olduğu belirlenmiştir. Bunun nedeni olarak, çam fıstığı ticaretinden elde edilen gelirden Kozak Orman İşletme Şefliğine düşen payın çok cüzi olması gösterilebilir.

Bununla birlikte, ODBÜ satışında güncel değerleri yansıtmayan ve merkezden gelen tarife bedellerinin kullanılması, bu anlayışın bir sonucu olarak değerlendirilebilir. ODBÜ'lerin üretimi ve ticaretinde düşük tarife bedellerinin kullanılması, dağıtım kanalı üyeleri arasında elde edilen gelirler bakımından DOI' ine düşen payın oldukça az olmasına neden olmakta ve bu durum orman işletmelerinin etkin ve verimli yönetilmesi ve işletilmesini olumsuz etkilemektedir (Türker vd., 2018). Ayrıca, işletme amaçlarının belirlenmesinden, kârlılık ilkesinin gerçekleşmesine; işletme düzeyinde bilanço üzerinde başarılı olmaktan, ulusal ekonomi içindeki önemin artmasına kadar birçok hususta ODBÜ işletmeciliğinin etkin ve verimli yapılmasının etkisi büyük olmaktadır.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Odun dışı bitkisel ürünler üzerine faaliyet gösteren kooperatiflerin çevre orman köyleri üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışma neticesinde, elde edilen sonuçlar ve karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerileri aşağıda sıralanmıştır.

4.1. Sonuçlar

Sormacaya katılan kişilerin, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra hane başına düşen ortalama kişi sayısında, kısmen bir azalmanın olduğu görülmektedir. Ayrıca, Kozak kooperatifinin köyden kente göç olayını kısmen engellediği söylenebilir.

Öte yandan, Kozak kooperatifinin, çalışmanın yapıldığı tarihe kadar üyelerine kooperatifçilik hakkında herhangi bir eğitim faaliyeti düzenlemediği görülmüştür. Nitekim sormacaya katılan kooperatif üyelerinden sadece % 1'inin yayım ve iletişim faaliyetleri sonucunda kooperatife üye olması, kooperatifin yayım ve iletişim faaliyetindeki eksikliğinin bir göstergesidir. Bunun yanı sıra, kooperatif üyelerinin çoğunluğunun kooperatifin ana sözleşmesi ve kooperatif mevzuatı hakkında da bir bilgisi bulunmamaktadır. Kooperatifçilik hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan kooperatif üyeleri, kooperatifçilik faaliyetlerine etkin ve verimli bir katılım sağlayamamaktadır.

Sormacaya katılan kooperatif üyelerinin neredeyse tamamı, Kozak kooperatifini başarılı bulmuş ve bu başarıyı kooperatif yöneticilerinin ciddi, dürüst ve güvenilir olması, kuralları herkese adil bir şekilde uygulaması vb. özelliklerinden dolayı Kozak kooperatifinin yöneticilerine atfetmiştir.

Kozak kooperatifi üyeleri, kooperatife üye olmadan önce çam fıstığı satışını düşük fiyatlarla aracı firmalara yapmaktayken, Kozak kooperatifinin kurulması ile birlikte, ürünlerinin satışını Kozak kooperatifine yaparak çam fıstığından elde ettikleri gelir miktarını arttırmıştır. Ayrıca, Kozak kooperatifin kurulmuş olması, çam fıstığı fiyatının pazar fiyatının altına düşmemesini sağlamak ve böylelikle aracı şirketlerin çam fıstığını üreticiden kendi belirlediği fiyattan temin etmesini engellemektedir.

Araştırma sonucunda Kozak kooperatif üyelerinin sahip oldukları arazileri, daha çok fıstık çamı yetiştiriciliği için değerlendirdikleri görülmüştür. Ayrıca, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra ormancılık, ziraat ve hayvancılık faaliyetleri için kullanılan arazi miktarlarında büyük bir değişiklik olmazken, fıstık çamı faaliyeti için kullanılan arazi miktarının % 50 oranında artış göstermesi, fıstık çamına verilen önemin arttığını ve Kozak kooperatifinin fıstık çamı yetiştiriciliğini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Diğer taraftan, sormacaya katılan kişilerin, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra, tarım, arıcılık, ormancılık, taş ocağı ve diğer faaliyetlerden elde ettikleri yıllık gelir miktarlarında azalma olurken; hayvancılık, esnaf/ticaret, fıstık çamı ve kırsal sanayi faaliyetlerinden elde ettikleri yıllık gelir miktarlarında artış meydana gelmiştir. Özellikle, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra katılımcıların fıstık çamı üretiminden yaklaşık iki buçuk kat daha fazla yıllık gelir elde edildiği tespit edilmiştir. Kooperatif üyeleri, Kozak kooperatifine üye olmadaki en önemli amaçlarının, ürünlerini daha iyi değerlendirebilmek ve gelirlerini yükseltebilmek olduğunu ifade etmiştir. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, kooperatif üyelerinin, Kozak kooperatifine üye olma amaçlarının önemli ölçüde gerçekleştiği söylenebilir.

Kozak kooperatifinin, üyelerinin hayat standartlarını gerek eşya kullanım değişimi, evleri düzenleme şekilleri açısından ve gerekse de konut tipi değişimi açısından olumlu yönde etkilediği ifade edilebilir.

Bununla birlikte, fıstık çamı yetiştiriciliğinden elde edilen en büyük gelir kaynağı çam fıstığı olmasına rağmen, fıstık çamının odunundan ve kozalaklarından da faydalanılmaktadır. Kozak kooperatifinin üyeleri çoğunlukla yakacak ihtiyaçlarını fıstık çamı kozalağından ve odunundan karşılamakta ve böylelikle yakıt ihtiyacı için ek bir masrafa katlanmamaktadır. Ayrıca, kooperatif üyelerinin yakacak ihtiyacını fıstık çamı arazilerinden karşılamaları ormanlara yönelik sosyal baskıyı da azalmaktadır. Bununla beraber, Kozak kooperatifine üye olduktan sonra kooperatif üyelerinin gelir seviyelerinin artmasıyla birlikte, güneş enerjisi sistemine sahip olan kişi sayısı da artmıştır.

Kozak kooperatifine üye olduktan sonra sormacaya katılan kişilerin slajlık mısır ve diğer ürünlerin üretim miktarlarında artış; domates, meyve ve patates üretim miktarında ise azalış meydana gelmiştir. Ayrıca, sormacaya katılan kişilerin Kozak kooperatifine üye

olduktan sonra üretimini yaptıkları tarımsal ürünleri daha çok kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullandıkları belirlenmiştir.

Çam fıstığının ticaretinde oluşan dağıtım kanalı ve kanal üyelerinin aldıkları paylar irdelendiğinde, iki farklı dağıtım kanalının oluştuğu ve en az payı Kozak Orman İşletme Şefliğinin ve orman köylüsünün aldığı, en fazla payı alan kanal üyesinin ise perakendeci olduğu belirlenmiştir. Kanal üyeleri arasında adil olmayan bir gelir dağılımının bulunduğu tespit edilmiştir.

Tüm bu sonuçlar ışığında, Türkiye'nin ODBÜ içerisinde önemli yere sahip olan fıstık çamının üretimini gerçekleştiren Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin orman köylülerinin kalkındırılmaları üzerinde olumlu sosyo-ekonomik etkilere sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Bu çalışma ile belirlenen 10 hipotezden 7 tanesi, Wilcoxon çözümlemesi ile değerlendirilmiş ve H_{01} , H_{02} , H_{03} , H_{04} , H_{05} , H_{06} ve H_{09} hipotezleri reddedilmiştir. H_{07} hipotezi Friedman ve Mc Nemar çözümleri ve H_{08} hipotezi Mc Nemar ve Wilcoxon çözümleri ile değerlendirilmiş ve her iki hipotezde red edilmiştir. Bununla birlikte, uygulanan Mc Nemar çözümü sonucunda H_{10} hipotezi de red edilmiştir.

4.2. Öneriler

Yerel doğal kaynakların akıllıca ve etkin bir şekilde kullanılması, orman köylerindeki sürdürülebilirliği sağlamaktadır. Böylelikle, odun dışı orman ürünleri üretimi, sosyal ve tarımsal ormancılık uygulamaları gibi alternatifler, hem orman köylerinin kalkındırılması hem de dış göçün ve çarpık kentleşmenin önlenmesine yardımcı olmaktadır (Türker vd, 2003).

Orman köylerini kalkındırmak, göçü engellemek, kaynak kullanımında ve amaçlara ulaşmada etkenlik sağlamak, orman kaynaklarının zarar görme sürecini durdurmak ve dolayısıyla ormancılık faaliyetlerini ve ormancılık kooperatiflerini başarılı kılmak için Tarım ve Orman Bakanlığının yöredeki taşra birimlerinin, tek otoritenin kontrolünde ve koordinasyonunda örgütlenmesi sağlanmalıdır (Daşdemir, 2002).

Kooperatifçilikle ilgili faaliyetlerin başarısı ve etkinliği bölgeden bölgeye, yöreden yöreye ve hatta köyden köye değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle, kooperatifçilik

konusunda yapılacak özellikle yerel ölçekli araştırmaların sayısı arttırılmalı ve başarı hikâyelerinin veya başarısızlıklarının altında yatan nedenlerin tespiti ve bunların analizi yapılmalıdır. Böylelikle, daha etkin kooperatifçilik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine altlık oluşturulacak ve katkı sağlanacaktır (Alkan ve Demir, 2013).

Türkiye’de tarımsal kooperatifçiliğin gelişmesini engelleyen sebeplerin başında üreticilerin kooperatifçilik konusunda yeterince bilinçlendirilmemesi gelmekte ve üreticinin kooperatifçilik konusunda yeterince bilinçlendirilmemiş olması birçok kooperatif denemesinin uzun ömürlü olmasını engellemektedir. Bununla birlikte, kooperatif faaliyetlerine katılanların sorumluluklarını gereği gibi yerine getiremeyişleri karşısında ortak üreticilerin kooperatiflere bağlılığı da azalmaktadır (Mülayim, 1999).

Eğitim sorunun çözümü için, üniversitelerde ilgili bölümlerin eğitim programlarında kooperatifçiliğe yer verilmesi, kooperatifçilik araştırma ve yayınlarına destek verilmesi, çalışma sonuçlarının uygulayıcılara ulaştırılması, özellikle üst örgütlerin eğitim programlarını geliştirerek arttırmaları, basın ve yayın organlarında kooperatifçilik ile ilgili programların yayınlanması gerekmektedir (Turan, 2001).

Ortakların yurtiçi ve yurt dışı fuar ziyaretleri arttırılarak, ortaklar yeniliklerden haberdar edilmeli ve böylece ufku açılan üreticiler sayesinde kırsal alanda dinamik bir yapının oluşturulması sağlanmalı ve sonuç olarak kırsal yoksulluğun etkisinin en aza indirilmesi sağlanmalıdır (Everest ve Yercan, 2012).

Ülkemizde ODOÜ alanında faaliyet gösteren kooperatif sayısı yok denecek kadar az olmakla birlikte sadece bazı tarımsal kalkınma kooperatifleri ODOÜ alımı da yapmaktadır. Kooperatiflerin bulunmaması bu alanda toplayıcı ve üreticileri, aracı ve tüccarlara bağımlı duruma getirmektedir. Bu noktada, ODBÜ üzerine faaliyet gösteren kooperatif sayısı arttırılarak, köylüler, köy tüzel kişilikleri, köy birlikleri bir araya gelerek, pazar ekonomisi koşullarında rekabet edecek güce kavuşturulmalı, bunun için de gereken örgütlenmeler sağlanmalıdır (Açıkgöz Altunel, 2011).

Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin kurulduğu bölgenin fıstık çamu bakımından ülkedeki optimum yetiştirme şartlarına ve en geniş yayılışa sahip olması ve ayrıca üretiminde kimyasal gübre kullanılmaması yani organik ürün özelliği taşıması Kozak kooperatifine önemli bir fırsat sağlamaktadır. Fakat Kozak kooperatifinin tanıtıma gerekli önemi vermediği görülmekte ve dolayısıyla pazarda hak ettiği yeri bulamamaktadır. Ayrıca,

gelişmiş ülkeler belgelendirmeye (sertifikalandırma) önem vermekte ve bu ürünleri tercih etmektedir. Dolayısıyla, bir an önce bu ürünlerin belgelendirme çalışmalarına başlanmalı ve pazar imkânları arttırılmalıdır.

Bununla birlikte, Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi üretimini yaptığı çam fıstığını sadece iç fıstık olarak pazarlamakta ve dolayısıyla pazar imkânları kısıtlı kalmaktadır. Gerekli makine ve teçhizat alımı yapılarak farklı kullanım alanlarına yönelik ürün farklılaşması ve çeşitlenmesine gidilmeli ve böylelikle yeni pazarlara girebilmesine imkân sağlanmalıdır.

Orman kaynaklarının sadece odun hammaddesi eksenli yönetim ve işletmeciliğinin sürdürülebilir ormancılığı iktisadi, çevresel ve sosyal yönlerden önemli darboğazlara sürüklediği görülmektedir. Bu yüzden, orman kaynakları yönetilirken bu tek yönlü yönetim anlayışından vazgeçilerek, odun dışı orman ürünlerine gereken önem verilmeli ve çok yönlü kullanım stratejileri benimsenmelidir. Bununla birlikte, çok yönlü kullanım yönetim stratejileri ve orman kaynağından şimdiye kadar düzenli olarak yararlanan yerel halkın geleneksel bilgileri birlikte değerlendirilerek ve iyi bir denetleme düzeneği kurularak ormanlardan sürdürülebilir olarak hem odun hem odun dışı faydalanma sağlanmalıdır (Türker vd., 2006; Açıkgöz Altunel, 2011).

ODBÜ'lerin toplanması, üretilmesi ve işlenmesi konularında ortaya çıkabilecek uzun veya kısa vadeli sorunların tespiti ve çözümü için orman köylüleri, Orman Genel Müdürlüğü, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları bir araya gelerek, işbirliği içerisinde olmalıdır. Bu öbekler arasında bilgi alışverişi yapılmalı ve mevcut tecrübeler ilgili gruplarla eğitimler veya çalıştaylar yolu ile paylaşmalıdır.

Ülkemizde ODBÜ'ler çoğunlukla işlenmeden sadece kurutulmuş hammadde halinde satılmakta ve düşük katma değer yaratmaktadır. Böylece ürünün işlendikten sonra satılmasıyla elde edilecek olan katma değerden faydalanılamamakta ve döviz kaybı yaşanmaktadır. Bundan dolayı, ODBÜ'ler işlenerek ürün çeşitliliği arttırılmalı ve böylelikle katma değerün ülkemizde kalması sağlanarak ekonomiye olan katkısı arttırılmalıdır. Ayrıca, ODBÜ'lerin işlenmiş ürün olarak pazarlanabilmesi için kooperatifler bünyesinde gerekli işleme tesislerinin ve alt yapının kurulması için gerekli teknik ve mali destek sağlanmalıdır. Nitekim gelişmiş ülkelerde çam fıstığı beslenme dışında ilaç ve kozmetik sanayinde de

kullanılmaktadır. Ülkemizde de çam fıstığının işlenerek bu alanlarda kullanımını sağlayacak adımlar atılmalıdır.

Odun hammaddesinde gerçek tarife bedelinin hesaplanması mantığından hareketle, ODBÜ'nün satış fiyatı ve üretiminde oluşan maliyetler dikkate alınarak ODBÜ'ler için gerçek tarife bedeli hesaplanmalıdır. Gerçek tarife bedeli hesaplanmasıyla, bu ürünlerin üretim ve ticaretinden elde edilen gelirlerde en az payı alan devlet orman işletmelerinin elde ettiği gelir arttırılarak, devlet orman işletmelerinin (DOİ) iktisadi başarısı arttırılmalıdır (Türker vd., 2018).

Doğal ürünlere olan talebin hızla arttığı günümüzde, fıstık çamı gibi ODBÜ'lerin organik ürün olma özelliği ön plana çıkartılmalı ve bu konuda bir an önce belgelendirme çalışmaları başlatılmalıdır. Bu ürünlerin belgelendirilmesi ile dünya pazarında rekabet fırsatı elde edilebilecektir.

Fıstık çamı gibi kırsal kalkınmayı destekleyen ve gelir getirici ODBÜ'lerin ülke düzeyinde envanter çalışması ve pazar araştırması yapılarak üretime konu edilmelidir. Ayrıca, bu ürünlerin sürdürülebilir olarak yönetilmesi için bilinç artırıcı eğitimler ve seminerler verilmelidir.

Kozalağın tam olgunlaşması kalitesini (vitamin, mineral, yağ, protein, renk, görünüş vb.) doğrudan etkilemekte ve bundan dolayıdır ki kozalakların toplanma zamanı oldukça önem arz etmektedir. Dolayısıyla erken hasadı önleyici tedbirler alınmalıdır (Çetin, 2003). Bununla birlikte fıstık çamı kozalaklarının 3 yılda olgunlaşmasından dolayı, fıstık çamı ağaçlarının üzerinde 3 yıllık ürün bir arada bulunmaktadır. 3 yaşını doldurmamış olan kozalakların toplanması, hem çam fıstığı verimini hem de bir sonraki senenin üretim miktarını azaltmaktadır. Çam fıstığı üretimi yapan kişilere çam fıstığı üretiminin sürdürülebilirliği adına fıstık çamı kozalaklarının toplanmasına ilişkin bilinç artırıcı çeşitli eğitim ve seminerlerinin verilmesi gerekmektedir.

Çam fıstıklarının künerden iç fıstığa dönüştürülmesi ilkel şartlarda gerçekleştirilmekte ve böylece iç fıstığın üzerinde bakteri ve aflatoksine rastlanabilmektedir. Gıda ışınlaması yöntemi kullanılarak iç fıstık aflatoksin vb zararlı maddelerden arındırılmalı ve böylece ürünün raf ömrü uzatılmalıdır. Ayrıca, ambalajı ilkel ve cazibeli olmadığından dolayı ekonomik değeri de azalmaktadır. Çam fıstığının ambalajı tekrar düzenlenip, ticari bağlantılarla tanıtımı yapıp dünya piyasasında rekabet gücü artırılmalıdır (Çetin, 2003).

Son yıllarda hem yerel halk, hem de bazı bilimsel kaynaklar tarafından fıstık çamı ormanlarında verim düşüklüğü yaşandığı belirtilmektedir (Eltez vd., 2014). Kozak Bucağı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi üyelerinin fıstık çamından elde ettikleri gelirin, toplam gelirlerinin yarısını oluşturduğu düşünüldüğünde, fıstık çamında ortaya çıkan bu verim kaybının zaten yoksul olan orman köylülerinin gelir seviyesinin azalmasına ve daha da fakirleşmesine neden olacağı ortadadır. Bundan dolayıdır ki, fıstık çamında meydana gelen verim düşüklüğünün nedenleri araştırılmalı ve bir an önce çözüme kavuşturulmalıdır.

5. KAYNAKÇA

- Açıkgöz Altunel, T., 2011. Odun Dışı Orman Ürünlerinin Dünyada Ve Türkiye’de Sosyoekonomik Boyutu, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aktuğ, S., 2010. Kavramsal Açından Ekonomik Büyüme Ekonomik Kalkınma ve Bölüşü İlişkileri, <http://kisi.deu.edu.tr//asuman.altay/KAVRAMSAL%20A%C3%87IDAN%20EKONOM%C4%B0K%20B%C3%9CY%C3%9CME%20EKONOM%C4%B0K%20KALKINMA%20ve%20B%C3%96L%C3%9C%C5%9E%C3%9CM%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0.pdf>, 14.12.2018
- Alkan, H. ve Demir, E., 2013. Orman köylerinde kooperatifçiliğin gelişimine etki eden etmenler, *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, 14,1-9.
- Anşin, R. ve Özkan, Z. C., 1997. Tohumlu Bitkiler (Spermatophyta) Odunsu Taksonlar. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Trabzon.
- Atılğan, T., 1989. Kırsal Alanın Örgütlenmesinde Köy Kalkınma Kooperatifleri ve İzmir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Atmış, E. ve Günşen, H. B., 2009. Forest cooperatives and its importance in rural poverty reduction in Turkey. Buenos Aires, Argentina, XIII World Forestry Congress.
- Aydın, İ. Z., 2010. Ekoturizmin Türkiye Orman Köyleri Kalkınmaları Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerinin Ölçümü (Artvin- Camili Biyosfer Rezerv Alanı Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Balcı,Ö., 2012, Odun Dışı Bitkisel Ürünler, <https://ormuh.org.tr/uploads/docs/Odun%20Disi%20Bitkisel%20Urunler.pdf> 10 Kasım 2018
- Başar, H., 1983. Türkiye’de ve Dünya’da Kooperatif Kuruluşların Sosyo- Ekonomik Yapısı, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.
- Baysuğ, İ., 1996. Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve Avrupa Birliği Karşısındaki Durumu, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Belcher, B. M., 2003. What isn’t an NTFP?. *International Forestry Review*, 5(2), pp. 161-168.
- Berrahmouni, N., Escute, X., Regato, P. ve Stein, C., 2007. Beyond-Cork –A Wealth of Resources for People and Nature. WWF.
- Bilgin, F. ve Ay, Z., 1997. Ege Bölgesinde Çam fıstığı İşletmeciliği Üzerine Araştırmalar. İzmir: Orman Bakanlığı Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü.

- Bilgin, F., Şafak, İ. ve Kiracıoğlu, Ö., 2005. Ege Bölgesinde Defne (*Laurus nobilis* L.) Üreticiliğinin Sosyo-Ekonomik Önemi ve Üretici Profiline Belirlenmesi, İzmir: Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten No: 28, 39.
- Bista, S. ve Webb, E. L., 2006. Collection and marketing of non-timber forest products in the far western hills of Nepal. *Environmental Conservation*, 33,3, 244-255.
- CABI, 2002. Pines of Silvicultural Importance, Forestry Compendium, CAB International, 562 s.
- Chambers, R., 1983. Rural development: Putting the last first. London: Longmans: Pearson Education Limited.
- Costa, R. ve diğerleri, 2008. Condução de Povoamentos de Pinheiro Manso e características Nutricionais do pinhao. Instituto Nacional dos Recursos Biológicos, INRB, Lisboa.
- Croitoru, L., 2007. Valuing the non-timber forest products in the Mediterranean region. *Review Ecological economics*, 63, 768-775.
- Çağlar, M., 2009. Türkiye’de Orman Köylerinin Sosyo Ekonomik Sorunları Kooperatifleşmenin Bu Sorunların Çözümüne ve Kalkınmalarına Olan Katkıları (Kastamonu-Ortalıca (Tosya) Örneği)”. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Çelik, Z., 2005. Planlı Dönemde Türkiye’deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme, *Planlama Dergisi*, 32, 61-71.
- Çetin, M. ve Eren, E., 2011. Bergama Kozak Yaylası’nda Doğal Olarak Yetişen Kuzu Göbeği (*Morchella* spp.) Mantarının Ekonomik Değeri ve İhracat Potansiyeli, International Bergama Symposium, İzmir.
- Çetin, M. ve Gazi, M. A., 2015. Küreselleşme Sürecinde Kooperatif Kuruluşlarının Türkiye’deki Durumu, 21. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi, Safranbolu-Karabük.
- Çetin, T., 2003. Doğal Ortam-Ekonomik Faaliyet İlişkisine Bir Örnek: Kozak Yöresi (Bergama), G.Ü. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23,1, 23-46.
- Çukur, H., 1995. Ege Bölgesindeki Fıstıkçamı (*Pinus pinea*) Topluluklarının Ekolojisi ve Ekonomiye Olan Katkısı, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 65-84.
- Dağ, R., 2007. Kırsal Kalkınma Siyaseti. Ankara: Mattek Matbaacılık Basın Yayın Tanıtım Ticaret Sanayi Limited.
- Daşdemir, İ., 2002. Sarıkamış ve Oltu Yöresindeki Ormancılık Kooperatiflerinin Kırsal Kalkınma ve Bölge Ormancılığı Açısından Değerlendirilmesi. I. Ulusal Ormancılık Kooperatifleri Sempozyum, 22-23 Mart, Kastamonu, Bildiriler Kitabı, 107-128.
- Daşdemir, İ., 2015. Ormancılık İşletme Ekonomisi, Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi Yayını, Bartın.
- Daşdemir, İ., 2016. Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Bartın.

- Daşdemir, İ. ve Yıldırım, O., 2018. The Effects of Orköy Activities On Sustainable Rural Development: Example of The Kütahya Regional Directorate of Forestry, The Most Recent Studies In Science and Art, Ankara.
- Doğanay , F., 1993. Kırsal Kalkınma, DPT, Ankara.
- Doğan, S., 1998. Kırsal Gelişmede Kooperatif Faliyetten Beklenen Ekonomik Sonuçlar Muğla Orman Köyleri  rneği. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- DPT, 2000. Kırsal Kalkınma  zel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: DPT: 2522  İK: 538.
- DPT, 2001. 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Ormancılık  zel İhtisas Komisyon Raporu , Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT, 2001. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ormancılık  zel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Düden, S., 2012. Dağıtım Kanalı İşlem Maliyetlerinin Fırsatçılık ve İşbirliği Açısından Değerlendirilmesi: Türkiye Otomotiv Sektörü Dağıtım Kanalı  zerine Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Eliçin, G., 1981. Fıstık amı (Pinus Pinea L.)'nın Yayılışı Hakkında Bazı Görüşler. Orman Fakültesi Dergisi, 31,1, 90-92.
- Elmalı, K., 2018. Türkiye'de İl Bazında İktisadi Büyüme ve Yakınsamanın Mek nsal Ekonometrik Analizi, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Eltez, R. Z., Kaplanoğlu, E., Meriç, M. K. ve Eltez, S., 2014. Bergama Kozak Yaylası am fıstığı işleme tesislerinin durumu, sorunları ve çözüm  nerileri. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 51, 1, 31-40.
- Eren, C., 2015. Bursa İlinde Süt İşleyen Tarımsal Kooperatiflerin Ekonomik Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Eriş, E., 1996. Kozak, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları No:26. İzmir.
- Eroğlu, A. H., 2005. Endüstriyel İşletmelerde Dağıtım Kanalları Seçimi Ve Dizaynı. İstanbul: Asil Yayın Dağıtım Ltd.
- Everest, B. ve Yercan, M., 2012. Yoksullukla Mücadelede Kooperatiflerin  nemi: Tarım Kredi Kooperatifleri  rneği, 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 5-7 Eylül, Konya.
- FAO, 1999. Towards a harmonised definition of non-wood forest product.
- FAO, 2015. Global Forest Resources Assessment 2015, How are the world's forests changing? Second edition.
- Farhadi Andarabi, F. ve Tunç Hassan, A., 2007. Aromatik ve Tıbbi Bitkilerin Aile iftilerinin Sosyo-Ekonomik Kalkınmasındaki Rolü: Safran  rneği. International Journal of Cultural and Social Studies, 3, 1, 1-18.

- Figen , E., 1996. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri. Karınca Dergisi, 62,716, 20-21.
- Figen, E., 1988. Sayılı Kooperatifler Kanuna Tabi Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Dikey Teşkilatlanması. Karınca Dergisi, 64, 740, 15-17.
- Fındıkoğlu, Z. F., 1967. Kooperasyon Sosyolojisi, Yayın No:1206, İstanbul Üniversitesi . İstanbul.
- Genç, M., 2004. Silvikültürün Temel Esasları, SDÜ Orman Fakültesi Yayınları, Isparta.
- Geray, U., 1998. Ulusal Çevre Eylem Planı, Orman Kaynakları Yönetimi. DPT Yayınları, Ankara.
- Geray, U., Türker, A., Bekiroğlu, S. ve OK, K., 1993. Bolu, Konya, Zonguldak, Denizli ve İzmir Orman Bölge Müdürlüklerinde 28 Yapılan Sosyal Ormancılık Çalışmalarının İncelenmesi, Basılmamış Rapor, İstanbul.
- Giray, F. H., Akın, A. ve Gün, S., 2004. Kırsal Kalkınmada Yeni Perspektifler, Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat.
- Gülçubuk, B., 2010. <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=8612>, Kırsal Kalkınma Dersi, 7 Kasım 2018
- Güloğlu, T. ve Korkmaz, A., 2005. Kooperatifçilik ilkeleri, Küreselleşme ve Yeni Eğilimler. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası, 55,1, 811-831.
- Güney, S., 2009. Mortgage Krizi Ve Yapı Kooperatifleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8,30, 167-180.
- Güven, A., Mollavelioğlu, Ş. ve Çakar Dalgıç, B., 2011. Asgari ücret istihdamı artırır mı? 1969-2008 Türkiye örneği. ODTÜ Gelişme Dergisi, 147-166.
- Güven, G., 2009. Ortadoğu'da Uygulanan İktisadi Kalkınma Modellerinin Analizi ve Yeni Bir İktisadi Kalkınma Modeli Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Hazar, N., 1990. Kooperatifçilik Tarihi, Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara.
- Hedge, R., Suryaprakash, S., Achoth, L. ve Bawa, K. S., 1996. Extraction of Non-Timber Forest Forests Products In The of Biligiri Rangan Hills, India.1. Contribution To Rural Income. Economic Botany, 50,3, 243-251.
- Heubach, K., Rüdiger, W., Nuppenau, E. A. ve Hahn, K., 2011. The economic importance of non-timber forest products (NTFPs) for livelihood maintenance of rural west African communities: A case study from northern Benin. Ecological Economics, 70, 1991–2001.
- ICA, 2018. <https://www.ica.coop/en/cooperatives/what-is-a-cooperative>, International Co-operative Alliance, 1 Kasım 2018.

- Jones, E. T., Mclain, R. J. ve Lynch, K. A., 2004. The Relationship Between Nontimber Forest Product Management and Biodiversity in the Unites States, IFCAE Project Repor.
- Kalaycı, Ş., 2014. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kar, M., ve Taban, S., 2005. Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, Ekin Kitabevi, Ankara.
- Karamahmut, O., 1997. Gümüşhane, Rize ve Trabzon İllerinin Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapıları ve Kalkındırılabilmeleri İçin Uygulanacak Modeller, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kar, S. P. ve Jacobson, M. G., 2012. NTFP income contribution to household economy and related socio-economic factors: lessons from Bangladesh. Forest Policy and Economics, 14,1, 136-142.
- Kasapoğlu, M. A., 2016. Davranış Bilimleri-I, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Ünite:2, A.Ü Yayın No: 2709, A.F Yayın No: 1672, Eskişehir.
- Kaya, A., 1997. Doğu Karadeniz Bölgesi Su Ürünleri Kooperatiflerinin Yapısı ve Bölgeye olan Sosyo-Ekonomik Etkileri Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Kayhan, A., 1991. Yenice Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Ekonomik Analizi ve Çevreye Olan Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Koçak, A. S., 2015. Endüstriyel Mal Üreten İşletmelerin Etkili Bir Dağıtım Kanalı Modeli Oluşturması ve Çelik Sektörüne Yönelik Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kuşat, N., 2014. Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma İçin Bir Alternatif Olarak Kırsal Turizm ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10,2, 65-87.
- MEB, 2014. Muhasebe ve Finansman- Kooperatifler, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Metin, N., 1995. Çok amaçlı Tarım Kooperatiflerinin Kırsal Kalkınmadaki Rolü: Tekirdağ Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Mülayim, Z. G., 1999. Kooperatifçilik, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Oakley, P. ve Garforth, C., 1985. Guide to extension training,. No: 11 FAO Training Series, Rome.
- OGM, 1987. Ülkemizdeki Bazı Önemli Orman Tali Ürünlerinin Teşhis ve Tanıtım Kılavuzu, Orman Bakanlığı, Ankara, Yayın No:659, Seri No:18, 89.
- OGM, 1995. Odun Dışı Orman Ürünlerinin Satış ve Üretim Metotları. NO:283, T.C. Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- OGM, 2004. Türkiye Ormanlarında Odun Dışı Ürünler, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.

- OGM, 2011. Doğal Fıstıkçamı (Pinus Pinea L.) Sahalarının Ekolojik Durumu, Ege Ormancılık Araştırma Enstitüsü, İzmir.
- OGM, 2013. Orman Atlası, T.C. Orman Ve Su İşleri Bakanlığı.
- OGM, 2015. Türkiye Orman Varlığı 2015.
- OGM, 2016a. Odun Dışı Orman Ürünlerinin Envanter ve Planlaması İle Üretim ve Satış Esasları. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- OGM, 2016b. Stratejik Plan (2017-2021), Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.
- OGM, 2017. Ormancılık ve Su Şurası, Orman İşleri Bakanlığı, Ankara.
- Orhunbilge, N., 1997. Örnekleme Yöntemleri ve Hipotez Testleri. ISBN: 9754045119 Avcıol Basım ve Yayın, İstanbul.
- Özçelik , A., 1997. Kooperatifçilik ilkeleri ve Çevre Koruma. Karınca Dergisi, 63,729, 7-13.
- Özdemir, N., 1981. Kooperatifçilik. Yayın No:163, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Ankara.
- Özkurt, A., 1998. İçel İli Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı, Sorunları ve Orman Köylerinin Yerinde Kalkındırılması Olanakları, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Özuğurlu, E. ve Düzgün , M., 2000. Policies to Promote Sustainable Operations and Utilization Non-Wood Forest Products in Turkey. Seminar Proceedings “Harvesting of Non-Wood Forest Products”, Ministry of Forestry of Turkey, İzmir.
- Resmi Gazete, 1956. 6831 Sayılı Orman Kanunu.
- Resmi Gazete, 1969. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu.
- Resmi Gazete, 1982. 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.
- Resmi Gazete, 2005. Orman Köylüleri Kalkınma Hizmetlerine İlişkin Esas ve Usuller.
- Saatçioğlu, F., 1976. Fıstık Çamı Ormanlarının Ekolojik Özellikleri. İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, 5, 1-2.
- Salih, O., 1996. Son Yasal Düzenlemelerin Kooperatifçilik Üzerine Etkileri ve Genel Kooperatifçilik. Karınca Dergisi, 62,711, 19-31.
- Sarıhan, Z., 2011. Yerel İktisadi Kalkınma Bağlamında Kalkınma Ajansları'nın Rolü ve Türkiye Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Sayar, L., 1966. Memleketimizde Köy Topluluklarının Ekonomik ve Sosyal Sorunların Hallinde Kooperatifler. Ankara, VI. Türk Kooperatifçilik Kongresi.
- Sloman, J., 2004. İktisat Makro, Bilim Teknik Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul.

- Soydan, G., 2010. Adana İlinde Orman Köylerinin Kalkındırılmasına Yönelik Olarak ORKÖY Kredileri Uygulaması Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Şafak , İ. ve Okan, T., 2004. Kekik, Defne ve Çamfıstığının Üretimi ve Pazarlaması. DOA Dergisi, 34,10, 101-129.
- Şahin, A., 2010. Örgüt Kültürü-Yönetim İlişkisi Ve Yönetimsel Etkinlik, Maliye Dergisi, 159, 21-35.
- Tezel, Y. S., 2003. İktisadi Büyüme, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Tilahuna, M., Maertens, M., Deckers, J., Muys, B. ve Mathijs, E., 2016. Impact of membership in frankincense cooperative firms on rural income and poverty in Tigray, Northern Ethiopia. Forest Policy and Economics, 62, 95–108.
- Tiryaki, E., 2004. Orman Köylerinde Faaliyet Gösteren Kooperatiflerin Çevre Orman Köyleri Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkileri Üzerine Bir Araştırma (Hamsiköy Süt Kooperatifi (Hasko) Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Tolunay, A. ve Akyol, A., 2006. Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A(2), 116-127.
- Tolunay, A., Alkan, H. ve Korkmaz , M., 2002. Sütçüler İlçesi Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatiflerinin Yöresel Kalkınmaya Katkıları, 1. Ulusal Ormancılık Kooperatifleri Sempozyumu, 22-23 Mart, Kastamonu, Bildiriler Kitabı.
- Tunç, İ., 2015. Balıkesir-Dursunbey Yöresinde Odun Dışı Orman Ürünlerinin Hane Halkı Ekonomisine Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Isparta.
- Turan, A., 2001. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Sorunları ve Çözüm Önerileri, Karınca Dergisi, 778.
- Turan, Z., 1991. İstihdam Yaratma Açısından Tarım Kooperatifleri (İçel Niğde İllerindeki Kooperatifler Üzerine Bir Uygulama, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türker, M. F., 2013. Ormancılık İşletme Ekonomisi, Ormancılık ve Tabiatı Koruma Vakfı, Trabzon.
- Türker , M. F. ve Yeşilyurt, E. N., 2016. Economics and Industry of Non-Wood Forest Products in Turkish Forestry, International Forestry Symposium, Kastamonu.
- Türker, M. F. ve Berker, E., 2017. Examination on The Basis of Marketing Distribution Channels of The Revenue Obtained from Non-Wood Herbal Products in Turkey, International Forestry and Enviroment Symposium, Trabzon.
- Türker, M. F., Genç, C. ve Aydın Yeni, F., 2006. Beş Yıllık Kalkınma Planları Yardımı İle Ülkemiz Ormancılığının Sosyo-Ekonomik Kapsamlı Sorunları ve Bu Sorunları

Doğuran Kök Sorunların İrdelenmesi, Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, Çankırı.

Türker, M. F., Öztürk, A., Durusoy, İ. ve Pak, M. 2003. Socio-Economic, Cultural and Demographic Structures Of Turkish Forest Villages and Development Approaches, XII World Forestry Congress, s. 412, Kanada.

Türker, M. F., Öztürk, A., PAK, M. ve Durusoy, İ., 2002. Orman Kaynağından Geleneksel ve Çağdaş Yararlanma Şekilleri: Dünya ve Ülkemizdeki Durum, Kırsal Çevre Yıllığı, 30-56.

Türker, M. F., Öztürk, A., Pak, M. ve Durusoy, İ., 2006. Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, Urak Yayınları, İstanbul, 499-543.

Türker, M. F., Pak, M. ve Öztürk , A., 2000. The Review of Non-Wood Forest Products Management in Turkey as From The Five Year Development Plans and Forestry Main Plans. Seminer Proceedings, Harvesting of Non-Wood Forest Products, 307-318.

Türker, M. F., Pak, M., Öztürk, A. ve Durusoy, İ., 2006. Sustainable Management of Non-Wood Forest Goods and Services in Turkey: Current Situation, Problems and Solutions, 1st International Non-wood Forest Products Symposium, Trabzon.

Türker, M. F. ve Sarıtaş, E., 2018. Identification of The Most Produced Non-Wood Herbal Products And Analysing Their Production On The Basis of Regional Forest Directorates In Turkey. People-Forest- Science, Saraybosna, Bosna Hersek.

Türker, M. F., Sarıtaş, E. ve Yılmaz, C., 2018. Requirement, Feasibility And Possible Opportunities of Determination of Real Tariff Prices For Non-Wood Herbal Products. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 19,2, 122-128.

URL-1, <https://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatifcilik-ilkeleri> T.C. Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü. 6 Kasım 2018.

URL-2, <http://www.tarimkredi.org.tr/index.php/tr/hakkimizda/kooperatifcilik-ilkeleri.html> Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri. 7 Kasım 2018.

URL-3, <http://www.ormansu.gov.tr/haber/odun-d%C4%B1%C5%9F%C4%B1-orman-%C3%BCr%C3%BCnlerinin-ekonomiye-katk%C4%B1s%C4%B1-giderek-art%C4%B1yor-Orman-ve-Su>. 10 Kasım 2018.

URL-4, https://www.nufusu.com/ilce/bergama_izmir-nufusu 21 Ekim 2018.

URL-5, <http://www.izmirkulturturizm.gov.tr/TR-178316/bergama-kozak-cam-fistigi.html> İzmir İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü. 20 Ekim 2018.

URL-6, http://kozakkoop.com/Kozakkoop/Hakkimizda_Kozak-Bucağı-Tarımsal-Kalkınma-Kooperatifi, 28 Kasım 2018.

URL-7, <http://akademikistatistik.com/mc-nemar-testi/> 27 Kasım 2018.

URL-8, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/osman-muftuoglu/66-79-artik-orta-yas-405422-67-Hurriyet>, 11 Kasım 2018.

- URL-9, <http://www.turkis.org.tr/ARALIK-2017-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d1167>
1 TÜRK-İŞ, 1 Kasım 2018.
- URL-10, <http://www.agdenetim.com/haberler/2017-asgari-ucet-net-1404-tl-oldu> Yeminli
Mali Müşavirlik. 11 Kasım 2018.
- URL-11, http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=29946&tipi=17&sube=0
1 Eylül 2018.
- URL-12, <https://adana.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=43> Adana İl Tarım
ve Orman Müdürlüğü, 10 Kasım 2018.
- URL-13, <http://www.kazdagimilliparki.com/kazdalarinda-aac-tuerler.html> 5 Eylül 2018.
- Ülgen, Y., 2008. KÖY-KOOP Hareketinin Türk Kooperatifçiliğinin Gelişimine Olan
Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,
Tekirdağ.
- Viet Quang, D. ve Nam Anh, T., 2006. Commercial collection of NTFPs and households
living in or near the forests: Case study in Que Con Cuong and Ma, Tuong Duong,
Nghe An, Vietnam. *Ecological Economics*, 60,1, 65-74.
- World Bank, 1975. Rural Development.
- Yaldız, G., Yüksek, T. ve Şekeroğlu, N., 2010. Rize İli Orman ve Kıyı Köylülerinin
Kalkındırılmasında Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Önemi. III. Ulusal Karadeniz
Ormancılık Kongresi, 20-22 Mayıs, Artvin, Bildiriler Kitabı, III, 1176-1186.
- Yayla, A., 1997. Doğu Karadeniz Bölgesindeki, Su Kooperatiflerinin Yapısı ve Bölgeye
Olan Sosyo-Ekonomik Etkileri Üzerinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Trakya
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Yıldırım, H. T., 2015. İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü'nde Odun Dışı Orman Ürünleri
Arz-Talep İlişkilerinin Ormancılık Politikası Açısından İrdelenmesi, BAP Araştırma
Projesi, İstanbul.
- Yıldırım, Ş., 1992. Kooperatif Kuruluşlarda Başarının Arttırılmasına Yönelik Önlemler,
Milli Produktivite Merkezi Yayınları, Yeni Çağ Basın Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.,
Ankara.
- Yıldız, R., 2009. Tarım Kooperatiflerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yüksek
Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosya Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yükselen, C., 2013. Pazarlama İlkeler-Yönetim-Örnek Olaylar, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Zeisel, H., 1982. Sosyal Araştırmalarda Sayısal Anlatım, Onur Kumbaracıbaşı, Gazi
Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Gazi Üniversitesi Yayın 12,10,
Ankara.

6. EKLER

Ek 1. Sormaca Formu

BÖLÜM 1: GENEL SORULAR	
1. Yaşınız?	
2. İkamet ettiğiniz köy?	
Kooperatife üye olmadan önce	Kooperatife üye olduktan sonra
Sürekli İkamet ()	Sürekli İkamet ()
Geçici İkamet ()	Geçici İkamet ()
3. Hane halkı kişi sayısı?	
Kozak kooperatifine üye olmadan önceki hane halkı kişi sayısı () bir evde kaç aile yaşamakta ()	
Kozak kooperatifine üye olduktan sonraki hane halkı kişi sayısı () bir evde kaç aile yaşamakta ()	
Kozak kooperatifine üye olan hane halkı sayısı? ()	
4. Cinsiyetiniz?	Kadın () Erkek ()
5. Mesleğiniz?	
1-Çiftçi () 2- Memur () 3- İşçi () 4-Emekli () 5- Ev Hanımı () 6-Öğrenci () 7- Esnaf () 8- Tüccar () 9- Serbest Meslek () 10- Diğer (.....)	
6. Halihazırda aylık geliriniz ne kadardır?	
7. Öğrenim Durumunuz?	
1. Okuma/yazma bilmiyor ()	
2. Okuma/yazma biliyor ancak okul bitirmemiş ()	
3. İlkokul ()	
4. Ortaokul ()	
5. Lise ()	
6. Yüksekokul ()	
7. Üniversite ()	
8. Kozak kooperatifine kaç yılında üye oldunuz? yılında	
9. Önem sırasına göre kozak kooperatifine üye olmaktadır en önemli <u>iki</u> amacınız neydi?	
• Gelirimi Yükseltebilmek İçin ()	
• Ürünümü Daha İyi Değerlendirebilmek İçin ()	
• Ucuz ve Kolay Kredi Temin Edebilmek İçin ()	

• Hayvan ve Kendi Yiyecek İhtiyacımı Daha Kolay Karşılatabilmek İçin ()
• Diğer
10. Kozak kooperatifine üye olmadaki amacınız gerçekleşti mi?
1. Evet () 2. Kısmen () 3. Hayır ()
11. Kozak kooperatifine üye olmanızda etkili olan en önemli değişken nedir?
1. Kendi isteğimle üye oldum ()
2. Bir tanıdığımın ya da komşumun tavsiyesi ile oldum ()
3. Kozak kooperatifinin yararlı faaliyetlerini gördükten sonra oldum ()
4. Kozak kooperatifinin yayım ve iletişim faaliyetleri sonucu üye oldum ()
5. Diğer
12. Kozak kooperatifinin şimdiye kadar kooperatif hakkında etkin ve verimli, eğitim ve yayım hizmetleri oldu mu?
1. Evet () 2. Hayır ()
13. Kozak kooperatifine üye olmadan önce ana sözleşmeyi okudunuz mu?
1. Evet () 2. Hayır ()
14. Kooperatif mevzuatı hakkında bir bilginiz var mı?
1. Evet () 2. Kısmen () 3. Hayır ()
15. Kozak kooperatifi olumlu gelir-gider farkı dağıtıyor mu?
1. Evet () 2. Hayır ()
16. Sizce Kozak kooperatifi başarılı bir kooperatif midir?
1. Evet () 2. Hayır ()
17. Kozak kooperatifinin başarılı olmasının sizce en önemli sebebi nedir?
1. Ortaklar arası dayanışmanın olması ()
2. Devletin finansal destek sağlaması ()
3. Yöneticilerin etkin ve dürüst çalışması ()
4. Kaliteli ve verimli ürün üretiminin sağlanması ()
5. Etkili bir pazarlama stratejisinin oluşturulması ()
6. Diğer
18. Kozak kooperatifinin başarısız olmasının sizce en önemli sebebi nedir?
1. Ortaklar arası dayanışmanın olmaması ()
2. Devletin yeterli finansal destek sağlamaması ()
3. Yöneticilerin etkin ve dürüst çalışmaması ()
4. Kaliteli ve verimli ürün üretiminin sağlanmaması ()
5. Etkili bir pazarlama stratejisinin oluşturulmaması ()
6. Kooperatif yöneticisi ve üyeler arasında iletişim eksikliği olması ()
7. Diğer
19. Kozak kooperatifinin köyden şehre göç olayına etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
1. Evet () 2. Hayır ()
20. Kozak kooperatifinin köyden şehre göç olayını azaltmasının temel sebebi ne olabilir?
1. İstihdam imkanlarını artırması ()
2. Gelir seviyesini artırması ()
3. Sosyo-kültürel seviyeyi artırması ()
4. Diğer

21. Kozak kooperatifi, çevre orman köylerindeki yol yoğunluğunun artmasında sizce etkili olmuş mudur?			
1. Evet ()	2. Kısmen ()	3. Hayır ()	
• Cevabınızın nedenini kısaca açıkla mısınız?			
22. Kozak kooperatifinin tarım, hayvancılık ve ormancılık projeleri için, devlet desteği alımında kolaylık sağlaması açısından, sizce etkisi var mı?			
1. Evet ()	2. Kısmen ()	3. Hayır ()	
Nedeni:			
BÖLÜM 2: ÜRETİM İLE İLGİLİ SORULAR			
1. Fıstık çamı üretim faaliyetini hangi aylarda yürütmektesiniz?			
2. Fıstık çamını yılda kaç gün toplamaktasınız?			
3. Fıstık çamı faaliyeti günde kaç saat sürmektedir?			
4. Bir yılda toplam kaç kg fıstık çamı kozalağı toplamaktasınız?			
5. Günde ortalama kaç kg fıstık çamı kozalağı toplamaktasınız?			
6. Fıstık çamı üretimi gerçekleştirdiğiniz alanların hepsi size mi ait? Başka alanlarda da fıstık çamı üretimi gerçekleştiriyor musunuz?			
1. Kendi tapulu arazim () ()	dönüm)		
1. Devlet ormanı () ()	dönüm)		
2. Başkasına ait arazi () ()	dönüm)		
7. Fıstık çamı için katlanılan masraf türleri ve miktarları nelerdir?			
1. İlaçlama ()	TL		
2. Toprak işleme ()	TL		
3. Kozalak toplama ()	TL		
4. Kurutma ()	TL		
5. Budama ()	TL		
6. Diğer.....	TL		
8. Fıstık çamını toplamak için günde kaç km yol gidiyorsunuz? Fıstık çamı arazileri size ne kadar uzaklıkta?			
1. Kendisine ait araziye	km		
2. Devlet ormanına	km		
3. Başkasına ait araziye	km		
9. Fıstık çamı arazilerine ne şekilde gidiyorsunuz?			
1. Yürüyerek ()	2. Kendi aracım ()	3. Toplu taşıma ile ()	
10. Her hangi bir araç kullanıyorsanız, bunun size günlük maliyeti ne kadardır?			
11. Kozak kooperatifine üye olmadan önce fıstık çamı kozalağı toplama işlemi nasıl yapıyordu?			
1. Elle ()	2. Sırıkla ()	3. Makineyle ()	4. Diğer (.....)
12. Kozak kooperatifine üye olduktan sonra fıstık çamı kozalağı toplama işlemi nasıl yapıyor?			
1. Elle ()	2. Sırıkla ()	3. Makineyle ()	4. Diğer (.....)

13. Kozalakları toplarken seçici davranıyor musunuz?
1. Evet () 2. Hayır ()
14. Hangi ölçütlere göre ayırım yapıyorsunuz? (13. Sorunun cevabı evet ise)
1. Rengine () 2. Kozalak boyutu ()
3. Kozalağın olgunluğu () 4. Kozalağın konumu ()
15. Kozalakları toplarken 3 yaşını doldurmuş olmasına dikkat ediyor musunuz?
1. Evet () 2. Hayır ()
16. Fıstık çamını topladıktan sonra herhangi bir işleme tabi tutuyorsanız, bu işlemin size maliyeti ne kadar olmaktadır?
1. Taşıma ()TL
2. Kurutma ()TL
3. Ayıklama- Patos ()..... TL
4. Kırma ()TL
5. Diğer TL
17. Fıstık çamını kooperatife ne şekilde satmaktasınız?
1. Kozalak ()..... kg 2. Tohum () kg 3. Diğer.....kg
18. Üretimizin tamamını satar mısınız?
1. Evet () 2. Hayır () kg satarım.
19. Ürününüzü satarken kalite sınıfına ayırıyor musunuz?
1. Evet () 2. Hayır ()
20. Hangi ölçütlere göre sınıflandırırınız? (20. Sorunun cevabı evet ise)
1. Boyut () 2. Renk () 3. Olgunluk () 4. Ağırlık () 5. Diğer.....
21. Ürünlerinizi hangi kaliteden satmaktasınız?
1. Sınıf ()kg 2. Sınıf () kg
3. Sınıf ()kg 4. Sınıf ()kg
22. Kozak kooperatifine üye olmadan önce fıstık çamı ile ilgili bir faaliyetiniz var mıydı?
1. Evet () 2. Hayır ()
23. Kozak kooperatifine üye olmadan önce, fıstık çamı satışını hangi şekilde gerçekleştiriyordunuz?
1. Kendi İmkanları () 2. Toptancı () 3. Aracı ()
4. Başka Kooperatif () 5. Diğer ()
24. Sizin haricinizde ev halkından fıstık çamı işinde çalışan başka bireyler mevcut mu?
1. Hayır () 2. 1 kişi () 3. 2 kişi ()
4. 3 kişi () 5. 4 kişi ve üzeri ()
A) Kozak Kooperatifinin Hayvancılık Üretimi Üzerine Muhtemel Etkisi
1. Kozak kooperatifine üye olmadan önceki büyükbaş hayvan sayınız kaçtı?
2. Kozak kooperatifine üye olduktan sonraki büyükbaş hayvan sayınız kaçtır?
3. Kozak kooperatifine üye olmadan önceki küçükbaş hayvan sayınız kaçtı?
4. Kozak kooperatifine üye olduktan sonraki küçükbaş hayvan sayınız kaçtır?

B) Kozak Kooperatifinin Tarımsal Üretim Üzerindeki Etkisi	
1. Kozak Kooperatifine Üye Olmadan Öncesi ve Sonrası İçin Tarım Ürünleri Ortalama Üretim Miktarını Karşılaştırır mısınız?	
Kozak Kooperatifi Öncesi	Kozak Kooperatifi Sonrası
1) Mısırkgkg
2) Patateskgkg
3) Domates.....kgkg
4) Sebzekgkg
5) Meyvekgkg
6) Diğerkgkg
2. Kozak kooperatifine üye olmadan ürettiğiniz yıllık tarım ürünlerinin ortalama ne kadarını evde ne kadarını pazarda değerlendirdiniz?	
EVDE (kg/yıl)	PAZARDA (kg/yıl)
1) Mısırkgkg
2) Patateskgkg
3) Domateskgkg
4) Sebzekgkg
5) Meyvekgkg
6) Diğerkgkg
3. Kozak kooperatifine üye olduktan sonra ürettiğiniz yıllık tarım ürünlerinin ortalama ne kadarını evde ne kadarını pazarda değerlendiriyorsunuz?	
EVDE (kg/yıl)	PAZARDA (kg/yıl)
1) Mısırkgkg
2) Patateskgkg
3) Domates.....kgkg
4) Sebzekgkg
5) Meyvekgkg
6) Diğerkgkg
4. Kozak kooperatifi kurulmadan öncesi ve sonrası için tarım ürünleri üretimi için kullandığınız arazilerde gübre kullanım miktarlarının değişimi karşılaştırınız?	
Kozak kooperatifi öncesi	Kozak kooperatifi sonrası
1. Doğal Gübre kg	kg
2. Yapay Gübre kg	kg
C) Kozak Kooperatifinin Arazi Kullanımı Üzerindeki Etkisi	
1. Kozak kooperatifine üye olmadan önce araziniz kaç dönümdü?	
..... dönüm	
2. Bu arazinizi ne şekilde kullanıyordunuz?	
1) Ormancılık için (fıstıkçamı hariç).....dönüm	
2) Fıstık çamı.....dönüm	
3) Tarım ürünleri için dönüm	
4) Hayvan ürünleri için.....dönüm	
3. Kozak kooperatifine üye olduktan sonra araziniz kaç dönümdür?	
..... dönüm	
4. Bu arazinizi ne şekilde kullanıyorsunuz?	
1) Ormancılık için (fıstıkçamı hariç).....dönüm	
2) Fıstık çamı.....dönüm	

3) Tarım ürünleri için dönüm
4) Hayvan ürünleri için.....dönüm
5. Kozak kooperatifi kurulmadan önce ve sonrası için ormanlardan yararlanma şekillerinin değişimini karşılaştırınız?
<u>Kozak Kooperatifi öncesi</u>
1. Kışlık yakacak odun ihtiyacının karşılanması ()
2. Hayvancılıkla uğraşanların otlatma yeri ()
3. Ağaç, oymacılık işlerinde hammadde temini sağlama ()
4. Diğer
<u>Kozak Kooperatifi sonrası</u>
1. Kışlık yakacak odun ihtiyacının karşılanması ()
2. Hayvancılıkla uğraşanların otlatma yeri ()
3. Ağaç, oymacılık işlerinde hammadde temini sağlama ()
4. Diğer
BÖLÜM 3: GELİR İLE İLGİLİ SORULAR
1. Kozak kooperatifi kurulmadan önce fıstık çamı üretiminden elde ettiğiniz kazanç ana gelirinizi mi oluşturmaktaydı?
1. Evet () 2. Yan gelir () - Ana geliriniz nedir?
2. Kozak kooperatifi kurulduktan sonra fıstık çamı üretiminden elde ettiğiniz kazanç ana gelirinizi mi oluşturmaktadır?
1. Evet () 2. Yan gelir () - Ana geliriniz nedir?
3. Kozak kooperatifine üye olduktan sonra gelir durumunuz nasıl değişti?
1. Arttı () 2. Değişmedi () 3. Azaldı ()
4. Alandaki geçim kaynaklarınıza göre Kozak Kooperatifi kurulması öncesinde yıllık geliriniz ürün çeşitlerine göre ne kadardı?
1. Tarım.....TL
2. HayvancılıkTL
3. ArıcılıkTL
4. Esnaf/ Ticaret.....TL
5. Turizm.....TL
6. Ormancılık faaliyetleri (Fıstıkçamı hariç)TL
7. Fıstık çamı.....TL
8. Kırsal Sanayi.....TL
9. Taş ocağı.....TL
10. HizmetlerTL
11. DiğerTL
5. Alandaki geçim kaynaklarınıza göre Kozak Kooperatifi kurulmasından sonra yıllık geliriniz ne kadardır?
1. Tarım.....TL
2. HayvancılıkTL
3. ArıcılıkTL
4. Esnaf/ Ticaret.....TL
5. Turizm.....TL
6. Ormancılık faaliyetleri (Fıstıkçamı hariç)TL
7. Fıstık çamı.....TL
8. Kırsal Sanayi.....TL
9. Taş ocağı.....TL

10. Hizmetler	TL
11. Diğer	TL
6. Kozak Kooperatifine üye olduktan sonra Fıstık çamı üreticiliğinden umduğunuz ve tatmin edici bir düzeyde gelir elde ettiğinizi söyleyebilir misiniz?	
1. Evet ()	2. Hayır ()
BÖLÜM 4: HAYAT STANDARDI İLE İLGİLİ SORULAR	
1. Kozak Kooperatifine üye olmadan önce hangi tür eşyalar kullanıyordunuz?	
Beyaz Eşya-Şatafatlı tüketim malları (adet)	
1. Televizyon	Tüplü () LCD () adet
2. Buzdolabı ()adet
3. Dondurucu () adet
4. Çamaşır makinası () adet
5. Ütü ()adet
6. Elektrikli fırın () adet
7. Radyo () adet
8. Bulaşık makinası () adet
9. Cep telefonu	Akıllı () Diğer () adet
10. Bilgisayar	Masaüstü () Dizüstü ()adet
11. İnternet (genel ağ) adet
2. Kozak Kooperatifine üye olduktan sonra hangi tür eşyalar kullanıyorsunuz?	
Beyaz Eşya-Lüks tüketim malları (adet)	
1. Televizyon	Tüplü () LCD () adet
2. Buzdolabı () adet
3. Dondurucu () Adet
4. Çamaşır makinası () adet
5. Ütü ()adet
6. Elektrikli fırın () adet
7. Radyo () adet
8. Bulaşık makinası () Adet
9. Cep telefonu	Akıllı () Diğer () adet
10. Bilgisayar	Masaüstü () Dizüstü ()adet
11. İnternet (genel ağ) adet
3. Kozak kooperatifine üye olmadan önce yaşadığınız konut tipi neydi?	
1. Ahşap ()	2. Betonarme () 3. Diğer
4. Kozak kooperatifine üye olduktan sonra yaşadığınız konut tipi nedir?	
1. Ahşap ()	2. Betonarme () 3. Diğer
5. Kozak kooperatifine üye olmadan önce evlerinizi nasıl düzenliyorsunuz?	
1. Oda sayısı	
2. Hela evin içinde mi dışında mı? Evet () Hayır ()	
3. Alaturkaadet Alafranga.....adet	
4. Ev kaç m ² ?	
5. Evinizin kat sayısı?	
6. Kozak kooperatifine üye olduktan sonra evlerinizi nasıl düzenliyorsunuz?	
1. Oda sayısı	
2. Hela evin içinde mi dışında mı? Evet () Hayır ()	

3. Alaturkaadet	Alafranga.....adet
4. Ev kaç m ² ?	
5. Evinizin kat sayısı?	
BÖLÜM 5: YAKIT KULLANIMI İLE İLGİLİ SORULAR	
1. Kozak kooperatifine üye olmadan önce bir yıl içinde ısınmak, pişirmek, yıkanmak, temizlik yapmak, vb. işler için aşağıdaki yakıt cinslerinden hangisini ne miktarda kullanıyordunuz?	
1. Ormandan elde edilen odun, kök, kütük, dal vb.	(ster)
2. Kömür	(kg)
3. Tüpgaz	(kg)
4. Güneş enerjisi	(kwh)
5. Diğerleri (elektrikli ve ya tüpgazlı diğer cihazlar).....	(kg)
2. Kozak kooperatifine üye olmadan önce bir yıl içinde ısınmak, pişirmek, yıkanmak, temizlik yapmak, vb. işler için aşağıdaki yakıt cinslerinden hangisini ne miktarda kullanıyordunuz?	
1. Ormandan elde edilen odun, kök, kütük, dal vb.	(ster)
2. Kömür	(kg)
3. Tüpgaz	(kg)
4. Güneş enerjisi	(kwh)
5. Diğerleri (elektrikli ve ya tüpgazlı diğer cihazlar).....	(kg)

Ek 2. Kozak Kooperatifi üyeleri ile yapılan sormaca çalışmasına ilişkin bazı görünümeler

ÖZGEÇMİŞ

12.11.1990 tarihinde Rize ilinde doğan Elif SARITAŞ; ilk ve orta öğrenimini doğduğu ilde, lise öğrenimini Y.D.A Fener Lisesinde tamamladı. 2008 yılında girdiği KTÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü'nden 2013 yılında Orman Mühendisi unvanı ile mezun oldu. 2015 yılında BTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalı'nın açtığı 50/d kadrosuna atanarak Arş. Gör. olarak çalıştı. 2016 yılı Nisan ayında Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (OYP) kapsamında, İKÇÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü Orman Ekonomisi Anabilim Dalına araştırma görevlisi olarak tekrar atandı. OYP 35. Madde ile görevlendirildiği KTÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitime devam etmektedir. Ayrıca, SARITAŞ 2016 yılında işletmecilik ve iktisat bilim alanlarındaki bilgilerini arttırmak amacı ile başladığı Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Bölümü 3. Sınıf öğrencisi olarak devam etmektedir.

Yüksek lisans öğrenimi süresince danışmanlığını yürüten Prof. Dr. Mustafa Fehmi TÜRKER ve çalışma arkadaşları ile birlikte 13 adet uluslararası bildiri ve 2 adet ulusal dergilerde yayınlanan makalenin hazırlanmasına katkı sağladı.

KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalı Orman Ekonomisi Programı'nda yüksek lisans eğitime devam eden Elif SARITAŞ, evli ve İngilizce bilmektedir.